

1980/81:54

Torsdagen den 18 december

Kl. 09.00

1 § Justerades protokollet för den 10 innevarande månad.

2 § Föredrogs och hänvisades
Propositionerna
1980/81:77 och 78 till konstitutionsutskottet

3 § Föredrogs och bifölls
Interpellationsframställning 1980/81:71

4 § Skatten på 1981 års inkomster, m. m.

Föredrogs skatteutskottets betänkande 1980/81:16 om skatten på 1981 års inkomster, m. m. (prop. 1980/81:50).

Anf. 1 ERIK WÄRNBERG (s):

Herr talman! När riksdagen nu står i begrepp att fastställa den inkomstskatteskala som skall gälla för 1981, så kan man konstatera att den borgerliga majoriteten har gjort en väsentlig reträtt från den heliga indexregleringen. Tidigare har nämligen alltid hävdats att ingen skulle få höjd skatt på grund av att inflationen urholkade penningvärdet. I det nu föreliggande förslaget har man på en viktig punkt gått ifrån denna regel. Om olje- och energipriser går upp skall detta inte påverka index, inte ens om uppgången ligger i nivå med övriga priser. Genom den begränsningen får en olje- och energiprishöjning t. o. m. dubbel effekt, om den blir större än övrig prisstegring.

Det finns naturligtvis inga sakliga skäl att ta bort energikostnader från ett konsumtionsprisindex som skall styra skatteskalan, utan anledningen måste vara en annan. Troligen är det väl så, att de uttalanden som gjorts om att ingen kan kompensera sig för utifrån kommande oljeprishöjningar är det verkliga skälet. Vi måste dock erkänna att majoriteten på en punkt har varit konsekvent – man bortser från alla indirekta skattehöjningar. Från vårt håll

har vi åtskilliga gånger kritiserat det förhållandet att t. ex. sprit- och tobaksskattehöjningar skulle kompenseras via sänkta inkomstskatter.

Däremot har vi svårt att förstå varför kostnadsökningar för exempelvis uppvärmning av fastigheter inte skall få ingå i ett index, när priserna på alla andra importerade varor får göra det. På en mängd olika områden blir det ju prisstegringar på grund av att priserna utomlands ökar, och dessa får räknas med i index. Om exempelvis guld- och silverpriser stiger, får man skattekompensation för detta. Samma sak gäller räntehöjningar. Detta är naturligtvis oerhört inkonsekvent.

Vad utskottsmajoriteten reellt nu gör är att egentligen odugligförklara det indexberäknade skattesystemet, även om man inte erkänner detta öppet. Indexregleringen av skatterna har i praktiken aldrig fungerat fullt ut. Varje år som den varit i kraft har man använt mycket stora summor för att rätta till felaktigheter i skalornas konstruktion, och samma är förhållandet i år.

Alla är vi överens om att vi måste mildra marginalskatteeffekterna i vanliga inkomstlägen för heltidsarbetande. Det betyder att indexregleringen inte under överskådlig tid kommer att kunna användas ensamt, utan vi måste också göra andra saker.

I detta läge är det närmast obegripligt att den borgerliga majoriteten så envist hänger fast vid det nu stympade systemet. Det enda skälet jag kan se för att göra detta är att man absolut vill garantera stora skattelättnader för dem som har inkomster som ligger långt högre än vad det stora flertalet har.

Från vårt håll har väl kritiken mot indexregleringen varit hårdast av fördelningspolitiska skäl. Vi menar att de som har de högsta inkomsterna och inte behöver använda varje krona av inkomsten till livets nödortf har lättare att klara inflationen än de som lever under knappare omständigheter. Vi menar också att i ett läge då det inte går att få full kompensation i lönekuvertet för prishöjningarna så är det fel att ge dem som tjänar mest bättre kompensation än andra genom indexreglerade skatter.

Även om vi alltså mest har angripit indexsystemet av fördelningspolitiska skäl så finns det även andra brister i systemet av mera teknisk art.

För att göra en avtalsuppgörelse på arbetsmarknaden möjlig i våras tvingades man lägga fram en särskild, förhöjd skattereduktion för heltidsarbetande i något lägre inkomstlägen. Denna skattereduktion gjorde skatteskalen nästan obegriplig och komplicerad. Den var obegriplig ur den synpunkten att man i ett högre inkomstläge skulle få en lägre marginalskatt än i ett lägre inkomstläge. Den skall finnas kvar även för kommande år för att inte snedvrider skatteskalans effekter. Det är obegripligt att inte regeringen nu inarbetade skattereduktionen i skalan, när man ändå var på väg och plockade om en del procentsatser.

Ett annat tekniskt fel med indexreglerade skatter är av konjunkturpolitisk art. Indexet vilar på en historisk inflation och inte på den förväntade under den tid skatteskalen skall gälla. Om vi fram till augusti 1980 hade en inflation på en mycket hög nivå så får vi en skatteskala därefter för 1981, trots att man förväntar sig att inflationstakten under 1981 kanske inte skall vara mer än

hälften, och man inrättar den ekonomiska politiken därefter.

Jag tror att de flesta är överens om att den indexreglerade skatteskalen inför 1980 års avtalsrörelse bäddade för en arbetskonflikt och att denna kom trots den i hast tillsnickrade nya eller förhöjda skattereduktionen.

Riskerna är stora för en upprepning inför 1981 års avtalsrörelse. Den för de vanligaste inkomstgrupperna så snedvridande indexregleringen finns kvar, och LO måste presentera höga krav för sina vanligaste grupper för att de inte skall släpa efter vid en sammanvägning av skatter och löner.

Det är i detta läge som de socialdemokratiska reservanternas åter kräver att indexregleringen skall upphävas helt, och inte bara till 15 eller 20 %, som regeringen och utskottsmajoriteten föreslår.

Om inte den skamfilade indexregleringen hänger som en tvångströja över lagstiftarna, så finns det möjlighet att börja från ett nolläge och konstruera en bättre skatteskala, en skala som passar den förväntade inflationen bättre och som gör det möjligt för arbetstagarorganisationerna att presentera lönekrav på betydligt lägre nivå.

Kring dessa beräkningar har alltså socialdemokraterna byggt upp sitt förslag till 1981 års skatter. För alla inkomsttagare med mellan 40 000 och 80 000 kr. i årsinkomst innebär vårt förslag en ökning av den disponibla inkomsten med mellan 1 och 1,5 % mera än regeringens förslag eller med mellan 400 och 750 kr. uttryckt i reda pengar. Inom den nämnda inkomstmarginen ryms det allt övervägande flertalet av landets heltidsarbetande inkomsttagare. Socialdemokraternas förslag ger alltså löntagarorganisationerna möjlighet till ett mera begränsat lönekrav, som jag tidigare omnämnt.

Reservanternas förslag gör det möjligt för alla med inkomster mellan 35 000 och 100 000 kr. att bibehålla oförändrad köpkraft vid 7 % inflation och 7 % nominella inkomstökningar.

Det socialdemokratiska förslaget innebär dock ett skattebortfall som beräknas till 1,5 miljard kronor mer än kostnaderna för regeringens förslag. För att kompensera detta bortfall föreslås en höjning av folkpensionsavgiften med 1 %. Detta kan också ses som ett led i vår strävan att gå ytterligare ett steg på vägen att omväxla inkomstskatt till produktionsskatt. Självfallet måste löntagarorganisationerna ta hänsyn till att löneutrymmet på detta sätt begränsas med denna procent. Mot detta skall samtidigt ställas det förhållandet att det socialdemokratiska förslaget vid en 7-procentig inflation ger löntagarna bevarad köpkraft vid 3-4 % mindre lönehöjning än vad regeringens skatteförslag ger.

De skattesänkningar för de stora grupperna som socialdemokraterna genomför är möjliga dels genom att skattebortfallet blir större, dels genom att man föreslår en annan fördelning än regeringen gör. Vi anser således att inkomsttagare som ligger ett stycke över 100 000 kr. i årsinkomst har lättare att klara sig och därför inte behöver ha samma kompensation för inflationen som de som har mindre inkomst.

Den år 1979 genomförda marginalskattespärren anser vi också felaktig. Vad vi främst vänder oss emot är att höginkomsttagare i kommuner med hög

Nr 54

Torsdagen den
18 december 1980

*Skatten på 1981
års inkomster,
m. m.*

Torsdagen den
18 december 1980

*Skatten på 1981
års inkomster,
m. m.*

kommunalskatt inte behöver betala kommunalskatt fullt ut på alla inkomster.

När marginalsattesparren infördes blev det på en gång mycket stora skattesänkningar för dem som minst behövde dem. När kommunerna sedan höjer skattesatserna gör marginalsattesparren att kommunalskatten blir regressiv, dvs. ju mera man tjänar, desto lägre blir den kommunala skattesatsen. Detta kan naturligtvis inte accepteras av de kommunernas skattebetalare som betalar kommunalskatt fullt ut. Vi reserverar yrkar alltså att riksdagen måtte besluta avskaffa marginalsattesparren.

Herr talman! Anita Johansson kommer i ett senare anförande att ta upp de socialdemokratiska reservationer som jag här inte har berört, varför jag nu ber att få yrka bifall till de socialdemokratiska reservationerna 1, 2 och 5.

Anf. 2 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk):

Herr talman! Vi kommunister anser att en riktig skattepolitik måste vara till för att minska skattebördorna för dem som har sämre bärkraft och öka bördorna för dem som kan bära mera.

Även om jag inte var någon särskilt flitig elev i den gamla folkskolan, så fick jag i alla fall lära mig att det var rätt att bära varandras bördor. Det tolkade jag som ett uttryck för solidaritet. För den borgerliga regeringen verkar det som om det begreppet inte existerade. Eller är det så att man menar att de skattebördor som rätteligen borde bäras av de rika nu skall lastas över på dem som har det sämre, för att de som har högre inkomster skall slippa undan? Det verkar så.

De skattepolitiska förändringar som genomförts sedan de borgerliga fick regeringsmakten för fyra år sedan har också haft den profilen. De har varit till nackdel för den stora massan av vanliga löntagare, medan höginkomsttagare, aktieklippare och diverse spekulanter har sluppit undan och t. o. m. fått lättnader. De progressiva inslagen i skattesystemet har genom olika åtgärder minskats. En förskjutning från direkta skatter till indirekta har skett, och det har varit en viktig del i den borgerliga omfördelningspolitiken.

Vi från vpk har alltid bekämpat den här utvecklingen. Vi har lagt fram en rad förslag som syftat till en rättvisare skattepolitik:

Vi har drivit kravet på att slopa momsen på maten.

Vi har krävt en skärpt beskattning av stora förmögenheter.

Vi har krävt skärpt beskattning av realisationsvinster.

Vi har krävt att aktier skall momsbeläggas.

Vi har krävt genomgripande förändringar i avdragssystemet.

Vi har också krävt förändringar i skattesystemet genom en övergång till produktionskatt och till statskommunal enhetsskatt.

Jag skulle kunna rada upp mängder av argument som visar att den skattepolitik som vi föreslår är en riktig politik, mängder av argument som av vanliga inkomsttagare och vanligt folk uppfattas som riktiga och hederliga. Men vad hjälper det, när regeringen hela tiden tar nya initiativ till skatteförslag som innebär nya lappar i det skattepolitiska lapptäcket, samtidigt som man benhårt håller fast vid en politik som bara gynnar

regeringens egna uppdragsgivare: höginkomsttagare, bolagsherrar och folk som lever av arbetsfria inkomster?

Regeringens nu framlagda förslag till förändringar i inkomstskatteskalorna och fasthållandet vid indexregleringen gynnar högre inkomsttagare. Det går inte att framställa det som rättvist att ge en inkomsttagare med 100 000 kr. i årsinkomst en skattesänkning med över 3 000 kr., samtidigt som en som tjänar 50 000 kr. bara får 666 kr. i skattelättnad. Den högre inkomsten ger alltså fem gånger så stor skattelättnad som den lägre. Skillnaden blir ännu större ju högre inkomsten är.

Vänsterpartiet kommunisterna godtar inte en sådan fördelning av skattesänkningarna. Vi menar att indexregleringen måste slopas, och de resurser som då kommer att stå till förfogande skall användas för skattelättnader i de mest vänliga inkomstlägena – mellan 30 000 och 80 000 kr. i årsinkomst, har vi föreslagit. Därför har vi föreslagit ett provisorium med en extra skattereduktion. 1 500 kr. skall få dras av från skatten vid inkomster mellan 30 000 och 80 000 kr. I motionen redovisas hur skattereduktionen verkar i andra inkomstlägen. Över 80 000 kr. sker en avtrappning, så att reduktionen helt upphör vid en inkomst av 117 500 kr. En liknande avtrappning sker neråt, under 30 000 kr.

Den skattepolitiska profil vårt förslag har skulle ge verkliga lättnader för de inkomstgrupper som bäst behöver det. Förslaget innebär också att de mest uppenbara orättvisorna i regeringsförslaget tas bort.

Skillnaden mellan regeringens och vänsterpartiet kommunisternas förslag gäller både den konkreta utformningen av skatteskalorna för nästa år och skattepolitikens inriktning. Regeringsförslaget är en fortsättning på orättvisorna, som gynnar högre inkomster på lägre inkomsters bekostnad. Vpk:s förslag är ett led i strävandena att använda skatterna i en politik för utjämning av inkomst- och förmögenhetsskillnader. Jag vill dock betona att det krävs betydligt mer djupgående åtgärder för att åstadkomma att skattepolitiken i sin helhet blir rättvis. Men vi kan absolut inte godta att justeringarna nu används för att öka orättvisorna. Sådana justeringar måste i stället användas på motsatt vis – för att minska orättvisorna.

Till de grupper som fått vidkännas standardförsämringar genom inflationen och regeringens politik hör folkpensionärerna. Vi har tidigare från vpk krävt att avdraget för pensionärerna bör utformas så att ingen beskattningsbar inkomst uppkommer vid en taxerad inkomst som motsvarar folkpension och pensionstillskott plus en viss sidoinkomst. Tidigare har vi föreslagit att detta skall gälla en sidoinkomst på 1 000 kr., men med hänsyn till inflationen har vi nu gjort en uppjustering av beloppet till 1 500 kr. Skatteutskottet menar att en utredning om folkpensionärernas beskattning bör avvaktas. Utskottet kan dock inte ange när denna utredning är klar, och därför tycker vi att vårt förslag bör antas. Det kan inte vara rätt att folkpensionärerna drabbas av en orimlig ordning samtidigt som hela frågan om deras beskattning utreds. Det går precis lika bra att lindra bördan under den tiden som att låta den förvärras – eller hur?

När det gäller avdragsrätten för frivilligt periodiskt understöd har vi från

Torsdagen den
18 december 1980

*Skatten på 1981
års inkomster,
m. m.*

vpk tidigare fört fram att den rätten borde tas bort. Den har utnyttjats på ett mycket tveksamt sätt. Nu föreslår man visserligen inskränkningar i avdragsrätten gentemot tidigare, men vi hävdar ändå att denna avdragsrätt måste tas bort. F. ö. borde hela avdragssystemet ses över. Tiden är sedan länge mogen att göra genomgripande förändringar i hela skattesystemet. Lapptäcket består ju av allt fler lappar, och det går inte att få dit flera utan att lapptäcket helt förlorar sin form och funktion. Och f. ö. fungerar täcket bäst för den som redan har det varmt. Småfolket får huttra.

Herr talman! Jag yrkar bifall till samtliga yrkanden i motion 124.

Anf. 3 STIG JOSEFSON (c):

Herr talman! I skatteutskottets betänkande nr 16 framläggs förslag om skatten på 1981 års inkomster. Även om det ekonomiska klimatet är hårt föreslås vissa lättnader i skatteuttagen. Således föreslås att den tillfälliga höjningen av den särskilda skattereduktionen om högst 500 kr., som infördes 1980, skall bestå också under 1981. Denna reduktion medges i inkomstskikten mellan 40 000 och 76 600 kr. Därjämte består den indexreglerade särskilda skattereduktionen för 1981. Denna uppgår till 560 kr. och utgår till alla oavsett inkomstens storlek. Därutöver föreslås vissa sänkningar av marginalskatten i skikten mellan 76 000 och 96 000 kr. Sammanlagt medför förslaget i propositionen sänkta skatter i ett brett skikt av inkomstskalan.

Som grund för skatteskalan 1981 ligger den skatteskala som fastställdes 1980. Beslutet om indexregleringen ligger fast, även om regeringen i viss mån tagit hänsyn till den debatt som fördes här i kammaren för ett år sedan. Herr Wärnberg var då kritisk emot den inverkan som oljeprishöjningar haft på indexregleringen. Jag instämde så till vida att man enligt min uppfattning borde se över grunderna för indexeringen. Nu har basenheten, som ligger till grund för skatteskalan skiktgränser, reducerats från 6 500 kr., som det enligt gällande regler skulle ha utgjort, till 6 400 kr. Detta medför att en miljard kronor friställs, och av dessa skall 850 miljoner användas för bibehållande av den tillfälliga höjningen av den särskilda skattereduktionen. Återstoden, 150 miljoner, används för den marginalskattesänkning som jag tidigare nämnt.

Basenheten skall också i fortsättningen följa förändringar i det allmänna prisläget. Dock skall vid fastställande av basenheten i fortsättningen bortses från alla indirekta skatter, tullar, avgifter och subventioner. Dessutom skall bortses från direkt inverkan på prisläget av ändrade energipriser. De energipriser som f. n. ingår i konsumentprisindex och i fortsättningen skall utgå är fjärrvärme, eldningsolja, hushållsgas, elström och bensin. De nya beräkningsgrunderna skall tillämpas första gången vid fastställande av basenheten för inkomståret 1982. Men som jag redan tidigare har sagt görs en viss reduktion av basenhetsbeloppet redan i förslaget för inkomståret 1981. Trots detta är socialdemokraterna lika missbelåtna med indexeringen i år som tidigare. Dock har talet om att man, om vi slopar indexeringen av skatteskallorna, kan förstärka statskassan med ca 7 miljarder helt tystnat. Jag förstår detta. När socialdemokraterna har utformat sitt förslag till skatteskala-

lor för 1981 har de ingalunda förstärkt statskassan utan i stället har det behövts 1,5 miljard mer än vad förslaget i propositionen innebär.

Vid den jämförelse som görs i reservationen mellan det socialdemokratiska förslaget och regeringens bortser man helt från den ökade utgiftsbelastning som drabbar alla inkomsttagare genom den höjda folkpensionsavgiften. Även om uppbörden av denna avgift sker via arbetsgivare drabbar den ändå till sist hela det svenska folket, antingen genom en fördyring av varor och tjänster eller genom konsekvenserna av att det blir allt större svårigheter för svenska varor att konkurrera med utlandsmarknaden. Detta gäller såväl här hemma som vid export.

Trots att skattereduktionen, innebärande avdrag på den slutliga skatten, är klart inriktad på de lägre inkomstklasserna och mellaninkomstklasserna är socialdemokraterna motståndare också till detta förslag. Man kan fråga sig varför. Om jag lyssnade rätt till Erik Wärnberg finner jag att han är mest kritisk emot systemet, mindre kritisk emot resultatet. Man kan alltså fråga sig varför socialdemokraterna fäster sig så hårt vid utformningen när de ändå – om jag förstått rätt – accepterar det resultat som den kommer att innebära.

Socialdemokraterna går också emot 80–85-procentsregeln. Visst kan det också där finnas vissa brister, men när vi inte har lyckats föra samma linje i lönepolitiken – och där har socialdemokraterna ett mycket stort inflytande – som man avsett i skattepolitiken, då måste man tillgripa något medel för att inte driva upp löneläget alltför högt för vissa grupper. Vi vet allesamman att skattetänkandet har medfört att man vid avtalsförhandlingar i mycket stor utsträckning utgår från resultatet efter skatt. Effekterna blir också därefter. Det måste vara bättre att fastställa en övre gräns för skatteuttaget än att driva upp lönerna till en helt orimlig nivå. Nu förfäktar också socialdemokraterna att marginalskatten är för hög. För att man skall kunna sänka den bör också arbetsmarknadens parter vara med på en justering av löneläget. Nuvarande löner har ju fastställts med hänsyn till gällande skatteregler. Skall någon mera betydande förändring av marginalskatterna kunna ske, måste också löneläget förändras.

Beträffande de övriga reservationerna har Erik Wärnberg sagt att Anita Johansson skall ta upp dem. Därför skall jag låta dessa två reservationer anstå till ett senare inlägg.

Erik Wärnberg tog i sitt anförande framför allt upp frågan om indexregleringen. Jag blev kanske något förvånad när Erik Wärnberg här vände sig mot att man tar bort effekterna av energikostnaderna. Om jag minns rätt var dessa effekter ett av de starkaste argumenten i kritiken mot indexregleringen i motsvarande debatt 1979. Därför förvånar det mig som sagt något att Erik Wärnberg i dag är kritisk mot detta. Vi har väl här helt klart för oss att den mycket stora energifördyring som har skett – nära nog en fördubbling av kostnaderna på något över ett år – är en kostnad som vi på något sätt måste vara med och bära bördan av allesamman. Och det är, som jag ser det, ett av motiven för den förändring som här har skett.

När sedan Erik Wärnberg sade att indexregleringen skulle bädda för en

Torsdagen den
18 december 1980

*Skatten på 1981
års inkomster,
m. m.*

arbetskonflikt, blev jag ganska förvånad över det också. Egentligen tillkom indexregleringen just för att få fram ett system som skulle underlätta att åstadkomma avtal som hade längre löptid än ett år. Där skulle arbetstagarna vara garanterade att inflationen inte skärpte skatteuttaget. Att man här kommer fram till motsatsen förvånar mig, och jag beklagar att man gör den tolkningen.

Om vi sedan ser på de skatteproblem vi i dag har, kan vi inte bortse från att svårigheterna i dagens situation framför allt har skapats av det skattesystem som tillämpats under det socialdemokratiska regeringsinnehavet. Man gick varje år ut och talade om att man sänkte skatten, men man sänkte den aldrig så mycket som inflationen egentligen hade höjt den. På det viset blev det en ständig höjning av det verkliga skatteuttaget. Om man hade fortsatt på det sättet under några år till, tror jag att också socialdemokraterna hade tvingats erkänna att det systemet inte hade gått att använda under någon längre tid ytterligare, för i så fall hade det stora flertalet av medelinkomsttagarna kommit upp i sådant skatteuttag att situationen nog hade blivit ohållbar också för socialdemokraterna.

Erik Wärnberg talar vidare om att det förslag som socialdemokraterna nu har lagt fram också är ett led i strävan att lägga om skatten från direkt till indirekt skatt. Jag tycker det var ett ärligt uttalande av Erik Wärnberg. Men då skall man inte tala om att det ena skatteförslaget ger mer än det andra, för det är ju en skatteomläggning socialdemokraterna har föreslagit. Det finns all anledning att också räkna med den ökning av kostnaderna som en höjning av den indirekta skatten – denna gång via folkpensionsavgiften – innebär.

Hans Petersson i Hallstahammar tog upp frågan om den nu sittande regeringens sätt att handlägga skattefrågorna och var kritisk mot den förskjutning som skett från direkt till indirekt skatt. Samtidigt kräver Hans Petersson att man mer och mer skall gå över till en produktionsfaktorsskatt. Det skulle ju bli ytterligare ett steg i en överflyttning från direkt till indirekt skatt. En arbetsgivaravgift som tas ut är under alla förhållanden, även i ett produktionskattesystem, en utgift som belastar allmänheten, fastän det fördelningspolitiska resultatet då blir ett annat än vid en direkt beskattning. Vi kan inte för allmänheten dölja att också indirekta skatter – även om beloppen inbetalas av arbetsgivaren – drabbar hela svenska folket; det står klart för de allra flesta i dag.

Herr talman! Med detta ber jag att få yrka bifall till skatteutskottets hemställan i dess helhet.

Anf. 4 ERIK WÄRNBERG (s) replik:

Herr talman! Jag har några gånger sagt att t. o. m. indexregleringen under vissa omständigheter kan synas rimlig. De omständigheterna skulle i så fall vara: om inflationen är precis lika hög vartenda år, framåt och tillbaka i tiden, om alla får en inkomst som exakt följer inflationsutvecklingen och får precis lika mycket påökt som inflationen stiger och om priserna på olika förnödenheter stiger ungefär lika mycket. Då kan t. o. m. en indexreglering synas rimlig – om man anser att den skatteskala man har bestämt i

utgångsläget är den riktiga.

Men de förutsättningarna inträffar aldrig, och det är det som gör att indexregleringen är fullständigt orimlig. Därför undrar vi, när man ändå vartenda år tvingas att göra om skatteskalan – på grund av att denna omständighet aldrig inträffar – varför man då skall ha den kvar som ett lik i lasten. Den bara hänger där, och man måste varje år korrigerar den med andra åtgärder för att den skall bli någorlunda rimlig.

I fjol tog jag oljan som ett exempel. Trots att regeringen hade sagt att ingen kunde kompensera sig för oljeprishöjningar, menade jag att man kompen- serade sig för dem i alla fall, genom indexregleringen i skatten. Men nu har man gått så långt i regeringsförslaget att man inte ens ger möjligheter till kompensation för den vanliga inflationsutvecklingen, dvs. den inflationsut- veckling som priserna på andra varor har. Även sådana saker som inte har ett dugg med oljan att göra tar man med, om de påverkar energipriserna. Det finns massvis med andra fall som är ännu värre än det här i nuläget: om guldpriset stiger ute världen, så påverkar det indexregleringen i Sverige, och det påverkar skattesystemet i Sverige, och likadant är det om silverpriset stiger, om kaffepri- set och allt möjligt annat stiger. Det är ju värre än när oljepriset ökar. Och, ännu värre: om riksbanken bestämmer sig för en diskontohöjning för att hålla landets ekonomi i styr, så stiger därmed prisnivån i landet, och de som har höga marginalsat- ter kompenseras för den räntehöjningen just genom indexregleringen av skattesystemet.

Fortfarande finns alla de här tekniska felaktigheterna kvar.

Nu är min talartid snart slut, och jag hinner inte gå in på många fler exempel. Låt mig bara nämna en sak. Jag sade redan från början om skattesystemet för 1981 att vi måste ta hänsyn till den enprocentiga höjningen av folkpensionsavgiften. Men det gäller ändå bara 1 %, medan man kan gå ut med lönekrav som är 3 à 4 % lägre.

Anf. 5 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Herr talman! Får jag inleda med att säga till herr Josefson att vi förutsätter att man gör årliga revisioner av skatteskalorna i stället för att ha den här indexregleringen. Då kan man på ett bättre sätt ta hänsyn till hur den ekonomiska situationen har utvecklats för dem som behöver de största skattelättnaderna för att bibehålla en dräglig levnadsnivå. Genom årliga skatterevisioner kan man också komma åt effekter på kommunalskatten, som ju är en djupt orättvis skatt, eftersom den drabbar alla procentuellt lika hårt, hur mycket man än tjänar.

Vi har föreslagit 1 500 kr. i avdrag från skatten för dem som tjänar mellan 30 000 och 80 000 kr. Jag förstår att man på den borgerliga sidan i skatteutskottet inte alls berör det här förslaget och dess principiella innebörd, dvs. att man i kronor och ören drar bort skatt för dem som ligger i sådana inkomstlägen att de behöver en förstärkning. Det är samma metodik som man brukar hävda att vi skall ha när det gäller lönepåslag, dvs. att vi skall räkna i kronor och ören och inte i procent för att det skall bli riktigt. Med den borgerliga politiken tjänar den som har 100 000 kr. i inkomst ungefär 3 000

Nr 54

Torsdagen den
18 december 1980

*Skatten på 1981
års inkomster,
m. m.*

Torsdagen den
18 december 1980

*Skatten på 1981
års inkomster,
m. m.*

kr. i skattelättnad, medan den som tjänar hälften så mycket, dvs. 50 000 kr., och alltså har svårare att klara sig på sin lön, inte får mer än 600 kr. i skattelättnad. När den borgerliga politiken är genomförd har alltså den som tjänar 100 000 kr. fått mer än 2 000 kr. mer i fickan än den som tjänar 50 000 kr. Det tycker jag säger nog.

Sedan till frågan om produktionsskatt. Det är märkligt att en person som sitter i skatteutskottet inte har mer reda på sig när det gäller vårt förslag om produktionsskatt. Det vittnar om att man avstyrkt förslaget och avfört hela frågan om produktionsskatt utan att ens ha satt sig in i vad det handlar om.

Speciellt för en centerpartist borde det vara intressant att ta reda på att produktionsskatten gör det möjligt att bestämma skatten från olika synpunkter. Man kan beskatta omsättning, råvaror, energiförbrukning osv. Man kan ta hänsyn till produktionens samhällseliga nytta. Det är ett utmärkt sätt att styra produktionen åt det håll man vill. Om man tillmäter den centerpartistiska politiken något värde när det gäller miljöhänsyn, decentralisering och allt vad det är för någonting, skulle produktionsskatten kunna användas som ett styrmedel i sådana sammanhang.

Ovanpå denna skatt kommer den statskommunala enhetsskatten. Den kommer att användas för att utjämna inkomstskillnader. Det är alltså en fördelningspolitisk skatt, som skall användas för att åstadkomma en utjämning. Så är det med den saken.

Anf. 6 STIG JOSEFSON (c) replik:

Herr talman! Erik Wärnberg sade att indexregleringssystemet under vissa omständigheter kunde vara rimligt. Jag tycker att det är ett visst erkännande, och vi har kanske nu kommit litet närmare verkligheten. Då kan man fråga sig vad det är vi egentligen tvistar om. Är utgångspunkten att vi skall utgå från den situation som uppstått på grund av inflationen eller skall vi ha en indexreglering och sedan årligen företa vissa justeringar?

Nu har regeringen kritiserats ganska kraftigt för att man jämsides med indexregleringen också har genomfört årliga justeringar. Med herr Wärnbergs senaste inlägg har jag fått en bekräftelse på att regeringen på den punkten har handlat riktigt. Det har rätt onormala förhållanden, som inte kunde förutses när man fattade beslutet om indexreglering. Det har uppstått så pass stora förändringar i prissättningen i landet att vi där har motivet till att man jämsides med indexreglerade skatteskalor också är tvingad att göra en årlig justering av skatteskalorna. Detta beror alltså på vad som skett, framför allt utanför vårt lands gränser.

Erik Wärnberg är kritisk för att man tar med mer än oljepriset när det gäller att rensa bort vissa saker från indexregleringen. Men det är väl ändå så, Erik Wärnberg, att oljepriset i mångt och mycket är grundläggande för den prispolitik som tillämpas på energiområdet i övrigt.

Hans Petersson i Hallstahammar säger att det är bättre med årliga ändringar av skatteskalorna. Det är ju sådant som sker genom att man jämsides med indexregleringen också har gjort justeringar av olika slag.

Kommunalskatten behandlar vi inte i dag. Det finns väldigt många sätt att kompensera kommunerna och lösa problem. Vi har den kommunalekonomiska utredningens förslag, som ju inte bara upptar åtgärder som skulle tillämpas omedelbart utan också en del mera eventuella åtgärder som skulle genomföras på sikt. Denna fråga kan alltså lösas på annat sätt, men det är ju inte den vi behandlar i dag.

När det gäller produktionsskatten vill jag upprepa vad jag sade förra gången, att oberoende av utformningen måste svenska folket gemensamt betala kostnaderna för den.

Anf. 7 ERIK WÄRNBERG (s) replik:

Herr talman! Herr Josefsons senaste inlägg förvärrar ytterligare detta med att energipriserna inte skall räknas med. Han säger att oljan är prissättande på så rasande mycket inom energiområdet, och därför bör den andra delen inte räknas med alls. Men oljan är också bestämmande för massvis av priser på hela plastområdet och på byggnadssidan, och för en mängd produkter på andra områden betyder oljepriset också rätt mycket. Där får det emellertid räknas med.

Detta visar att det inte går att ha ett system, där man plockar bort 15 till 20 % av sådant som är väsentligt när det gäller levnadskostnaderna, exempelvis på hyresmarknaden. Det går inte att plocka bort detta från ett indexsystem och ändå få det att fungera.

Min kritik emot indexsystemet gick också ut på att det är ett historiskt inflationsvärde som byggs in i skattesystemet. Jag tycker det är felaktigt att prisnivån något år tillbaka i tiden skall vara avgörande för hur skattesystemet skall se ut ett år framåt i tiden. Man bör enligt mitt sätt att se lägga skatterna så i dagens besvärliga situation på arbetsmarknaden, att skatterna passar in i det konjunkturläge och det ekonomiska läge som vi har framför oss. Det är därför som det socialdemokratiska förslaget är så oerhört mycket bättre än det borgerliga förslaget. Det ger mycket, mycket stora skattelättnader i de inkomstlagen där huvudparten av landets heltidsarbetande människor befinner sig. Det ger så stora skattelättnader att man trots folkpensionsavgiften kan lägga lönekraven åtminstone 3 % under vad regeringsförslaget innebär, och det betyder väldigt mycket för att man skall kunna nå en uppgörelse på arbetsmarknaden.

Herr Josefson sade att jag egentligen är mera kritisk mot indexsystemet än jag är emot själva resultatet av skattesystemet. Nej, det är jag inte – men det resultat som indexsystemet har skapat genom sin systematiska uppbyggnad leder till ett så allvarligt resultat, att kritik mot systemet och kritik mot resultatet är ungefär samma sak.

Jag vill också säga några ord om 80–85-procentsspärren.

Herr Josefson menade att om vi nu skall sänka marginalskatterna måste vi också ta hänsyn till löneläget. När gjorde ni det i fråga om 80–85-procentsspärren, herr Josefson? Sänkte ni de höga lönerna när ni införde marginalskattespärren? Ingalunda – ni gjorde en direkt skattesänkning utan vidare. Det var inte fråga om att anpassa löneläget till marginalskatten. Det

Torsdagen den
18 december 1980

*Skatten på 1981
års inkomster,
m. m.*

är ju ändå så att de personer för vilka 80–85-procentsspärren gäller har fått sina löner fastställda under det nuvarande skattesystemet, och man har tagit hänsyn till det.

Anf. 8 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Herr talman! Apropå de årliga ändringarna av och innehållet i skattepolitiken säger herr Josefson att vi inte behandlar kommunalskatten här. Det tycker jag är rätt typiskt för hela skattepolitiken. Man bortser när man skall justera skatteskalorna helt från en skatt som är lika hög för alla människor, oavsett hur mycket de tjänar – 29 eller 30 kr. av hundralappen. Vårt förslag är utformat så, att vi när man kommer ner i 15 000 kr. i inkomst – vilket är en mycket liten inkomst – förutsätter sådana skattelättnader att det måste göras en omfördelning från kommunalskatt till statsskatt. Man måste alltså kompensera kommunerna på något sätt för att åstadkomma de skattelättnader som är nödvändiga för dem som tjänar så litet. Det är ju i detta avseende som den statskommunala enhetsskatten är så överlägsen det system man har nu. Med nuvarande system kan man ju inte justera hela skalan, utan man får hålla på med justeringar av statsskatten. Det finns ju människor som tjänar så litet att de knappt betalar någon statsskatt, och de kan ju inte få någon kompensation med ett system som bygger på det borgerliga synsättet.

Jag tycker att detta avslöjas rätt tydligt när man ser på det borgerliga förslaget. Den som tjänar 200 000 kr. får enligt det borgerliga förslaget 4 734 kr. i skattelättnad. Den som tjänar något mer än en tiondel därav, 30 000, får 304 kr. i skattelättnad. Höginkomsttagaren blir alltså mer än 4 000 kr. rikare genom det här förslaget.

Och sedan har man mage att säga att kostnaden skall betalas av svenska folket. Det är ingen homogen grupp. Vilka skall betala av det svenska folket? Vi sitter inte i samma båt, herr Josefson. Och om vi sitter i samma båt, så är den så lång att man inte ser vem som styr. Det är ju fråga om vem som skall betala de högsta skatterna, och det råder väl inget tvivel om att den som har en mycket högre inkomst kan betala mer. Varför lasta över bördorna på dem som har det sämre? Jag kan inte förstå vart centerpartiet har tagit vägen. Småfolkets och landsbygdens parti – det där får vi glömma, tror jag.

Anf. 9 STIG JOSEFSON (c) replik:

Herr talman! När det gäller frågan om oljekostnaderna och indexregleringen anser jag att diskussionen blir allt märkligare, med hänsyn till den debatt som vi hade förra året. Då framhölls oljekostnaderna som ett typiskt exempel på vad som påverkade indexregleringen på ett felaktigt sätt. I dag är Erik Wärnberg ytterst kritisk mot att man har tagit bort energikostnaderna. Jag tycker att detta inte går ihop.

Beträffande skillnaden mellan det socialdemokratiska förslaget och regeringsförslaget vill jag säga att den skillnaden inte är så förfärligt stor. Den är ganska minimal om vi också räknar med de kostnader den enskilde får betala genom den höjning av folkpensionsavgiften som även ingår i förslaget

Torsdagen den
18 december 1980

*Skatten på 1981
års inkomster,
m. m.*

men som inte finns med i den tabell som är framtagen i den socialdemokratiska motionen.

Erik Wärnberg säger: Sänkte ni lönerna också när ni införde 80–85-procentsregeln? Det gjorde man inte, och det är inte regeringen som har den möjligheten. I varje fall har man inte här i vårt land utnyttjat sådana möjligheter. Men jag kan vända på frågan och säga: Skall vi fortsätta och skapa ännu större problem för att komma fram till en lösning när det gäller denna grupp med mycket höga löner? Var och en begriper att om vi räknar efter vad man får behålla efter skatt, om man har en marginalskatt i närheten av 90 %, då finner vi att det blir en lönestegring av betydande omfattning som på olika sätt ökar kostnaderna i vårt samhälle. Det kan väl inte vara en önskvärd utveckling. Då måste vi försöka finna någon form för att lösa detta problem. För att man skall kunna göra det, för att man skall kunna åstadkomma en verklig sänkning av marginalskatterna, måste enligt min mening också arbetsmarknadens parter vara med och ta sitt ansvar. Om det går att åstadkomma detta, löses ju automatiskt det problem som Erik Wärnberg tar upp – att inte kommunalskatten tas ut i sin helhet i de fall då man går över den spärr som har satts. Det är detta som jag ser som det främsta motivet för att försöka rätta till det hela och hejda den utveckling som har pågått under en följd av år.

Hans Petersson i Hallstahammar utgår från att inflationen skall skärpa skatten innan vi på nytt tar upp diskussionen om skatten för ett kommande år. Det är egentligen om detta diskussionen står – om man skall utgå från en ur realvärdesynpunkt oförändrad skatteskala eller om man först skall låta inflationen urholka penningvärdet och sedan ta detta som utgångspunkt. Man för här ett teoretiskt resonemang kring indexregleringen, och jag tror att vi skulle kunna anföra betydligt mer sakliga synpunkter.

Tal mannen anmälde att Hans Petersson i Hallstahammar och Erik Wärnberg anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 10 ANITA JOHANSSON (s):

Herr talman! Jag skall kommentera våra reservationer 3 och 4 vid skatteutskottets betänkande 16 och tänker börja med frågan om folkpensionärernas skattelättnader.

För folkpensionärernas beskattning gäller särskilda regler. De vilkas huvudsakliga inkomst utgörs av folkpension skall beviljas ett extra avdrag för nedsatt skatteförmåga. Bakgrunden till detta, herr talman, är att den borgerliga majoriteten inte kunnat hålla prisökningen under kontroll. Regeringen föreslår att en viss uppjustering av det högsta sido-inkomstbeloppet skall göras från 5 200 till 5 400 kr. Till detta ansluter vi socialdemokrater oss.

Regeringen föreslår vidare att motsvarande högsta inkomstbelopp vid 1982 års taxering sätts till 6 100 kr. Vi socialdemokrater finner att en ytterligare uppjustering av detta belopp är nödvändig.

Torsdagen den
18 december 1980

Skatten på 1981
års inkomster,
m. m.

Det råder, herr talman, en stor osäkerhet om dels hur prisutvecklingen blir 1981, dels hur pensionen skall bevara sin värdebeständighet. Det har tidigare för samtliga politiska partier framstått som ett bindande hederslöfte att pensionärerna skall ha kompensation för inflationen och prisstegringarnas verkningar.

Vi socialdemokrater finner ingen anledning att svika dessa löften nu. För oss är det viktigt att inte försämra för redan utsatta grupper, såsom folkpensionärer. Det är därför som vi vill vänta och se hur prisstegringen blir 1981.

Den borgerliga regeringens s. k. besparingar drabbar de svagaste grupperna i vårt samhälle – pensionärerna som varit med om att bygga upp vårt välfärdssamhälle. Det är pensionärernas skattelättnader som vi nu måste se över. Det är dessa grupper som främst drabbas. Inga ord och överslätande formuleringar om grundtrygghet kan dölja detta ofrånkomliga faktum.

Förra torsdagen beslutade den borgerliga majoriteten här i kammaren om en urholkning av basbeloppet. Det är ett faktum.

Utgångspunkten vid fastställande av den nya beloppsgränsen skall dock självfallet vara att folkpensionen inkl. pensionstillskott, liksom hittills, skall vara befriad från inkomstskatt samt att även i övrigt hänsyn skall tas till den begränsade skattekraften hos pensionärer med måttliga inkomster.

Jag citerar från betänkande 16: "Det förhållandet att ett förslag om högsta skattefria sidoinkomst för detta inkomstår måste bygga på antaganden om den framtida prisutvecklingen utgör enligt utskottets mening inte något skäl för att inte redan nu fastställa storleken av den beloppsgräns som skall gälla för skattefrihet. Ett bifall till s-motionärernas förslag innebär att beloppsgränsen – om propositionen bifalls – kommer att vara 5 400 kr."

Det är tydligen inte utskottsmajoritetens vilja att tillförsäkra folkpensionärerna oförändrad köpkraft.

Vi ämnar återkomma senare i denna fråga.

Herr talman! Möjligheterna till avdrag för frivilligt periodiskt understöd har successivt förändrats under åren. I dag är det 5 000 kr. i sådant understöd som är avdragsgillt. Vi socialdemokrater anser nu, i det rådande ekonomiska läget, att avdrag för periodiskt understöd helt skall avskaffas. Andra former av understöd, s. k. legalt periodiskt understöd, dvs. i huvudsak understöd till makar eller förutvarande maka och minderåriga barn, bör emellertid ge rätt till avdrag även i fortsättningen. För detta talar en rad omständigheter.

De sociala skäl som tidigare kan ha funnits för att tillåta denna typ av avdrag, dvs. för periodiskt understöd, har under årens lopp försvagats till följd av att samhällets åtgärder på det sociala området byggts ut.

Vi socialdemokrater värnar om att basbeloppet inte får urholkas, att levnadsvillkoren för stora grupper, såsom pensionärer, ensamstående föräldrar och lågutbildade, inte får försämrats. Jag tänker särskilt på en bit i sparpropositionen. stödet till studiecirkelverksamheten på 130 milj. kr. Listan skulle kunna göras mycket lång.

I "gröna faran", alltså sparpropositionen, kan man i varje fall konstatera att vi behöver pengar till statskassan. Varför då inte slopa det periodiska

Torsdagen den
18 december 1980

*Skatten på 1981
års inkomster,
m. m.*

understödet? Jag trodde faktiskt att det förslaget skulle vinna gehör hos de borgerliga i utskottet. Men ack nej!

Jag förstår inte att man i detta ekonomiska läge har mage att inte biträda förslag som skulle innebära 150 miljoner per år till statskassan.

Herr talman! 1972 års skatteutredning konstaterade att möjligheterna till skatteflykt genom avdrag för periodiskt understöd utnyttjades i ej obetydlig omfattning. Tillgänglig statistik visar dessutom att både andelen inkomsttagare som har avdrag för periodiskt understöd och det genomsnittliga avdragsbeloppet ökar med stigande inkomst.

Låt mig ta ett konkret exempel. Herr Andersson ger sin mor ett understöd på 5 000 kr. Hans marginalskatt är 80 %. Hans mors marginalskatt är 10 %. Andersson betalar sin mors skatt på 500 kr. Andersson skulle ha betalat 4 000 kr. i skatt. Skatteförtjänsten blir alltså 3 500 kr.

Av de skäl som jag här har redovisat yrkar jag bifall till de socialdemokratiska reservationerna 3 och 4.

Anf. 11 STIG JOSEFSON (c) replik:

Herr talman! Anita Johansson citerade några rader ur utskottsbetänkandet. Hade hon citerat också följande mening hade bilden blivit en något annan: "Ett bifall till s-motionärernas förslag innebär att beloppsgränsen – om propositionen bifalls – kommer att vara 5 400 kr. även efter den 1 januari 1981 och detta kan medföra ett annat och högre preliminärskatteuttag. Utskottet tillstyrker därför bifall till propositionen och avstyrker motionen 133 i denna del."

Resultatet av ett bifall till socialdemokraternas reservation skulle bli raka motsatsen till vad Anita Johansson påstår. En del pensionärer som i dag inte betalar preliminärskatt skulle få göra det, och de som redan betalar preliminärskatt skulle få betala en högre.

Regeringen har visat sin omsorg om folkpensionärerna genom att justera det fria belopp som skall tillämpas vid 1982 års taxering och genom att redan nu fastställa ett belopp som skall ge större utrymme för befrielse från preliminärskatt. Skulle det visa sig att preliminärskatten inte blir den riktiga finns givetvis möjlighet att justera den. Men jag anser att det är fel att i detta skede inte ange detta, så att man redan via preliminärskattesedeln kan hålla undan den grupp av pensionärer som enligt vad vi är överens om inte skall betala preliminärskatt.

När det gäller det periodiska understödet var riksdagen i våras enig om en framställningen om ett förslag för att begränsa de periodiska understöden till ett per år och bidragsgivare. Det förslag som har lagts fram i propositionen överensstämmer helt med den begäran som skatteutskottet gjorde i våras. Jag kan inte finna någon anledning till att riksdagen nu skulle frångå vad man själv för några månader sedan begärde.

Anf. 12 ANITA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Vad vi socialdemokrater sagt i motion 133 är att vi måste veta hur prisutvecklingen blir under 1981. Kanske herr Josefson redan i dag vet

Torsdagen den
18 december 1980

*Skatten på 1981
års inkomster,
m. m.*

det, så att vi kan tillförsäkra pensionärerna en oförändrad standard?

Sedan vill jag återigen göra kammarens ledamöter uppmärksamma på att 1972 års skatteutredning konstaterade att det var högvärlöna som utnyttjade avdraget för periodiskt understöd.

Anf. 13 STIG JOSEFSON (c) replik:

Herr talman! Vad vi här diskuterar är ju vilket avdrag som skall tillämpas för folkpensionärerna under 1981. Det socialdemokratiska förslaget innebär att man kommer att ta ut mera av folkpensionärerna fram till ett beslut. Jag kan inte förstå att det på något sätt skulle gagna folkpensionärerna. Tvärtom. Jag har därför svårt att förstå Anita Johanssons ståndpunkt.

När det gäller det periodiska understödet finner jag det märkligt att här åberopa en skatteutredning som lagt fram sitt förslag för flera år sedan och helt förbigå vad socialdemokraterna själva för några månader sedan varit med om att uttala.

Anf. 14 ANITA JOHANSSON (s) replik:

Herr talman! Jag vill slutligen bara konstatera att när vi socialdemokrater lägger fram konkreta förslag om hur statskassan skall få in pengar, då säger man nej gång på gång från borgerligheten.

Tal mannen anmälde att Stig Josefson anhållit att till protokollet få antecknat att han inte ägde rätt till ytterligare replik.

Anf. 15 Förste vice tal mannen INGEGERD TROEDSSON (m):

Herr talman! Jag tänker i mitt inlägg främst koncentrera mig på marginalskattefrågorna, men först några ord till Erik Wärnberg.

De högsta inkomsttagarna kan lättare klara inflationen därför att de alltid får några kronor över, sade Erik Wärnberg. Om jag förstår Erik Wärnberg rätt, skulle personer med låga och vanliga inkomster kompenseras för inflationen, däremot inte de som har högre inkomster därför att de skulle ha bättre möjligheter att skydda sig mot inflationens verkningar.

Nu föreligger inte något sådant automatiskt samband mellan inkomst och förmåga att skydda sig mot inflationen. Redan i våras framhöll jag i en debatt med Erik Wärnberg att två barnlösa makar båda kan ha låg inkomst, t. ex. 45 000 kr. var, men ändå ha betydligt större skattekraft och betydligt större förmåga att skydda sig mot inflationen än en flerbarnsfamilj med en enda, relativt hög inkomst på låt oss säga 100 000 kr.

De barnlösa inkomsttagarna ligger i det här fallet mer än 100 % över existensminimivån, medan däremot flerbarnsfamiljen, trots en på pappe-ret hög inkomst, inte ens når upp till existensminimum, om det finns fler än tre barn i familjen. Man kan därför inte sätta likhetstecken mellan inkomst och skatteförmåga och hävda att det skulle vara särskilt socialt och rättvist att skydda vissa inkomsttagare mot inflationens verkningar, däremot inte andra.

Indexregleringen är därför nödvändig för att säkerställa att det är

riksdagen – medvetet – och inte inflationen – slumpmässigt – som skall besluta om skattetryckets höjd och fördelning.

Herr talman! Vi sitter i dag med facit för 1970-talet. Vi kan se att industriproduktionen i Sverige under denna tid stigit med bara 1,1 % per år mot 3,4 % – mer än det tredubbla – inom OECD i övrigt. Vi kan också konstatera att vår bruttonationalprodukt ökat med endast 2 % per år mot 3,3 % inom OECD.

Det är ingen tvekan om att våra alltför höga marginalskatter bär en stor del av skulden för detta, genom att motverka extra arbetsinsatser och hederlig företagsamhet, genom att ha lett till en omfattande svart sektor och genom att ha tvingat upp lönekraven, ökat inflationen och allvarligt försämrat vår konkurrensförmåga.

Hade utvecklingen i Sverige under 1970-talet varit lika snabb som inom OECD, skulle vår bruttonationalprodukt i år vara nära 60 miljarder kronor högre än vad den är. 60 miljarder kronor motsvarar hela oljenotan och ungefär lika mycket till. Arbetshämmande skattesatser lönar sig dåligt – för den enskilde, för hederlig företagsamhet, för statens, landstingens och kommunernas skattebörda, för landet i dess helhet.

Hur har det då blivit så här?

Den socialdemokratiska skattepolitiken under 1970-talets början kännetecknades av återkommande anpassningar av skatteskalorna till inflationen, men bara i lägre inkomstlagen. Detta medförde att marginalskatten för vanliga industriarbetare steg från 50 till 60 % på några få år. Hur höga de skulle ha varit i dag med fortsatt socialdemokratisk skattepolitik vet vi inte.

Vi vet däremot att trepartiregeringen på några år lyckades sänka marginalskatterna för vanliga inkomsttagare till ungefär 55 %. Bortser man från kommunalskatterna, uppgår sänkningen av marginalskatterna till mellan 6 och 8 % i de inkomstlagen där stora LO- och TCO-grupper befinner sig.

Det är viktigt att den utvecklingen fortsätter, även om man i årets skatteproposition nödgats begränsa sig till mycket små sänkningar. Ett angeläget krav måste vara att ingen i vanliga inkomstlagen skall behöva betala mer än hälften av en inkomstökning i skatt och att marginalskattetaket sänks så att också de med goda inkomster får behålla minst 30 kr. av en extra hundralapp. Vi finner det naturligt att sådana skattejusteringar samordnas med avtalsuppgörelserna.

Den socialdemokratiska skattepolitiken under 1970-talets tidigare år ledde således till allt högre och mer arbetshämmande skattesatser i vanliga och högre inkomstlagen. Marginalskatterna var ointressanta, fick vi ofta höra. Därför var det med uppriktig glädje man i år kunde lyssna på nya tongångar ifrån socialdemokraternas kansli, även om man kunde rikta kritik mot den tekniska utformningen av dessa förslag. I diskussionsrapporten Hur skall skatterna ändras? som för några veckor sedan presenterades av socialdemokraterna, är en av de viktigaste punkterna en rejäl sänkning av marginalskatterna.

Nr 54

Torsdagen den
18 december 1980

*Skatten på 1981
års inkomster,
m. m.*

Torsdagen den
18 december 1980

*Skatten på 1981
års inkomster,
m. m.*

Under 1970-talet har allt fler vanliga inkomsttagare drabbats av höga marginalskatter, konstaterar rapporten. Det beror delvis på de snabba pris- och lönestegringarna under denna period.

Detta, herr talman, är ett hederligt konstatrande. Socialdemokraterna erkänner således själva att deras årliga skatteomläggningar inte varit tillräckliga för att förhindra marginalskattehöjningar för vanliga inkomsttagare. Allt fler vanliga inkomsttagare har drabbats av höga marginalskatter, för att än en gång citera rapporten.

De höjda marginalskatterna har lett till flera problem, konstateras vidare i rapporten: Det är svårt att få en verklig ökning av köpkraften i en avtalsrörelse, eftersom löneökningarna "äts upp" både av marginalskatterna och av prisstegringarna. Det ger ganska dåligt utbyte för löntagare att jobba övertid, göra ett extra skift eller byta till ett bättre betalt arbete. Det medför inte några stora ekonomiska fördelar att öka arbetsinsatsen från deltid till heltid. Problemen med marginalskatterna förstärks av att det finns s. k. marginaleffekter i t. ex. daghemstaxor och bostadsbidrag.

Så kommer diskussionsfrågan i den socialdemokratiska rapporten: Instämmer Du i påståendet att vi har alltför höga marginalskatter i Sverige?

Så långt den socialdemokratiska diskussionspromemorian.

Det var därför med en inte ringa förväntan vi motsåg det socialdemokratiska svaret på regeringens förslag till inkomstskatter för år 1981. Skulle regering och opposition nu närma sig varandra och med samfälliga krafter gå till attack mot de arbetshämmande marginalskatterna?

Jag är verkligen den första att beklaga att förväntningarna inte uppfylldes. Socialdemokraterna föreslår vissa ganska betydande skattelättnader i mellaninkomstlägena, det skall villigt erkännas. Men de finansieras till stor del, som Stig Josefson framhållit, genom en höjning av arbetsgivaravgifterna med en procentenhet, vilket i motsvarande mån minskar löneutrymmet och därför rätterligen bör avräknas, om man skall göra en riktig jämförelse med regeringens förslag. Men när det gäller marginalskatterna återstår inte mycket av de nyförvärvade insikterna om deras skadlighet. Tvärtom innebär det socialdemokratiska förslaget att man fortsätter den väg som fick så förödande konsekvenser under 1970-talets första hälft: anpassningen till inflationen av skatteskalen tar slut vid ungefär 75 000 kr. I alla inkomstlägen däröver föreslås t. o. m. höjda marginalskatter i förhållande till penningvärdets utveckling. Särskilt kraftigt är höjningen i inkomstlägena 75 000–90 000 kr., dvs. i just de inkomstlägen där stora grupper heltidsarbetande industriarbetare och tjänstemän torde befinna sig nästa år. Det socialdemokratiska förslaget ligger där i genomsnitt fem procentenheter högre än regeringens.

I diskussionsmaterialet räknar socialdemokraterna med ett marginalskattetak på 70 %, vilket vi välkomnar. Det är det förslaget vi arbetar för. Men i den socialdemokratiska motion som vi här diskuterar tar man i stället bort marginalskattetak, trots att kostnaderna för detta är närmast försumbara. Genom det marginalskattetak som beslöts förra året får också de som bor i

verkliga högskattekommuner behålla åtminstone 15 kr. i stället för kanske 8 kr. av en extra hundralapp. Utan tak blir det ännu svårare att rekrytera t. ex. läkare eller duktiga företagsledare till dessa kommuner och att dra nytta av och behålla högt kvalificerade människor inom landets gränser, något som är nog så viktigt i dessa dagar.

Samtidigt som socialdemokraterna går ut till sitt skattetrötta partifolk och talar om att det skall löna sig att arbeta, arbetar man i motsatt riktning i riksdagen. Jag undrar litet försynt: Vet inte ena handen hos socialdemokraterna vad den andra gör?

Det socialdemokratiska skatteförslaget innehåller ytterligare en märklig beståndsdel, nämligen en betydande skattehöjning i botten. Regeringsförslaget innebär att låginkomsttagare i alla fall kompenseras för inflationen genom en höjning av skattereduktionen till 560 kr. Socialdemokraterna föreslår att skattereduktionen skall tas bort helt och hållet. Resultatet blir en betydande skattehöjning i botten. De som har låga inkomster kan i själva verket få skattehöjningar på ända uppemot 500 kr. i förhållande till regeringens förslag, något som över huvud taget inte nämns.

Det socialdemokratiska skatteförslaget innebär sammantaget reella skattehöjningar för låginkomsttagarna med ca 350 milj. kr. Detta är nästan lika mycket som skattehöjningarna för dem med högre inkomster, där de tillsammans uppgår till ca 450 milj. kr. Bland de låginkomsttagare som får höjd skatt genom det socialdemokratiska förslaget finns inte bara många deltidsarbetande utan också många folkpensionärer med små inkomster över miniminivån. Vidare måste man i det socialdemokratiska alternativet medge betydligt större extra avdrag för att uppnå hel skattefrihet för dem som bara har folkpension och pensionstillskott. Det innebär att folkpensionärerna som grupp drabbas av ännu värre marginaleffekter än nu.

Socialdemokraterna har säkerligen motiv för dessa skattehöjningar i botten. Men det är märkligt att man över huvud taget inte låtsas om dem, än mindre nämner de problem som skulle uppstå och allra minst diskuterar hur man skall lösa dem.

Sammanfattningsvis kan man, herr talman, beklaga att regeringsförslaget inte innehåller fler och större steg mot arbetsvänligare skatter. Men genom indexregleringen slår man ändå vakt om de framsteg som gjorts, och man tar dessutom ett ytterligare litet steg mot rimligare marginalsatser i inkomstläget 75 000–90 000 kr. Socialdemokraternas reservationer innebär däremot att man, stick i stäv med sina nya insikter, fortsätter att knuffa upp heltidsarbetande löntagare i allt hårdare och mer arbetshämmande marginalsatteskit.

Det socialdemokratiska förslaget innebär också betydande skatteskärpningar i botten, vilkas konsekvenser man över huvud taget inte diskuterat. Gärna marginalsattesänkning någon gång längre fram, men först en rejäl höjning, tycks vara parollen.

Herr talman! Med hänvisning till alla de goda skäl socialdemokraterna i sin diskussionspromemoria själva åberopar för lägre och arbetsvänligare

skatter, yrkar jag på alla punkter bifall till hemställan i skatteutskottets betänkande 16.

Anf. 16 ERIK WÄRNBERG (s) replik:

Herr talman! Jag är väldigt tacksam för den reklam som den socialdemokratiska skatteutredningen har fått av fru Troedsson här i talarstolen i dag. Jag skulle ha varit mycket mera tacksam om hon varit litet mera utförlig och tagit upp också den andra viktiga delen i det socialdemokratiska utredningsförslaget.

Utredningsförslaget har nämligen till syfte att komma åt två stora problem i dagens svenska skattesystem: dels de höga marginalskatterna, men inte i första hand skatter på 80–85 % utan framför allt skatter i de vanliga inkomstlägena – och där är vårt förslag mycket radikalt –, dels problemet hur vi skall komma till rätta med avdragen. Avdragen har nämligen satt progressionssystemet ur spel när det gäller höginkomsttagarna. Det är bara ett litet fåtal inkomsttagare med de verkligt höga inkomsterna som betalar den progression som riksdagen har bestämt. Resten har skaffat sig helt lagliga avdrag på ett eller annat sätt och betalar inte den progression som riksdagen hade tänkt sig.

Det är båda dessa problem i kombination som vårt förslag till skattesystem angriper. Det gäller inte bara marginalskatterna, utan det problemet måste lösas samtidigt med frågan om underskottsavdragen och andra avdrag.

Vi har alltså på det här sättet dokumenterat att vi har en allvarlig strävan att komma bort från de höga marginalskatterna i de vanliga inkomstlägena i dag, och det gäller inte bara i de vanliga inkomstlägena utan t. o. m. dem som ligger ett stycke över. Men detta måste kombineras med åtgärder mot avdragen och även med kapitalvinstbeskattningen. De här sakerna finns också omtalade i den skrivelse som Ingegerd Troedsson så välvilligt har hållit en recitation om här.

Sedan skulle jag vilja bemöta fru Troedsson när hon talar om att jag i mitt inledningsanförande sade att höginkomsttagarna lättare kan bära inflationens verkningar än låginkomsttagarna. Jag jämför naturligtvis då om två makar tjänar mycket var och en för sig och inte om två låginkomsttagande makar tjänar lika mycket som en höginkomsttagare för sig. Det är särbeskattningssystemet som gör att det är oerhört mycket lönsammare om båda makarna arbetar än om en make arbetar och har samma inkomst. Så är det, oberoende av var man ligger på inkomstskatteskalan. Om fru Troedsson vill angripa särbeskattningssystemet skall hon göra det. Men om vi jämför samma grupper, dvs. höginkomsttagare och låginkomsttagare med samma civilstånd, så finner vi att det är lättare för den som är höginkomsttagare att bära inflationen.

Anf. 17 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Herr talman! Det var många saker som fru Troedsson radade upp i sitt anförande, och det var många moderata kähphästar som kom ut och vädrades.

Hon jämförde bl. a. barnfamiljer och deras inkomster, om man hade en hög inkomst eller två lägre inkomster. Det är ju inte så enkelt som fru Troedsson vill göra gällande. Först och främst kostar faktiskt barnen en hel del, och det är stora utgifter när de växer. Men jämförelsen håller inte heller i en annan del, därför att i den ena familjen jobbar man åtta timmar produktivt för en hög inkomst, medan den andra familjen jobbar 16 timmar produktivt för samma inkomst. Om det är meningen att man skall stimulera till arbete, så förstår jag inte riktigt vad fru Troedsson menar. Det vore bättre att två stycken kom ut och jobbade i den andra familjen också.

När det gäller extra arbetsinsatser och det arbetsvänliga skattesystem som fru Troedsson efterlyser, så måste man fråga sig: Är det vettigt, med hänsyn till att människor skall stimuleras att arbeta över och förlänga sina arbetsdagar, att lindra beskattningen medan en mängd människor står utanför arbetsmarknaden? Det gäller människor som inte kan få arbete därför att det inte finns något sådant. Vilka jobb skall de halvtidsarbetande ta? Hur skall de kunna få heltid? Vilka jobb skall de arbetslösa ta? Var finns de jobben? Det ligger i dag 45 miljarder kronor ute i företagen, medel som skulle kunna investeras i industrin för att skapa sysselsättning, men detta görs inte. 100 000 jobb har under tio år försvunnit utomlands – Saõ Paulo är en av våra största industristäder i den bemärkelsen att vi där har flest sysselsatta när det gäller svenska industrier utomlands.

Vad vill fru Troedsson göra åt de här grundproblemen när det gäller att skapa arbete? Det är ju detta som är huvudfrågan om man vill åstadkomma en ökad produktivitet, inte att få folk att jobba över mer på kvällar och nätter.

Fru Troedsson talar också om arbetsvänliga skatter. Jag förstår inte hur moderaterna får det här att gå ihop. På ett område har man nämligen verkligt vänliga skatter, och det är när det gäller det tunga arbetet att göra reavinster eller att klippa aktiekuponger. Där är det vänliga skatter, men inget produktivt arbete utträtas ju den vägen, utan i det fallet är det tvärtom en improduktiv, snarast parasitär verksamhet som premieras med skattelättnader.

När det sedan gäller de olika inkomstskatterna och marginalskatteeffekterna är ju frågan: Vill man ha en utjämning mellan de olika inkomsttagarna eller inte? Det är detta det handlar om. Vill man ha en utjämning, då duger vårt skatteförslag alldeles utmärkt. Med det får man i kronor räknat mer i portmonnän som låginkomsttagare än vad man får som höginkomsttagare. Men vill man inte ha en utjämning, då kan man hålla på att dribbla med skatteskalorna som fru Troedsson gör.

Anf. 18 Förste vice talmannen INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Vi har särbeskattning, sade Erik Wörnberg. Visst har vi det, men den skall väl ändå inte innebära att man bortser från de familjer, främst barnfamiljer, som bara har en inkomst för sin försörjning? Redan i dag är det så att inkomsten för en fyrabarnsfamilj med endast en inkomst måste ligga på ungefär 140 000 kr. för att familjen skall kravla sig över existensminimum.

Torsdagen den
18 december 1980

Skatten på 1981
års inkomster,
m. m.

Menar Erik Wärnberg att de inkomsttagarna, genom att de formellt har en hög inkomst, har större möjligheter att klara sig mot inflationens härjningar än två deltidsarbetande som t. ex. tjänar 40 000 kr. var och har samma behållning efter skatt? I och med att vi har en särbeskattningslag tror jag att man måste vara medveten om att sambandet mellan inkomst och förmåga att skydda sig mot inflationen delvis har brutits. Vi får inte göra sådana justeringar av skatteskalen att detta ännu hårdare än som hittills varit fallet slår ut dem som är hänvisade till att leva på en enda inkomst.

Erik Wärnberg sade också att syftet med förslagen i den socialdemokratiska rapporten var dels att komma ifrån de höga marginalskatterna, dels också att komma till rätta med avdragen. Visst finns det stötande avdrag – det kan jag gärna skriva under på – t. ex. avdrag för räntor vid lyxkonsumtion på kredit. Men vi måste inse att detta hela tiden är en spegelbild av gällande skatteregler. Går 85–90 % av en inkomstökning bort i skatt, så kostar det å andra sidan bara 10–15 % av ränteutgifterna att konsumera på kredit. Begränsades marginalskattetaket till 70 %, vilket socialdemokraterna är inne på i rapporten, skulle samtidigt kostnaderna för sådana krediter te sig mer avskräckande. Vi skulle alltså genom att sänka marginalskatterna kunna slå två flugor i en smäll. Förslaget i den socialdemokratiska rapporten, som bygger på Kleppemodellen, innebär däremot att man bryter symmetrin i skattesystemet i fråga om inkomster och utgifter av samma slag, vilket skulle få betydande skadeverkningar och inte minst leda till en starkt ökad svart marknad när det gäller räntor av olika slag.

Låt oss inrikta oss på en ordentlig sänkning av marginalskatterna, och låt oss tillsammans jobba för det målet!

Anf. 19 ERIK WÄRNBERG (s) replik:

Herr talman! Fru Troedsson beklagade tidigare att regeringen och oppositionen inte kunde komma överens om de stora och viktiga ting som skattefrågan omfattar. Vi fortsätter, menar man, med vår gamla vanliga politik, medan borgerligheten är beredd att göra uppoffringar – ungefär så fördes resonemanget.

Efter att nu ha lyssnat på fru Troedsson förstår jag att det inte finns några som helst möjligheter att komma överens.

Vi har lagt fram ett förslag – visserligen bara ett rådslagsmaterial ännu – som fru Troedsson tycker är så rasande bra, samtidigt som hon säger att när det gäller avdragen, då skall ingenting göras. Det hela skall ordna sig automatiskt, om man går ner till en maximal marginalskatt på kanske 70 %. Jag tror att fru Troedsson har helt fel.

Det betyder att man från den borgerliga sidan inte är beredd att gå oss till mötes på en enda punkt, utan vill fortsätta en oansvarig skattepolitik där man bara ger lättnader och nästan uppmuntrar avdragsfloran även i fortsättningen.

Jag vill sedan bara tala om litet grand varför vi tycker att det är de heltidsarbetande i de vanliga inkomstlägena som skall ha de största skattesänkningarna. Dels underlättar det möjligheten att göra upp ett nytt

avtal, dels är det en rättvisefråga att de som arbetar full tid – och inte bara går ut och tar ett tillfälligt påhugg någon gång, har tillfälliga kapitalinkomster eller någonting annat – skall vara med om skattelättnaderna. Vi bör gynna dem som arbetar mest, på heltid, och har vanliga inkomster.

När det gäller folkpensionärerna och det extra avdragets storlek får vi ta ställning till den frågan så småningom. Vi kommer att ganska snart efter nyår lägga fram ett förslag som inte försämrar situationen för folkpensionärerna.

Däremot har vi sagt att de största skattelättnaderna bör gälla i första hand dem som är heltidsarbetande och i sista hand dem som gör tillfälliga jobb då och då.

Anf. 20 HANS PETERSSON i Hallstahammar (vpk) replik:

Herr talman! Jag kan konstatera att fru Troedsson inte med ett ord berörde det som jag frågade om, om det är en angelägenhet för nationen att människor skall stimuleras att jobba över och förlänga sin arbetsdag, medan det finns människor som står utanför industrierna och inte har något arbete. Jag anser inte att det kan vara angeläget att använda skattepolitiken på ett sådant sätt.

Sedan gäller det de arbetsvänliga skatterna, som fru Troedsson uttryckte sig. Om man ser på den politik som genomförts den sista tiden och som fru Troedssons parti varit mycket aktivt när det gäller att genomföra, måste man fråga sig: Är det lättnader för aktieägarna – som riksdagen beslutade om häromdagen mot oppositionens vilja – som avses med att skatterna skall vara arbetsvänliga? Här försvinner 200 miljoner från statskassan.

Är det mer arbetsvänligt att vara höginkomsttagare? Om man tjänar 200 000 kr. får man 4 734 kr. i skattelättnad, medan en låginkomsttagare i ett vanligt inkomstläge, låt oss säga 60 000 kr., kanske får bara 1 000 kr. i skattelättnad. Det måste enligt moderaternas sätt att resonera betyda att höginkomsttagarens arbete är mer värt. Där skall det tydligen stimuleras mer än för en vanlig människa ute i industrin som gör ett produktivt arbete.

Skall man se de här skatteskalorna som ett slags värdering av vad moderaterna anser vara ett värdigt arbete, ett arbete som är värt någonting för nationen? Det vore bra att få svar på det.

Anf. 21 Förste vice talmannen INGEGERD TROEDSSON (m) replik:

Herr talman! Vi är uppenbarligen ändå överens om vissa principer, t. ex. att man skall minska behovet av lönehöjningar för att klara inflationen. Där har socialdemokraterna – och det har jag erkänt – lagt fram ett förslag som har sina stora förtjänster, även om det också har nackdelar som delvis skämmer helhetsbilden.

Vi är också överens i princip om lägre marginalskatter. Och de lägre marginalskatterna, Erik Wärnberg, gäller väl också den grupp som Erik Wärnberg talar så varmt för, nämligen heltidsarbetande i vanliga inkomstlägen? Men de får ju höjda marginalskatter med socialdemokraternas nu aktuella förslag, trots att man i sin rapport talar om 45 % i marginalskatt

under 100 000 kr. och högst 70 % däröver.

När vi infört ett marginalskattetak – inte på 70 % utan på 85–90 % – går däremot socialdemokraterna ut och ojar sig för detta, trots att man i rapporten ger vid handen att man vill ha ett marginalskattetak på 70 %.

Om socialdemokraterna i praktiken levde upp till de ädla teser man hyllar i princip, skulle det vara betydligt lättare för oss att enas.

Erik Wårnberg talade om en oansvarig skattepolitik från regeringens sida, som bara går ut på att ge lårtnader. Regeringens förslag är precis lika väl täckt som socialdemokraternas eget förslag, men regeringens förslag innebär inte betydande skattehöjningar i botten, som socialdemokraternas förslag gör. Och man klarar inte konsekvenserna av socialdemokraternas förslag genom att bara medge höjda extra avdrag för folkpensionärerna. De här avdragen innebär nämligen i sin tur extra marginalskatteeffekter när de skall trappas av. Och det kommer att betyda att många ATP-pensionärer får väsentligt mycket högre marginalskatteeffekter än vad de nu har.

Anf. 22 BO LUNDGREN (m):

Herr talman! I samband med de problem inom skogsindustrin som blivit akuta de senaste veckorna har frågan om industrins virkesförsörjning diskuterats mycket.

Det är oomstritt att avverkningarna inom skogsbruket inte har varit tillräckligt höga för att helt tillgodose industrins behov. Det kan emellertid ifrågasättas om avverkningarna långsiktigt kan hållas på en sådan nivå, att industrin kan försörjas med virke för att utnyttja sin nuvarande kapacitet.

Jag tänker emellertid inte ge mig in på diskussionen om avverkningarna är för låga eller ligger på en rimlig nivå. Det jag vill ta upp är frågan om vad som kan hindra en högre avverkning och vilka åtgärder som skulle kunna vidtagas för att öka avverkningarna.

I den allmänna debatten har flera olika åtgärder som syftar till ökad virkesfångst lagts fram. Flera av dessa förslag tar egentligen inte hänsyn till de verkliga svårigheterna.

Socialdemokraterna har, åtminstone tidigare, kråvt någon form av avverkningsplikt eller åtminstone en beredskapslagstiftning syftande till avverkningsplikt. Framför allt utifrån principiella grunder måste detta avvisas. De praktiska problemen för att genomföra någon form av avverkningstvång förefaller också näst intill oöverstigliga, även om man skulle acceptera den rårtsosårkerhet som skulle uppstå.

Från flera håll har också förts fram en tanke på någon form av löpande beskattning av tillväxten på olika skogsfastigheter. Tanken är att man på detta vis skulle tvinga fram en högre avverkning inom det enskilda skogsbruket. Mot detta kan starka principiella invändningar riktas. Åven i detta fall skulle vidare de praktiska problemen bli mycket svåra att klara. Det är dessutom – och det är viktigt – mycket tveksamt om förslaget över huvud taget skulle leda till någon större ökning av avverkningsvolymen inom skogsbruket.

Det beror bl. a. på att sådana säkerhetsmarginaler skulle behöva tillämpas vid en tillväxtbeskattning att benägenheten att öka avverkningarna skulle bli mycket liten för flertalet skogsbrukare. Det skulle dessutom finnas en risk att skogsbrukare som i dag avverkar i stort sett den årliga tillväxten skulle minska avverkningarna ner till den nivå som tillväxtbeskattningen anger. Resultatet skulle naturligtvis i så fall bli det helt motsatta mot vad som avsetts.

Herr talman! För att lösa ett problem som man anser existerar måste man naturligtvis först definiera problemet och därefter försöka ange orsakerna till att problemet över huvud taget uppkommit.

Om vi antar att avverkningsnivån inom privatskogsbruket är för låg, vilket i och för sig har ifrågasatts, kan man slå fast att detta i första hand beror på bristande lönsamhet. Det gäller för skogsbrukaren att i första hand se till att få ett överskott av själva avverkningen. Om ett positivt netto uppstår bedömer naturligtvis skogsbrukaren vilken behållning som skulle uppstå efter skatt.

Det finns två huvudgrupper av privatskogsbrukare. Dels de som driver ett kombinerat jord- och skogsbruk, dels de som vid sidan av annat förvärvsarbete också driver skogsbruk. Till detta kommer ett fåtal som är helt verksamma inom det egna skogsbruket. För de två huvudgrupperna är situationen den att man i bägge fallen har en inkomst i botten av antingen jordbruket eller någon annan förvärvskälla. På toppen av denna inkomst läggs sedan eventuella skogsinkomster. På grund av höga marginalsatser kommer sannolikt många skogsbrukare att tveka att genomföra vissa avverkningar.

På detta område liksom på så många andra i vårt samhälle skapar alltså de höga marginalsatserna stora problem. Det har bl. a. påpekats i den nyligen publicerade långtidsutredningen. Jag behöver bara peka på bristen på arbetsvilja och företagarlust, det ökande skattefifflet och "svartjobberiet" – saker som Ingegerd Troedsson tidigare tagit upp i debatten här.

För att på lång sikt möjliggöra ökade avverkningar inom privatskogsbruket är således den enda rimliga lösningen sänkta marginalsatser. Om man inte väljer denna väg, kan man naturligtvis på kort sikt åstadkomma samma effekt genom att inte helt utbeskatta nettointäkten av skogsbruk. Man skulle exempelvis kunna medge ett avdrag på 10, 15 eller 20 % av nettointäkten. För samhället och samhällsekonomin i stort är naturligtvis marginalsänkningar att föredra, inte minst med tanke på fördelningseffekter och annat.

Genom en förnuftig skattepolitik kan man alltså åstadkomma en ökad virkesförsörjning för skogsindustrin och därmed positiva effekter på samhällsekonomin.

Mom. 1

I en förberedande votering biträdades reservation 1 av Erik Wörnberg m. fl. med 159 röster mot 17 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 124 av Lars Werner m. fl. i motsvarande

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

del. 148 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 163 röster mot 161 för reservation 1 av Erik Wärnberg m. fl.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 3

I en förberedande votering biträdde reservation 3 av Erik Wärnberg m. fl. med 145 röster mot 17 för utskottets hemställan med den ändring däri som föranleddes av bifall till motion 124 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 162 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 163 röster mot 161 för reservation 3 av Erik Wärnberg m. fl.

Mom. 4

Utskottets hemställan bifölls med 163 röster mot 161 för reservation 4 av Erik Wärnberg m. fl.

Mom. 5 och 6

Utskottets hemställan bifölls.

5 § Besparingar i statsverksamheten, m. m. (sammanfattande bedömning)

Föredrogs finansutskottets betänkande 1980/81:15 om besparingar i statsverksamheten, m. m. (sammanfattande bedömning) (prop. 1980/81:20).

Anf. 23 OLOF PALME (s):

Herr talman! För ett par månader sedan gjorde vi upp om att vi i dag skulle ha en partiledardebatt för att summera det gångna året och ha litet betraktelser om det kommande. Det visar sig att partiledarna har tappat målföret – de är inte här. De har under de senaste dagarna gjort energiska ansträngningar för att komma undan den här debatten. Min vän Gösta Bohman har nu meddelat att han dessutom är hes. Det tycker jag uppriktigt är tråkigt, och jag önskar honom god bättring under julen. Men det hindrar inte att han, medan han ännu hade röstresurserna kvar, använde dem i betydande mån till att försöka slippa undan den här debatten. Jag tycker att det är ett trist inslag i och kanske ett uttryck för den svenska parlamentarisismens nuvarande läge.

Förklaringen är naturligtvis att 1980 inte varit något bra år för Sverige. För den borgerliga regeringen har det varit ett väldigt dåligt år.

Till en del beror de svårigheter som vi möter som nation på händelseutvecklingen ute i världen, på omständigheter över vilka vi inte råder. Till en

del beror de på att den borgerliga regeringen för en felaktig politik och har visat ett mycket dåligt handlag.

Jag skall illustrera detta påstående med exempel från årets stora debattfrågor och samtidigt försöka visa hur vi socialdemokrater i varje särskilt fall bemödat oss om att utforma ett hållbart alternativ.

Sverige har förlorat många miljarder kronor på de borgerliga partiernas evinnerliga långhalande av energipolitiken. Det var också märkligt att de tre regeringspartierna följde tre olika linjer inför folkomröstningen och i kampanjen ivrigt bekämpade varandra. Detta hade i och för sig varit uthärdligt om utslaget i folkomröstningen lett fram till den samlande och slagkraftiga energipolitik som vårt land så väl behöver. Det är nödvändigt med snabba beslut, om folkomröstningens resultat skall kunna genomföras. I stället har regeringen drabbats av handlingsförlamning. Sex olika ministrar handhar olika bitar av energipolitiken. Helheten, regeringen, gör i stort sett ingenting. Denna brist på energipolitik har utvecklat sig till något av en skandal, där partiledarna i regeringen börjat utväxla brev med varandra. Det är Sveriges skröpliga ekonomi som får betala kostnaderna för denna borgerliga splittring och handlingsförlamning.

Vi socialdemokrater utformade i samarbete med folkpartiet den energipolitik som bar upp linje 2 i folkomröstningen. Vi stod för den linjen i folkomröstningen, vi står för den efter omröstningen. Vi har i utförliga motioner här i riksdagen sökt forma konkreta handlingslinjer för energipolitiken och ser med något av förtvivlan hur tiden förspills i regeringens långbänk.

Vidare: 1980 års avtalsrörelse ledde fram till en storlockout, den mest omfattande arbetsmarknadskonflikten någonsin i Sveriges historia. De flesta torde i efterhand vara överens om att regeringen genom sitt dåliga handlag bär en väsentlig skuld till att konflikten kom till stånd.

Vi minns den för avtalsrörelsen misslyckade skatteomläggningen som fick korrigeras, den långa tvekan inför nödvändiga förändringar i den ekonomiska politiken, de plötsliga inhoppnen med förslag om tvångslagar, uttalanden om löntagarnas förståndsgåvor eller brist på förståndsgåvor m. m. En näringslivstidning uttalade i sammanhanget att det för regeringen endast återstod att läsa den gamla syndabekännelsen: Min skuld, min skuld, min mycket stora skuld. Vår ekonomi fick även här betala priset för regeringens dåliga handlag.

Vi socialdemokrater sökte, genom att tidigt kräva en skatteomläggning som verkligen kunde underlätta avtalsrörelsen och genom att redan i januari lägga fram ett brett stabiliseringspolitiskt program i riksdagen, ange förutsättningarna för en fredlig uppgörelse på arbetsmarknaden. Våra förslag röstades tyvärr ner av den borgerliga majoriteten.

Efter diverse säregna turer och uttalanden under sommaren, över vilka en barmhärtighetens slöja börjar sänka sig, kallade regeringen i augusti in en urtima riksdag för att höja momsen och diverse andra skatter. Regeringens förslag möttes inte precis av några stormande hyllningar från något enda håll. En ovanligt samstämd kör av kritiker påpekade i stället det helt inkonse-

Nr 54

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

kventa i att regeringen i maj föreslår en särskild skatterabatt och höjda livsmedelssubventioner i arbetsfredens namn, för att redan efter ett par månader ta tillbaka denna generositet och mer därtill. Man framhöll det ekonomiskt orimliga i att i en begynnande lågkonjunktur företå en kraftig åtstramning av den ekonomiska politiken. Det medförde stora risker för ökad arbetslöshet och kunde i förtid bryta den uppgång i investeringarna som vi så väl behöver.

Regeringen påstod då att vi stod inför en överhettning på arbetsmarknaden och en våldsam uppgång i konsumtionen. Dessa argument har ramlat och vissnat med höstlöven. Nu vet vi att det var en felaktig borgerlig politik.

Vi socialdemokrater utformade ett alternativ där det främsta inslaget var en offensiv satsning på ökad produktion, ökade investeringar. Den satsningen hade behövts i dag.

Så samlades vi till den ordinarie riksdagen på hösten. Då framlades omsider den sedan länge bebådade s. k. sparplanen. Det skulle bli den stora kometen. Tidigare hade de borgerliga viftat undan vår kritik mot det växande budgetunderskottet, nästan som om det vore ett uttryck för konservativa fördomar att tala om statens finanser. Nu blev plötsligt det helt övergripande målet för den ekonomiska politiken att nedbringa det stora budgetunderskottet. Nu skulle saneringsarbetet inledas. Nu skulle budgetunderskottet varje år minskas med ett belopp motsvarande 1 % av bruttonationalprodukten. Det var löftet.

Vi har kritiserat denna s. k. sparplan på tre grunder.

För det första därför att den innebär ytterligare ett uttryck för regeringens defensiva hållning till de ekonomiska problemen. Det är bara fråga om ytterligare åtstramningar och nedskärningar. Den medför ingen satsning på att få upp produktionen och investeringarna.

För det andra därför att denna sparplan innebär att man ger upp den fulla sysselsättningen som övergripande mål för politiken och tar de första stegen på den sociala nedrustningens väg. Det är framför allt sveket mot pensionärerna och försöket att långsiktigt undergräva ATP-reformen som vi bedömer som djupt allvarliga.

Riksförsäkringsverket konstaterade ju att på 20 års sikt får en genomsnittlig inkomsttagare med ATP sin pension urholkad så att den i stället för att motsvara 65 % av tidigare genomsnittlig inkomst blir minskad till mellan 45 och 50 %. Detsamma påpekar LO, TCO och en rad andra organisationer.

Det är egentligen ganska fruktansvärt. Här har vi sagt till en generation av arbetare och tjänstemän: Ni har pensionsfrågan tryggad. Ni kan se fram emot att få två tredjedelar av lönen under er aktiva tid i pension. Genom vad som nästan är ett smussel vill regeringen plötsligt dra undan detta från ATP, och i sak urholkar man ATP-systemet.

Det är riktigt som Sven Aspling, under många år socialminister, sade: Efter hårda politiska strider blev vår tids största socialpolitiska reform verklighet för 20 år sedan. Vad det betytt och betyder i fråga om ökad trygghet kan över en miljon människor, som i dag åtnjuter ålderspension,

förtidspension, änkepension och barnpension, bäst omvittna. Genom sina egna avgifter har man byggt upp ett pensionssystem som tidigare endast var förunnat begränsade grupper här i vårt land. Det är den grunden som regeringen nu är i färd med att riva upp. Jag instämmer i vad Sven Aspling sade. De borgerliga partierna har valt en ny ATP-strid, tyvärr. Vi kommer att föra den striden till förnyad seger.

För det tredje kritiserar vi sparplanen därför att den ger uttryck för regeringens administrativa inkompetens och oförmåga att tillgodose riksdagens krav om rimliga beslutsunderlag. Det mest uppenbara är naturligtvis manipulationerna med basbeloppet för pensionerna. Det har ju visat sig att regeringen alls inte visste vilka förmåner som skulle drabbas av manipulationerna, än mindre tagit reda på vilka områden där basbeloppen enligt lag och avtal ligger till grund för ekonomiska relationer. Hilding Johansson och andra lyckades ju visa hur man här liksom svek viktiga grundsatsar i den svenska rättsstaten. Något pinsammare än den parad av skamsna statsråd som tvingades stå här i talarstolen och redovisa sin fåkunnighet har riksdagen sällan upplevt. Alldeles oavsett åsikter får man helt enkelt inte sköta en fråga på det sättet.

Vi socialdemokrater är naturligtvis med på att så långt som är rimligt och möjligt hålla tillbaka statsutgifterna och förbättra budgeten. Vi har, för det fjärde, år efter år varnat för denna väldiga ökning av budgetunderskottet och har lagt fram förslag som skulle medföra en påtaglig förbättring. Vi har gått med på en hel del av de förslag som regeringen lagt fram i höst och har dessutom kommit med ett stort antal egna förslag. Men besparingarna måste vara sakligt underbyggda och socialt rättfärdiga.

Under hösten har, för det femte, affärerna kring NCB och Vänerskog och därmed skogsindustrin stått i centrum för det politiska intresset. Låt mig påminna om att det i hög grad är virkesbristen som orsakat krisen och den delvis absurda prisutvecklingen på skogsråvaror. Detta har vi varnat för, krävt åtgärder. Nu visar experterna att det är miljarder kronor i exportinkomster som gått förlorade därför att virkesfrågan inte kunnat ordnas. Tusentals människor har därigenom i onödan blivit arbetslösa eller riskerar i dag arbetslöshet.

Strukturförändringarna inom skogsindustrin sker nu på just det oplanerade, slumpvisa sätt som vi i flera år varnat för. I dygn efter dygn satt regeringen, enligt uppgift, och förhandlade om NCB. Efter en nattlig dramatik talade man om att sågverket i Väja och fabrikena i Köpmanholmen, Hörnefors och Johannedal skulle läggas ned. Två dagar därefter kom den utredning av professor Jungenfelt, som regeringen beställt, som visade att industrierna inte alls behöver läggas ned om virkesleveranserna kan klaras. Så vårdslöst handskas trepartiregeringen med 1 500 människors jobb.

Nu tycks ingen av de inblandade riktigt veta vad kompromissen om NCB egentligen innebär. Man grälar om innebörden offentligt. Folkpartiets tolkning, att pappersbruket i Hörnefors skall bestå, underkänns av centern. Centerns tolkning, att NCB skall vara kvar, underkänns av moderaterna.

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

NCB skall avvecklas senast 1983, säger moderatledaren. Vad gäller egentligen? Det är inte att undra på att en borgerlig tidning i en stor rubrik frågar: "Har de ingenting lärt?"

NCB-affären visar ånyo vådan av en splittrad och handlingsförlamad regering, som tycks sakna det administrativa handlag som är en viktig del av den politiska verkligheten. Det visar också att vi socialdemokrater haft rätt när vi satt virkesfrågan och en ordnad strukturförändring i centrum för skogspolitiken.

Min kritik av regeringen i de fem avsnitt av politiken som jag anfört har varit hård. Jag har dessutom velat visa att vi socialdemokrater i vart och ett av dessa fall, så långt det står ett oppositionsparti till buds, format ett alternativ byggt på våra värderingar. Våra förslag har icke på något sätt tagits till vara av regeringen och riksdagsmajoriteten. Man har som vanligt fört en stenhård blockpolitik. Tidigare har jag brukat kritisera blockpolitiken i förhoppning att regeringen skulle ändra sig. Några sådana förhoppningar hyser jag inte längre. Det måste först bli en annan regering.

I går höll Ola Ullsten ett tal som möjligen kunde tolkas som nya signaler i den riktningen. Men han höll det för en intern folkpartikrets. Han kan inte hålla det här i riksdagen, för då skulle han riskera att få bannor av Bohman och Färdin. Det är också en bild av den svenska verkligheten i dag.

I en demokrati är det fullt naturligt att uppfattningarna bryter sig mot varandra till följd av skillnader i idéer, värderingar och verklighetsuppfattning. Vår kritik av regeringen gäller emellertid i långa stycken någonting annat. Den gäller helt enkelt regeringens dåliga handlag och bristande kompetens. Det är inte i första hand er politik vi kritiserar – utan bristen på politik. Se på energipolitiken t. ex., detta eldorado för långbänkar. Se på det cvinnerliga hattandet i den ekonomiska politiken mellan olika ståndpunkter. Tänk på manipulationen med basbeloppen, där ni faktiskt inte tycktes ha den blekaste föreställning om vad ni egentligen höll på med! Betrakta det sorgesamma spelet kring NCB och Vänerskog. Man har ju inte precis fått intryck av att de inbördes relationerna har varit i topp i regeringen.

Jag vill på intet sätt nedvärdera regeringens ledamöter som enskilda personer eller som enskilda departementschefer. Ni är säkert på många sätt bra och duktiga människor med goda avsikter. Men som kollektiv får man nog lov att säga att ni bildar en föga framgångsrik regering. En del skulle nog vilja säga att det är en rätt usel regering. Ni åker ju omkring så mycket och talar om kvalitet i skolan, kvalitet i forskningen, osv. Har ni aldrig tänkt på att det bör vara kvalitet på en regering också?

Människor i allmänhet kan nog finna sig till rätta med att vi från tid till annan får en borgerlig regering som för en borgerlig politik. Så är det i en demokrati. Det är betydligt svårare att uthärda en dålig borgerlig regering som är utan politik, en regering som inte förmår ge landet en politisk ledning.

I går var vi med om ett på sitt sätt märkligt skådespel. Det brukar höra till parlamentarismens regler att ett statsråd som satsar väldigt mycket på en fråga och förlorar avgår. Det är vanliga, parlamentariska regler. Men

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

kommunikationsministern tycktes efter sitt nederlag i går vilja göra gällande att det var riksdagsmajoriteten som borde åka hem och dra, inte ett utan ett gross gamla täcken över sig.

Det är en alldeles ny parlamentarisk princip, den omvända parlamentarismens princip: om ett statsråd förlorar i riksdagen, avgår riksdagen! Det liknar Bertolt Brechts rekommendation till kommunistpartierna: Om inte folket gör som ni vill – byt folk! Det kanske blir så, om man betraktar riksdagen mera som en studs matta i popvärlden än som folkets valda ombud.

Jag ser att denne kommunikationsminister i dagens tidningar har talat om att skälet till att jag röstade mot jettflyg på Bromma flygfält skulle vara av privatekonomisk natur. Det brukar kunna bli ganska hårda tag i debatterna här i riksdagen. Men vi har också en viss förmåga att hålla rent. Jag har ett intryck av att herr Adelson är något av en främmande fågel i vår krets. Han passar nog bättre i bastkjol på Honolulu än bland vanliga, hederliga, svenska riksdagsmän.

Herr talman! Vilket är då resultatet av fyra års borgerlig regering? Ni har haft full möjlighet att genomdriva era önskemål, att i handling kläda alla de vackra tankar varmed ni under åren uppbyggt medborgarna.

Vad är då regeringskoalitionens bedömning av framtiden, inte minst av det närmaste årets utveckling? Hur mycket minskar nu underskottet i bytesbalansen? Hur mycket minskar underskottet i statsbudgeten, budgetministern? Vad händer med priserna under 1981? Hur går det med sysselsättningen?

Härom har den borgerliga majoriteten häpnadsväckande nog inte ett enda ord att säga. Det står heller ingenting om det i det betänkande som låg till grund för debatten den 20 november, förutom denna enda mening. "Den närmare avvägningen av efterfrågan under år 1981 får ske med användande av skattepolitiken och med sysselsättningspolitiska åtgärder."

Det är ju genom riksdagsbeslut denna höst vi avgör skattepolitiken för 1981, behoven för sysselsättningen under 1981 och mycket annat – likväl denna tystnad.

Det är som om den borgerliga riksdagsmajoriteten bevekande vädjade: "Får vi be om största möjliga tystnad om vad som händer nästa år."

Tystnaden är begriplig, ty det är inga glada nyheter om vår ekonomi som förmedlas av tillgängliga uppgifter.

Underskottet med utlandet kommer enligt alla tillgängliga uppgifter att öka mellan 1980 och 1981.

Sverige kommer att låna ännu mer i utlandet, får ännu dyrare räntor att betala.

Budgetunderskottet kommer enligt uppgifter i pressen att öka kraftigt nästa år. Ni har höjt skatterna. Ni har skurit ner utgifterna. Likväl tycks ni gå mot ytterligare en kraftig försämring av statsfinanserna.

Den samlade produktionen i landet nästa år stagnerar, industriproduktionen sjunker, industriinvesteringarnas uppgång bryts och förbyts i stagnation. Bostadsbyggandet går ner ytterligare från den redan mycket låga nivån.

Inflationen fortsätter att rusa i höjden. Den ligger högt över regeringens

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

prognoser för 1980. Den fortsätter i tvåsiffriga tal. Bara i januari månad 1981 väntas priserna stiga med 2 à 3 %. Under de fyra år som de borgerliga partierna regerat, har priserna stigit med inte mindre än 50 %. I inflationsminister Bohmans Sverige är en krona värd allenast 50 öre.

Arbetsmarknaden börjar redan nu utsättas för påfrestningar. I november hade vi 20 000 fler arbetslösa än ett år tidigare. Varslen om uppsägningar, permitteringar och förkortad arbetsvecka stiger i snabb takt. De lediga jobben blir färre. Alla bedömare räknar med en påtaglig ökning av den öppna arbetslösheten nästa år. Och vi vet vilka grupper som drabbas hårdast. Det är ungdomarna, kvinnorna, invandrarna och de handikappade. Om allt detta säger den borgerliga riksdagsmajoriteten, och den borgerliga regeringen, ingenting.

Tystnaden är nästan bedövande. Vad skall människorna egentligen tro?

För ett drygt år sedan förklarade de borgerliga partierna i valrörelsen att de hade klarat krisen. På grundval härav förespeglades människorna sänkta skatter och nya reformer.

Dagen efter valet återkom krisen. Nu blev budskapet kärvt. Nu blev det tal om att genom uppoffringar och åtstramad svångremmar åter sätta landets ekonomi på fötter. Det gällde att ta på sig en tid av uppoffringar, av impopulära åtgärder, sade man. Sedan skulle allt bli bättre igen. Det finns säkert hos människorna en vilja att ta på sig sådana uppoffringar till gagn för det gemensamma bästa.

Nu, efter en tid av åtstramning, visar det sig att det alls icke blivit bättre. Det har tvärtom blivit sämre. Och utsikterna för den närmaste framtiden är ännu dystrare. Människorna måste i det läget fråga sig vad det är för mening med de uppoffringar som de påtagit sig. Det blir ju ändå bara sämre. De som får det bättre är möjligen spekulanter och nolltaxerare och höginkomsttagare, men inte vanligt folk. Och därmed riskerar man att undergräva den oerhört värdefulla egenskap som finns hos människor, nämligen beredskap till uppoffringar, solidaritet för det gemensamma bästa.

Den borgerliga riksdagsmajoritetens svar inför denna människornas andran är tystnad. Det ges inga dementier till alla dystra förutsägelser. Det ges inga förhoppningar om en stundande förbättring. Det anges ingen politik för att bemästra svårigheterna.

I de borgerligas mörka tunnel glimtar inte ens den minsta lilla låga.

Jag ville fråga statsministern och regeringschefen, om han hade varit här, utrikesministern och partiledaren, om han hade varit här, ekonomiministern och partiledaren, om han hade varit här: Vad tänker ni göra åt inflationen? Vad tänker ni göra åt arbetslösheten? Vad tänker ni göra åt underskottet i utrikeshandeln? Vad tänker ni göra åt det växande budgetunderskottet?

Vad tänker ni över huvud taget föra för politik inför och under 1981?

Vi socialdemokrater har under detta riksmöte lagt fram en rad utförliga förslag som haft till gemensam uppgift att trygga en rimlig ekonomisk utveckling under 1981. Det har gällt kamp mot inflation och arbetslöshet och offensiva satsningar för att utnyttja våra produktionsresurser.

Det är viktigt att göra klart vari den väsentliga skillnaden mellan vår politik och regeringens ligger. Den borgerliga politiken leder enbart till underutnyttjande och utslagning av våra produktionsresurser. Man kan kanske också den vägen nå balans i ekonomin. Men det sker då till priset av omfattande välfärdsförluster och en arbetslöshet som vi inte på mycket länge upplevt i vårt land.

Vi är självfallet helt med på att hålla tillbaka utgiftsökningen inom den statliga och kommunala sektorn i en brydsam tid med låg tillväxt. Men man löser inte problemet med budgetunderskottet genom att pressa ner efterfrågan så långt att skatteunderlaget inte växer. Man sparar inte om man skapar en arbetslöshet som sedan kostar miljarder i form av arbetslöshetsersättning, arbetsmarknadsutbildning och beredskapsarbeten.

Om vi skall få en positiv utveckling till stånd, om det skall vara meningsfullt att hålla tillbaka konsumtionen och den vägen öka sparandet i ekonomin, så måste detta sparande användas för produktiva ändamål. Det är här regeringen står tomhänt.

Vi har visat på en rad åtgärder som syftar till att öka eller hålla uppe användningen av våra produktiva resurser. Vi vill på det sättet öka produktion och investeringar. Den vägen kan problemen få en lösning utan svältrecept, utan att arbetslösheten används som ett medel i den ekonomiska politiken.

De behov vi pekat på är följande:

För det första en intensiv satsning på olika industripolitiska åtgärder. Det gäller att ta till vara industrins expansionsmöjligheter. Vi vill medverka till aktiva åtgärder i nära samverkan med näringslivet för att få fart på industriinvesteringarna. Vi vill satsa på utveckling och forskning, ta till vara svensk uppfinningsrikedom och tekniskt kunnande, utarbeta ett åtgärdsprogram för de mindre och medelstora företagen. Vi är beredda att genom olika åtgärder bidra till näringslivets kapitalförsörjning. Vi vill genom offentliga investeringar, inom bl. a. SJ, skapa jobb i svensk industri.

För det andra måste vi klara vår skogsindustri, det har jag redan förut varit inne på. Den första förutsättningen är råvaran. Vi har länge krävt åtgärder för att få fram den råvara som står färdig att användas i våra skogar. Det är orimligt att utvecklingsbar industri skall hotas, därför att skogsägare inte avverkar mogen skog. Nu anger långtidsutredningen bristen på skogsråvara som en av fyra faktorer som dämpat vår industriella tillväxt. Ekonomiministern har offentligt talat om de miljarder man går miste om i exportintäkter på grund av det begränsade virkesutbudet. Tänk om vi fått stöd för vårt program för ökad avverkning! Då hade Gösta Bohman kunnat ge konstruktiva bidrag för att klara skogsindustrin.

För det tredje vill vi skapa en aktiv energipolitik. Den nuvarande handlingsförslamningen måste brytas. Vi vill genom en rad åtgärder minska vårt oljeberoende, utveckla teknik och kunnande på energiområdet. Vi vill satsa på alternativa energikällor och ta till vara de inhemska energikällornas möjligheter. Så kan bytesbalansen förbättras. Så kan energitekniken också ge oss nya exportmöjligheter.

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

För det fjärde vill vi återge landet en aktiv bostadspolitik. Den nuvarande hotande krisen för bostadsförsörjningen måste avväjas. Därför måste vi få fart på bostadsbyggandet. Vi kan stimulera byggandet genom att ta bort byggmomsen under hela nästa år, sänka den garanterade bostadsräntan för nybyggda bostads- och hyresrättslägenheter, införa en tvåårig uthyrningsgaranti och skärpa kostnadskontrollen i byggandet. Ökat byggande ger jobb också i industrin. Särskilt byggnadsmaterialindustrin är nu utsatt. Den måste räddas. Vi måste kunna klara vårt byggande själva.

För det femte måste vi slå vakt om den fulla sysselsättningen. Det vill vi göra genom de åtgärder jag här har nämnt och genom aktiva arbetsmarknadspolitiska insatser.

Låt mig ta ett exempel. Det gäller Värmland. 1975 var 57 000 sysselsatta i den värmländska industrin. I dag är den siffran 47 000. Man har på dessa fem år tappat 10 000 industrijobb. I dag är 5 000 direkt arbetslösa och 5 000 i arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Vad gör regeringen åt detta? Vilka åtgärder sätter ni in för att rädda Värmland?

För det sjätte måste kampen mot inflationen nu bli en central uppgift för den ekonomiska politiken. Det är en ren ynkedom att de borgerliga partierna inte vill delta i en seriös debatt om hur vi skall få ner inflationstakten. Alla är ju ense om inflationens skadeverkningar.

Inflationen bidrar starkt till att statsutgifterna inte kan hållas under kontroll. Inflationen har slagit sönder vårt skattesystem. Inflationen undergräver bostadspolitik. Inflationen förhindrar den nödvändiga ökningen av industriinvesteringarna. Inflationen gör det mer lönande att spekulera i fasta tillgångar och ägna sig åt finansiella manipulationer än att satsa pengar i produktiv verksamhet. Inflationen försvårar rimliga avtalsuppgörelser, ökar klyftorna i samhället och hotar ytterst att lösa upp hela samhällssolidariteten.

TCO-ekonomerna har i sin höstrapport gjort ett försök att analysera inflationens omfördelningseffekter. De resultat man fått fram är entydiga. Inflationen gynnar systematiskt höginkomsttagare och företagare, missgynnar löntagare, och drabbar pensionärerna hårdast. Den genomsnittliga förlusten för alla pensionärshushåll, genom att deras besparingar urholkas, är 1980, enligt de här beräkningarna, så stor som 5 000 kr. Och detta skall läggas ovanpå de försämringar i själva pensionssystemet som de borgerliga partierna nu driver igenom. Totalt rör det sig om tiotals miljarder kronor som årligen omfördelas genom inflationen.

Vi menar att man nu måste ta upp en genomgripande diskussion om hur man skall angripa inflationen, inte hur man skall lära sig leva med den. Det är nödvändigt att bryta inflationsförväntningarna, att se till att inflationen inte som nu är berikande för stora grupper, särskilt bland de välbeställda i samhället. Vi tror att man bl. a. så långt som möjligt måste ta bort sådana indexbindningar som tenderar att "sätta inflationen på hjul". Men vi måste – till skillnad från den borgerliga regeringen – slå vakt om löftena till pensionärerna om värdebeständiga pensioner.

En första nödvändig åtgärd är att genomföra en skatteomläggning som gör

det möjligt att klara avtalsrörelsen på en nivå som är förenlig med kraven på en rättvis fördelning, minskad inflationstakt och stärkt konkurrenskraft för näringslivet. För det fordras emellertid att man överger den indexreglering av skatteskalorna som i nuvarande läge gör det omöjligt för fackföreningsrörelsen att nå fördelningspolitiskt acceptabla uppgörelser vid låga nominella löneökningar. Vi har lagt ett förslag som fyller de krav fackföreningsrörelsen ställer. Det skattebeslut som just fattats, inger starka farhågor beträffande möjligheterna att få en lugn avtalsrörelse och nå stabilare priser.

Jag har i detta anförande uppehållit mig vid 1980 års erfarenheter, och vid de åtgärder som krävs inför 1981. Denna avgränsning av perspektivet har varit nödvändig inför den borgerliga majoritetens stävan att fly från dagens realiteter och inför regeringens oförmåga att ange någon politik för nästa år.

Jag återkommer i sinom tid till de långsiktiga problemen, kring ekonomisk utveckling och sysselsättning, kring kapitalbildning och skattereform, kring social utslagning och rättvis fördelning. Till dem som inför det nya året ser allting i allt för dystra färger – och särskilt till regeringen och särskilt till partiledarna, som denna dag hukar i sina kulor någonstans – vill jag till läsning under julen rekommendera Tage Erlanders allra senaste skrift. Den visar att framstegen fortfarande är möjliga. Och i detta numera så dystra land och inför denna så ytterligt molokna regering finns det all anledning att säga ifrån att det finns krafter i vårt land som fortfarande slår vakt om de sociala framstegen; och till de krafterna hör arbetarrörelsen.

I detta anförande instämde Bertil Zachrisson, Gertrud Sigurdson, Anita Gradin, Essen Lindahl, Sture Palm, Lennart Andersson, Birgitta Dahl, Holger Bergman, Nils Hjorth, Maj-Lis Lööv, Anita Persson, Göran Persson, Christer Nilsson, Torsten Karlsson, Maria Lagergren, Sture Thun, Göran Karlsson, Catarina Rönnung, Holger Klöver, Ingegerd Elm, Ulla Johansson, Lars Hedfors, Bernt Nilsson, Birger Rosqvist, Arne Andersson i Gamleby, Per-Axel Nilsson, Helge Karlsson, Kurt Ove Johansson, Hugo Bengtsson, Maja Bäckström, Eric Jönsson, Anna-Greta Skantz, Eric Holmqvist, Lennart Bladh, Nils Erik Wååg, Owe Andréasson, Maja Ohlin, Lars Svensson, Bengt Silfverstrand, Egon Jacobsson, Margit Sandéhn, Doris Håvik, Inga-Britt Johansson, Kurt Hugosson, Lisa Mattson, Lennart Nilsson, Karl-Erik Svartberg, Tyra Johansson, Elvy Nilsson, Gunnar Olsson, Sven Aspling, Jan Fransson, Sven-Gösta Signell, Paul Jansson, Lahja Exner, Rune Carlstein, Wivi-Anne Radesjö, Lars-Åke Larsson, Roland Sundgren, Karin Flodström, Håkan Strömberg, Helge Hagberg, Ingemar Konradsson, Gunnar Ström, Margot Wallström, Magnus Persson, Sune Johansson, Yngve Nyquist, Stig Olsson, Arne Nygren, Nils-Olof Gustafsson, Sven Lindberg, Marianne Ståhlberg, Nils-Olof Grönhagen, Stig Alftin, Olle Westberg i Hofors, Curt Boström, Karl-Erik Häll, Kerstin Nilsson, Frida Berglund, Lilly Hansson, Hagar Normark och Rune Jonsson (alla s).

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

Anf. 24 EIVOR MARKLUND (vpk):

Herr talman! Under den gångna hösten har högervridningen av regeringspolitiken varit mera markerad än någon gång tidigare. Det gäller på alla plan av politiken. Men de tydligaste uttrycken får högervridningen inom den ekonomiska politikens område. Regeringspolitiken är fördelningspolitiskt direkt reaktionär. Den går ut på att slå mot de svaga och gynna höginkomsttagare och kapitalägare. Regeringen inrymmer ett parti som för några år sedan myntade parollen "Det måste löna sig att arbeta". Den parollen är nu inget värd gentemot den överväldigande majoriteten av lönarbetande i landet – och var kanske aldrig tänkt att gälla dem. Regeringen för en politik som går ut på att sänka reallönerna för de arbetande. Regeringspolitiken leds alltså snarare av maximen: "Det måste löna sig att leva på andras arbete." Det är innehållet i stödet till aktieägare och storinkomsttagare, till spekulation och äventyrande av det som borde vara folkhushåll.

Regeringspolitiken går ogenerat och öppet ut på att förvärra arbetslösheten i landet. Folk skall stå på pass ifall exportindustrin skulle komma att behöva dem. Det var mycket länge sedan en sådan överhetsmentalitet visades gentemot de arbetande och arbetslösa i det här landet. Regeringspolitiken går ut på att urholka sociala reformer och börja riva ner den relativa sociala trygghet som arbetarrörelsen – i bred enighet – tillkämpat folkflertalet. Regeringen urholkar pensioner, bostadsbidrag, studiemedel. Den ökar kostnaderna för de sjuka. Regeringen har – under ackompanjemanget av fraser om besparingar – på bred front börjat att attackera dem som är sämst ställda i samhället – samtidigt som den ser till att barnomsorgen byggs ut i allt långsammare takt. Den försämrar faktiskt villkoren för barnfamiljer i landet samtidigt som ledande talesmän för regeringen angriper t. ex. abortlagstiftningen.

Regeringen angriper den offentliga sektorn för att åstadkomma ökad privatisering. Den vill nagga flera statliga verks arbete i kanten för att breda vägen för privata intressen. Den har redan tagit bort vissa statliga företags företrädare till beställningar från olika delar av statsverket. Postgirots verksamhet hotas till förmån för affärsbankerna. Inom vissa landsting bedriver regeringspartierna – med moderaterna i spetsen – en sjukvårdspolitik som skall bana vägen för ytterligare privatiseringar inom sjukvården, osv. osv.

Regeringen genomför försämringar för folkflertalet men uppger att skälet för detta är att vi skall få det bättre. Den har för sig att Sverige skall kunna exportera sig bort från de ekonomiska svårigheterna. Men hur ser situationen i världen ut? Hur är förutsättningarna för en stark exportökning? Hela den kapitalistiska världen – och det är ju med den övervägande merparten av Sveriges handel bedrivs – präglas av kristendenser och stagnation. Alla länder har som strategi att öka sin export men samtidigt minska sin import. Varken den svenska situationen eller den föreslagna svenska politiken är nu särskilt originella. Men frågan infinner sig: Är en så ensidig satsning på exportindustrin som den regeringen vill genomföra möjlig

och är den ansvarsfull gentemot andra än exportindustrins aktieägare? Knappast. Marginalerna för exportökningar krymper med den internationella krisen och med de förändringar i – främst sin inre – arbetsfördelning som de multinationella företagen genomför.

Regeringen anser att den offentliga sektorn är för stor. Den vill minska dess nödvändiga och socialt viktiga verksamhet. Skälen för detta är dels det stora budgetunderskottet, dels att arbetskraft och resurser skall frigöras för exportindustrin. Men frågan är, hur det skulle se ut i Sverige om vi hade en offentlig sektor som vore väsentligen mindre än den vi nu har. Skulle de arbetslösa vara färre? Skulle sjukvården fungera bättre? Skulle den sociala utslagningen vara mindre? Skulle våra gamla ha ett bättre liv? Skulle vi ha ett barnvänligare samhälle? Dessa frågor behöver bara uttalas för att den verkliga innebörden i vad regeringen påstår skall vara uppenbar.

Och situationen kommer knappast att bli bättre i framtiden med en fortsatt högerpolitik. Och den blir heller inte bättre av att denna högerpolitik förankras i det beställningsarbete för regeringspolitiken som presenteras under namn av långtidsutredningen.

Långtidsutredningen söker förklaringar till det internationella läget i faktorer som i huvudsak ligger utanför det kapitalistiska systemet. Den glömmer därför helt att med ett ord beröra de inflytelser som förekomsten av stora multinationella bolag har för den ekonomiska situationen i världen och i vårt land. Den berör inte med ett ord betydelsen av kapital- och maktkoncentration i vårt land. Och när den glömt dessa i verklig mening "strukturella" faktorer, så är dess ledande strategi en "strukturell" förändring som går ut på minskad offentlig sektor och ökad privatisering.

Utredningen är ett språkrör för den regering som håller på att skära ner den offentliga sektorn för att genomföra SAF:s politik. Domen över detta arbete måste bli mycket hård.

Och denna utredning är inte bara en teoretisk fråga. Den kommer att ligga bakom regeringens fortsatta politik på ekonomins område. Den kommer att utgöra en motivering för framtida angrepp på de mest utsatta i samhället.

Med fortsatt borgarregering ter sig framtiden för Sverige dystert. Folkomflyttningspolitiken kommer att förstärkas. Arbetslösheten kommer att öka. Inflationen kommer man inte att angripa. Denna höst har vi för första gången i modern tid kunnat se hur regeringen och dess knappa majoritet i riksdagen genomfört den ena åtgärden efter den andra som bidragit till allt kraftigare prisstegringar på våra nödvändighetsvaror.

Det är snart ingen överdrift att påstå att SAF och den borgerliga regeringen gentemot hela landet börjar att tillämpa en politik som sedan årtionden tillämpats med ensamrätt för mitt hemlän, Norrbotten. Men samtidigt som detta görs blir politiken gentemot Norrbotten efter värre; den blir Norrbottenpolitik ovanpå Norrbottenpolitik, vilket bara kan sluta med fullständig katastrof.

Herr talman! Orsaken till att jag även i detta sammanhang tar upp förhållandena i Norrbotten är inte bara att jag själv representerar det länet här i riksdagen. Nej, huvudorsaken är att utvecklingen i Norrbotten på ett

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

mycket tydligt sätt visar vilka konsekvenserna blir av en ekonomisk politik och en näringspolitik av det slag som regeringen bedriver, dvs. en politik som lämnar fältet helt öppet för bolagen att fritt styra utvecklingen i enlighet med sina kortsiktiga intressen.

Jag har i många sammanhang här i kammaren redovisat att Norrbotten har alla de förutsättningar som krävs för att människor skall kunna leva väl och för att samhällen skall kunna blomstra. Där finns naturresurser, där finns arbetskraft och yrkeskunnande. Där finns rika möjligheter till fritid och rekreation.

Men vad har hänt och händer med allt detta när företagsintressena får härja? En hårdhänt verklighet har gett norrbottningarna en grundlig skolning i detta. De har tvingats åse hur länets naturtillgångar, jorden, malmen, skogen och vattenkraften liksom den arbetskraft de själva äger har utnyttjats, missbrukats och förlösats. Detta har lagt grunden till en berättigad vrede och misstro mot de ekonomiska intressen som med snabba vinster för ögonen genomfört en hänsynslös rovdrift och mot de politiker som svikit sina löften och ställt sig på exploatörernas sida.

Ett av de senaste uttrycken för den här politiken är de hot som på regeringshåll uttalats mot gruvsamhällena, mot en av stödjepunkterna för hela Norrbottens utveckling. Visserligen har industriministern här i kammaren tvingats retirera från en del av sina pressuttalanden i denna fråga, men med NCB-valserna och diverse andra saker i färskt minne har gruvsamhäl- lenas människor verkligen inte stillats i sin oro. Man vet ju aldrig vilka tolkningar andra statsråd gör. Står regeringen för det uttalande som Nils Åsling nu har tvingats göra, nämligen uttalandet att malmfälten nu har sin framtid räddad? Vi tvivlar på detta. Vi vet att det är herr Bohman som säger vad som skall hända i den här regeringen.

Vi måste spara, säger regeringspartierna. Vi måste minska vår konsumtion och dra åt svängremmen. Men vilka är det som skall spara? Ja, inte är det regeringen och de intressegrupper som den företräder. Tvärtom, de får ytterligare lättnader. Nej, det är de som arbetar och skapar värdena här i samhället som skall knappa in, t. ex. gruvarbetarna som har tvingats till permitteringar i år och som kommer att tvingas till ännu större permitteringar nästa år. De och vi andra som bor i Norrbotten kan den här politiken.

Vi tar det politiska ansvaret, säger regeringen. Till det vill jag säga att det lär ni få göra. Men konsekvenserna, de drabbar aldrig er eller de intressen som ni företräder. Ni blir inte arbetslösa, jo, förhoppningsvis från arbetet i kanslihuset. Ni tvingas inte flytta mot er vilja. Norrbottningarna har lärt sig vad det betyder när kapitalets hantlangare tar det politiska ansvaret. Norrbottningarna har lärt sig det, liksom människorna i de övriga skogslä- nen, liksom de anställda i textilindustrin, vid varven och i stålindustrin. Det betyder reallönesänkningar, arbetslöshet, tvångsförflyttningar och utslag- ning. Flera har insett detta, och allt fler kommer att göra det under den närmaste tiden. Arbetslöshetsstatistiken talar här ett tydligt språk. Antalet arbetslösa ökar, och antalet lediga platser minskar. Som vanligt är det ungdomen, kvinnorna och invandrarna som drabbas först och hårdast. Det är

kanske bra att det är just Rolf Wirtén som nu har plats på regeringsbänken, då just de här frågorna kommer upp.

Det var kanske klokt av regeringen att mildra de vidlyftiga formuleringarna om jämställdhet, när den skrev sin senaste regeringsförklaring. Man visste väl redan då vad som skulle komma. Även om det inte utåt stod fullt klart att moderaterna hade tagit över, var tydligen statsministern på det klara med det. Det är beklämmande att för första gången sedan borggårdskrisens dagar behöva bevittna en höger på offensiv och med makt att driva igenom sin politik, en politik som drabbar jämställdhetssträvandena lika väl som mycket annat.

Herr talman! Den tidigare nämnda långtidsutredningen talar om behovet av "strukturell" omvandling. Ja, en sådan är nödvändig. Kapitalismen dras otvivelaktigt med stora problem. Men dessa kan inte lösas med mera kapitalism. Problemen måste angripas med verkligt strukturella förändringar, de måste angripas med en politik som syftar till att få bort det privata vinstintresset som styrprincip för samhällets ekonomi.

Låt mig bara peka på ett viktigt förhållande i dagens situation. Industriinvesteringarna i Sverige är för små – om detta råder det en bred enighet. Men det beror ju inte på att det saknas pengar i företagen. I den nuvarande situationen lönar det sig alltmer med spekulation. Den grå kreditmarknaden – kreditväsendet utanför de traditionella kreditinstituten – växer mycket snabbt och visar en allt högre lönsamhet än vad som är fallet med industriell verksamhet. Landet behöver industriinvesteringar, inte spekulation, men eftersom det privata vinstintresset styr, får landet nu ökad spekulation och otillräckliga industriinvesteringar. Ja, dessa beräknas t. o. m. minska under nästa år. Sådan är kapitalismen, som det heter i visan.

När vi har ett system som fungerar på detta sätt och därigenom skapar arbetslöshet, sociala problem, utslagning, hot och t. o. m. verkliga försämringar i den levnadsstandard som arbetarrörelsen i Sverige kämpat sig till för folkflertalet, måste var och en förstå att läget i landet knappast blir bättre om detta system förstärks.

Det krävs en rad åtgärder av såväl snabbt verkande som långsiktig natur för att komma till rätta med landets ekonomiska problem. Vi måste börja föra en medveten industrialiseringspolitik i landet, baserad på en ökad förädling där sådan är möjlig – och i Norrbotten är den möjlig – av landets råvarutillgångar. Denna industrialisering måste ha som mål i första hand inhemska och samhälleliga behov. Dit hör en kraftig utbyggnad av inhemska och förnyelsebara energikällor. Det krävs också en väsentlig utbyggnad av de allmänna kommunikationerna, inte minst i glesbygden. Kust- och insjöfarten kan här spela en viktig roll. Våra naturliga förutsättningar för detta relativt billiga och effektiva transportsätt är ju som bekant mycket goda.

På kort sikt måste importen av vissa lyxvaror eller varor där vi har ett särskilt stort importöverskott regleras. Vi har föreslagit en snabbutredning som skall presentera konkreta förslag i denna riktning. Det är nödvändigt att vi visar en mycket stark restriktivitet mot kapitalexport och industriutflytt-

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

ning. De stora multinationella monopolen, liksom de inhemska, måste underkastas sträng kontroll. Vi måste snabbt få ett förbud mot svenska företags deltagande i internationella karteller. En snar sanering av den grå kreditmarknaden är nödvändig. Bl. a. är det nödvändigt med förbud mot kontokorten som uppammar verklig överkonsumtion och dessutom innebär rena ockerräntor. Vidare måste omedelbara åtgärder sättas in mot prisstegringarna. Därför kräver vi att prisstopp införs på alla nödvändighetsvaror och att moms tas bort från maten.

Såsom läget nu har utvecklats är det också av största vikt att slå vakt om de för befolkningen nyttiga och de socialt nödvändiga delarna av den offentliga sektorns verksamhet.

Detta betyder inte att det inte går att spara inom den offentliga sektorn. Såväl inom privat som offentlig sektor finns vad vi kan beteckna som en skryt- och lyxeekonomi som måste attackeras. I en rad motioner har vpk pekat på åtgärder i denna riktning. Stopp för byggandet av de från energibehovssynpunkt överflödiga kärnkraftverken 11 och 12 och stopp för riksdagsflyttningen är ett par tydliga exempel på vad vi menar.

Detta är, herr talman, några delar av den ekonomiska politik som vi företräder. Huvudlinjen är för oss följande. Skall det vara något med de så ofta uttalade målen om full sysselsättning, stabila priser, ekonomisk och social utjämning, skall vårt land dessutom kunna spela en roll för en verklig demokratisering av de internationella ekonomiska förbindelserna – ja, då måste den ekonomiska politiken bana vägen för övergång till en demokratiskt planerad hushållning för folkets och nationens bästa. Den måste syfta till att bryta det enskilda profitintressets makt över ekonomins utveckling. Den kapitalistiska misshushållningen med vårt lands och världens tillgångar måste upphöra. Det är en livsnödvändighet – för oss själva, för u-länderna och för framtiden.

I detta anförande instämde Raul Blücher, Sven Henricsson och Per Israelsson (alla vpk).

Anf. 25 Budgetministern ROLF WIRTÉN:

Herr talman! Till grund för denna debatt ligger finansutskottets betänkan-
de 15. Jag kommer därför i huvudsak att hålla mig till detta.

Oppositionsledaren, som inledde debatten, hade en något surmulen uppsyn på grund av att det är jag som representerar regeringen i denna debatt, trots att det egentligen är självklart att så är fallet. Jag kontrollerade med vår gruppledare om det sedan månader tillbaka finns någon överens-
kommelse om att det i dag skulle vara en stor partiledardebatt. Jag fick inte det bekräftat. Jag debatterar gärna med vilken socialdemokrat som helst. Jag hoppas att också Olof Palme debatterar med vilken regeringsmedlem som helst.

Olof Palme inledde sitt anförande med en ordentlig svartmålning av hur situationen är i nationen. Det överraskade mig att han har förfallit till en så defensiv och pessimistisk hållning. Sverige är dock en nation med mycket

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

stora resurser men också, i likhet med vår omvärld, en rad problem. Vi behöver bara studera våra närmaste grannländer Danmark och Norge, där det sitter socialdemokratiska regeringar, för att kunna konstatera att det är en lågkonjunktur på väg. Vi har strukturella problem i de västliga industriländerna i stort. Det gör naturligtvis att inte heller Sverige kan leva i någon oas för sig. Även vi nås av dessa samlade svårigheter i de två oljechockernas spår.

Herr talman! Den som ser julhandeln florera i affärskvarteren runt Sergels Torg och den som studerar butiksfönstrens överflöd har måhända svårt att förstå allt tal om att Sverige skulle befinna sig i en ekonomisk kris. Och det kan kanske vara nyttigt med en motvikt till de krisstämningar som nu breder ut sig.

Sverige är alltså ett rikt och välmående land. Privat och offentlig konsumtion är högre än någonsin tidigare. Arbetslösheten är i ett internationellt perspektiv fortfarande låg.

Men orosteknen finns där. Och det går knappast att säga, som man ibland brukar, att de bara skymtar vid horisonten. De är högst påtagliga och börjar bli alltmer kännbara.

Obalanserna i den svenska ekonomin förvärras. Budgetunderskottet kommer att fortsätta att öka. Inflationen ligger på en oacceptabelt hög nivå, och bytesbalansen kommer av allt att döma att försämrats ytterligare under nästa år.

De allra senaste dagarna har det kommit några utomordentligt alarmerande konjunkturrapporter, bl. a. från Industriförbundet, som talar om ett formligt ras under hösten för den svenska exporten.

Krisen har alltmer tagit formen av en ond cirkel, som vi måste bryta oss ur medan vi ännu har krafter till det. Stagflation med hög arbetslöshet och snabb inflation präglar många industriländer. Det kan bli en realitet också för vårt land.

Det är inte självklart att levnadsstandarden kan fortsätta att öka eller ens hållas uppe på dagens nivå. Men det ligger å andra sidan inget ödesbestämt i utvecklingen som säger att vi alla oundgängligen måste få det sämre.

Den utveckling vi kommer att gå till mötes bestäms tvärtom i mycket hög grad av vår förmåga att nu inse och ta itu med problemen i den svenska ekonomin.

När kammaren härnäst diskuterade stimulans av aktiesparandet konstaterade jag att regeringen under senare tid föreslagit en rad åtgärder för att förstärka landets ekonomi. Dessa åtgärder kan sägas vara av fyra slag:

Det är för det första åtgärder för att bromsa den kommunala expansionen. De har av allt att döma gett resultat. En dämpning av den kommunala konsumtionsökningen tycks nu vara på väg.

Det är för det andra vissa skattehöjningar för att bl. a. förstärka inkomstsidan i den statliga budgeten – momsens och punktskatterna höjdes av den urtima riksdagen.

Det är för det tredje besparingar i statsverksamheten – hittills främst

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

manifesterade i besparingspropositionen men som, vilket kommer att framgå om några veckor, också är ett genomgående tema i 1981 års budgetproposition.

Får jag på den punkten bara göra det tillägget, herr talman, att Olof Palme efterlyser uppgifter i finansutskottets betänkande om vad regeringen avser att göra 1981 i en rad frågor som han tog upp. Den ordning som socialdemokratiska regeringar har tillämpat fram till 1976 och den praxis som vi har använt därefter är ju att man redovisar regeringens politik för det kommande budgetåret i januari's budgetproposition och finansplan. Så kommer att ske även denna gång. Jag vet inte varför de många frågorna restes av Olof Palme. Det borde vara en självklarhet att regeringen arbetar på det sätt som jag nu angav.

För det fjärde bör också nämnas att regeringen har föreslagit offensiva åtgärder för att öka den produktiva aktiviteten i ekonomin, framför allt på skattepolitikens område och naturligtvis inom näringspolitiken.

Under mycket lång tid har de offentliga utgifterna stigit med 6 % årligen i reala termer. Det har varit en väsentligt snabbare ökning än vad som motsvarar den totala tillväxten i ekonomin. De offentliga utgifternas andel av BNP har också oavbrutet vuxit för att nu uppgå till ca två tredjedelar.

I viss utsträckning har vi lyckats med besparingspropositionen och den allmänna återhållsamhet med nya utgifter som alla offentliga organ måste ålägga sig. Det förefaller som om ökningstakten i de offentliga utgifterna under nästa år ungefärligen skall kunna halveras jämfört med den långsiktiga trenden. Men vi kommer ändå att finna att de offentliga utgifterna stiger snabbare än BNP och att deras andel av ekonomin också stiger. Som en följd av detta har vi att emotse ett fortsatt stigande budgetunderskott.

De som under hösten kritiserat regeringen för åtstramningen, förklarat krig mot sparplanen och påstått att de föreslagna åtgärderna varit alltför drastiska har således tagit grundligt miste.

Vi tvingas nu i stället dra slutsatsen att åtgärderna snarast varit otillräckliga. Vi måste gå vidare på återhållsamhetens väg samtidigt som vi måste ägna allt större intresse åt uppbyggnaden av nya produktiva resurser, framför allt inom industrin men också på en rad andra områden. Att återställa ett kostnadsläge som gör att svenska företag kan återta förlorade marknadsandelar och vinna nya från utländska konkurrenter både på hemmamarknaden och på exportmarknaden är en viktig offensiv åtgärd. Insatser för att förhindra att ett otillräckligt virkesutbud begränsar skogsindustrins expansionsmöjlighet är en annan.

I det sammanhanget vill jag anknyta till att Olof Palme i sitt anförande hävdade att den enda orsaken – i varje fall var det grundorsaken – till svårigheterna inom skogsindustrin var just att man inte fick fram råvara. Får jag då säga till Olof Palme att det i den här frågan har visat sig att det finns en klar skillnad i fråga om vägval. Socialdemokratin väljer att tvinga fram virke. Man väljer lagstiftningens väg så snart man möter motstånd. Från regeringens sida tror vi mera på att man med olika metoder kan stimulera fram råvaran. Det har vi gjort under de senaste åren med hjälp av olika

stödformer. Vi har gallringsstödet, vi diskuterar klenvirkesstödet, och vi har förändrat skogskontot för att kunna förstärka försörjningen av skogsindustrin. F. n. övervägs också möjligheterna att införa en tillväxtbeskattning, som jag är övertygad om kommer att ge de positiva resultat som både Olof Palme och jag efterlyser i det här avseendet. Men tro inte att detta är det enda problemet inom den här sektorn av vårt näringsliv! Det finns förvisso även andra.

Till de nödvändiga åtgärder som nu måste sättas in hör också att se till att expanderande företag kan rekrytera den arbetskraft de behöver. Dessutom krävs nya energisatsningar, som kan minska vårt oljeberoende och bli en viktig hävstång för att övervinna krisen. På den punkten instämde oppositionsledaren när han sade att det var av stor vikt att vi får större aktivitet när det gäller energifrågorna. Det är också vad som kommer att lanseras för riksdagen när den stora energipolitiska propositionen presenteras efter nyår.

Besparingspropositionen har nu behandlats färdigt av riksdagen. I stort sett kan det sägas att riksdagen godtagit regeringens förslag. Endast några smärre ändringar har gjorts. Principerna bakom sparplanen diskuterade vi här i kammaren för mindre än en månad sedan, och det finns därför inte skäl att nu ägna någon större tid åt detta. Jag vill bara säga att jag har noterat att Olof Palmes anförande på den här punkten var fyllt av kritik, men dess värre var han ganska förlamad i sin förmåga att presentera några konstruktiva förslag om hur man skall hålla tillbaka utgiftssidan i vår statsbudget.

Eller är det möjligen så, herr talman, att socialdemokratin och Olof Palme inte upplever detta som något problem? När vi ser på resultatet av finansutskottets redovisning av hur regeringsförslaget har behandlats, så finner vi att man kan säga att ungefär hälften av besparingsmålet fylls upp genom de socialdemokratiska förslagen. Det tyder på att socialdemokratin tar den här delen väldigt lätt, att man inte inser det allvarliga i utvecklingen. Jag skulle därför gärna vilja fråga Olof Palme om det verkligen är socialdemokratiens åsikt att vi bara kan låta budgetunderskottet växa. Det är ju vad ni åstadkommer med den politik ni hittills har presenterat. Den innehåller nya utgiftskrav och ett betydligt mindre ambitiöst sparprogram än regeringens. Otivelaktigt leder detta till ett större underskott, Olof Palme, och då borde man inte stå här och breda ut sig över vilka problem inflationen kommer att medföra. Just den politik som Olof Palme talar för här leder till en våldsam inflation. Därför är hela den delen av Olof Palmes resonemang ganska ointressant fram till den dag då man kan redovisa en mer aktiv hållning till de problem som sammanhänger med hur man skall kunna få balans i ekonomin.

Det är också så, herr talman, att det är nödvändigt att komma till rätta med följderna av den utveckling som har beskrivits också i långtidsutredningen. Vad socialdemokraterna förespråkar i sin praktiska politik förefaller mig ligga bra nära långtidsutredningens alternativ 2 – den på kort sikt förledande behagliga väg som leder till ökad obalans.

Det kan vara frestande att fortsätta att stimulera den privata och offentliga

Nr 54

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

konsumtionsökningen på det sätt som vi hittills gjort. Långtidsutredningen har visat att det går till en tid men att konsekvenserna ganska snart blir förfärande: en katastrofal utveckling inom industrin, snabbt stigande arbetslöshet och ett underskott i bytesbalansen som blir så stort att det efter en tid utlämnar oss till utländska långivares godtycke.

Den här utvecklingen måste vi förhindra. Jag är övertygad om att socialdemokraterna egentligen är av samma uppfattning. Felet är bara att man saknar det politiska modet att dra de rätta slutsatserna av den insikten. Det är naturligtvis inte populärt att föreslå besparingsplaner och andra kärva förslag som den ekonomiska situationen nu kräver och nödvändiggör.

Det gör inget att socialdemokraterna förespråkar en överbudspolitik, kanske många tycker. De befinner sig i opposition och kan inte få igenom sina förslag, och det kan ge ett förlåtande skimmer över förslagen. Men fullt så enkelt är det inte. I det jämna parlamentariska läge som råder har oppositionen goda möjligheter att försvåra och i vissa fall blockera nödvändiga men möjligen impopulära åtgärder för att sätta svensk ekonomi på fötter igen. Jag hoppas för landets och människornas bästa att man motstår frestelsen att alltför mycket utnyttja de möjligheterna.

Jag noterade att Olof Palme tyckte att vi fastnat i något av en blockpolitik, som han formulerade det. Jag tror att det till dels tyvärr är en riktig iakttagelse. Då lägger Olof Palme hela skulden på regeringssidan. Det finns ingen vilja att seriöst pröva socialdemokraternas förslag, säger han. Ja, bara det betänkande som nu diskuteras visar ju hur man i utskott efter utskott gått igenom socialdemokraternas motioner för att se om det verkligen finns något som går att ta vara på. Det finns också redovisat att man har anammat en del. Men förvisso är det inte mycket, om man sätter det i relation till de stora underskott som vi nu arbetar med. Dess värre måste man, när man ser på saldots storlek, konstatera att de socialdemokratiska förslagen haft alltför mycket av marginell karaktär över sig.

Jag kan möjligen, fru talman, få vittna om förhållandena. Under jämviktsriksdagen fanns det all anledning för oppositionen att känna sitt ansvar för de svårigheter som den svenska nationen då stod inför. Jag kan minnas väl en del samtal som också Olof Palme och jag hade med anledning av arbetet i finansutskottet. Jag tror att Olof Palme då måste säga att oppositionen gick regeringen till mötes för att ta sitt ansvar och verkligen kände för nationen – och inte spelade något partipolitiskt spel. Jag tycker med förlov sagt att i en situation med en rösts majoritet i riksdagen borde Olof Palme som partiledare för det stora oppositionspartiet möta situationen på ungefär samma sätt.

Under de år som jag nu haft möjlighet att överblicka regeringsarbetet har – jag måste få säga det – alltför ofta uppläggningsfrågan från socialdemokraternas sida varit sådan att man sagt: Var så goda, ni får från regeringens sida i vanlig ordning lägga fram era propositioner, och sedan skall vi tala om vad vi tycker om dem. Det är i och för sig formellt oantastligt – jag är klar över det. Men om man från oppositionens sida vet att det finns frågor som är av avgörande betydelse för hela nationen borde man ha en betydligt större öppenhet i de

centrala frågorna för att finna gemensamma lösningar i stället för att bara skjuta frågan framför sig tills man får en motionschans i parlamentet. Det finns ett undantag, som jag själv kan minnas, nämligen när vi diskuterade skattefrågorna här inför hösten. Det var, som jag uppfattade det, ett ganska lovande samtal som då fördes, och jag hade då förhoppningar om att vi skulle kunna ha kontakter över blockgränserna. Dess värre blev det så att oppositionen krävde att regeringen skulle ställa upp på en punkt, som var ultimativ: Ge upp indexregleringen, annars är vi inte på talfot med er! Så var det. Och om man möter motståndaren på det sättet, då kan man givetvis inte, Olof Palme, förvänta sig någon fortsatt konstruktiv debatt. Därför blev det som det nu är.

Men detta är, som sagt, det enda exempel jag kan ge på försök till samförstånd. Jag undrar därför om det inte finns skäl, Olof Palme, att vara litet mera försiktig i beskrivningen av hur blockpolitiken fungerar. Det kan förvisso vara så att den opposition vi har i dag känner mindre ansvar för nationens ekonomi än oppositionspartierna gjorde under jämviktsriksdagen fram till 1976.

Nu är det ändå så, fru talman, att de besvärliga trender vi lever med i ekonomin måste brytas. Det är långtidsutredningens budskap till politikererna. Vi kan inte fortsätta på samma väg som hittills med växande underskott som följd.

Jag har med intresse noterat att LO-ordföranden Gunnar Nilsson gett uttryck för en liknande syn. Han sade bl. a. följande i en intervju i Svenska Dagbladet i måndags:

”Det svenska näringslivet med 45 miljarder kr. i kassakistorna tycks hellre satsa på snabba affärer än produktiva investeringar. Men den ’ödesbestämda’ pessimismen som också återspeglas i långtidsutredningen måste brytas. Vi måste satsa hårt på industrin och återupprätta tron på det svenska näringslivet.”

Gunnar Nilsson fortsätter:

”Grundförutsättningen för en sanering av den svenska ekonomin måste vara en bred politisk samförståndslösning. Men möjligheterna för en sådan är i dag mindre än kanske någon gång tidigare. ---

Men i dagsläget är situationen sådan att det oavsett vilken regering vi har måste till rätt smärtsamma ingrepp för att vända utvecklingen och få den på rätt väg.”

Det är den slutsats som Gunnar Nilsson drar. Den kan vara värd att föra in i kammarens protokoll.

Det är inte svårt att förstå att de fackliga organisationerna känner oro inför den kommande avtalsrörelsen. Det är uppenbart för var och en att vi under en längre tid levt över våra tillgångar. Nu måste balansbristerna angripas bl. a. genom en kombination av aktiva näringspolitiska insatser och stark återhållsamhet med offentlig och privat konsumtion. Inflationen och progressiviteten i skattesystemet gör dessutom att en lönerörelse av traditionell typ inte längre är möjlig. Under en stor del av 1970-talet har avtalen i allmänhet haft ganska klara drag av inkomstpolitiska uppgörelser.

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

Skatteomläggningar har varit en förutsättning för att avtal över huvud taget kunnat slutas. Mer eller mindre verkkningsfulla inflationsklausuler har byggts in i avtalen.

Enligt intervjun med Gunnar Nilsson är enda lösningen för framtiden att gå vidare på den inkomstpolitiska vägen. Företrädare för SACO/SR och PTK har gått ännu längre och efterlyst någon form av samhällskontrakt.

Regeringen är beredd att medverka till att löneuppgörelser kan träffas. Men i den mån nya inkomstpolitiska inslag skulle krävas i den nu förestående avtalsrörelsen måste initiativet komma från parterna och bestå av klart preciserade önskemål, om vilka parterna är ense. Dessutom bör effekterna av de önskade åtgärderna på de kommande avtalens materiella innehåll så långt möjligt klargöras i förväg.

Det finns en avgörande svaghet i alla tankar på att regeringen skulle kunna underlätta avtalsrörelsen genom att själv ta initiativ till inkomstpolitiska åtgärder. Den svagheten består helt enkelt i att man framför allt på löntagarsidan inte är överens om vad sådana inkomstpolitiska åtgärder skulle bestå i.

Att det är på det sättet framgick t. ex. i samband med att regeringen utarbetade förslaget till skatteomläggning för 1981. Vi mötte då klart oförenliga önskemål om bl. a. inflationsskydd och marginalskatter. Den sammanvägning av de önskemål som gjordes ledde – inte helt oväntat – till att alla berörda parter kände sig missnöjda med den föreslagna skatteomläggningen. Jag har i min ägo ett urklipp ur Kvällsposten den 30 oktober. Dess rubrik lyder: "Alla klagar på Wirténs förslag." Men läser man artikeln finner man att klagomålen är i högsta grad motstridande. Å ena sidan säger Gunnar Nilsson: "Det krävs fortfarande höga löneflyft, om LO:s breda medlemsgrupper skall få ett lika bra utgångsläge som de högvärlönade." Å andra sidan säger SACO/SR:s nye ordförande Göran Kalin: "Det är en löjligt låg kompensation vi får. Vi måste kräva höga bruttolöner i avtalet." Både låg- och högvärlönade vill ha extra kompensation. Men det är naturligtvis inte möjligt.

Var och en inser att dessa bågge uppfattningar inte på något enkelt sätt låter sig förenas. Om löntagarorganisationerna anser att rena löneuppgörelser av klassisk typ är omöjliga i framtiden och om de till följd därav anser att det behövs någon typ av inkomstpolitiska lösningar, så bör deras första praktiska slutsats vara att det är en omöjlig framgångsväg att var för sig närma sig regeringen med sinsemellan oförenliga krav.

Men det är naturligtvis inte bara parterna på arbetsmarknaden som är beroende av vilken politik statsmakterna för. Det finns också ett motsatt samband. Löneutvecklingen totalt sett och för olika grupper på arbetsmarknaden påverkar vilken skattepolitik, sysselsättningspolitik, ekonomisk politik m. m. som regering och riksdag bör föra.

Det är t. ex. alldeles uppenbart att löneökningar som går långt utöver det samhällsekonomiska utrymmet försämrar det svenska näringslivets konkurrenskraft, förvärrar våra redan svåra balansbrister gentemot utlandet, ökar inflationen och tvingar fram ekonomisk-politiska motåtgärder.

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

Detta är inget nytt. Statsmakterna har tidigare kunnat mildra effekterna av alltför höga löneökningar. Vi lyckades t. ex. hålla sysselsättningen uppe under kostnadskrisens år. Det skedde genom aktiv sysselsättningspolitik. Tidvis sysselsattes mer än 5 % av arbetskraften i olika slags arbetsmarknads- politiska åtgärder. Det var långt mer än någonsin tidigare. Sysselsättningen hölls också uppe genom en industripolitik som frestade hårt på statsfinan- serna. Och framför allt kompensades utslagningen av industrijobb av en snabb expansion av sysselsättningen i offentlig sektor.

Det är alldeles uppenbart att dessa åtgärder har bidragit till de nuvarande obalanserna i statsbudget och utrikesaffärer. Därför kan den kraftansträng- ning som gjordes, framför allt åren 1977 och 1978, med all sannolikhet inte upprepas. Mycket talar för att löneökningar som går utöver det samhälls- ekonomiska utrymmet kommer att resultera i en försvagad sysselsättning och en större arbetslöshet.

Det kommer nämligen inte att vara möjligt att som hittills fullt ut möta utslagningen av industrijobb med arbetsmarknadspolitiska åtgärder eller en expansion av sysselsättningen i offentlig sektor.

Nu tror jag dock att vad jag här framfört är något av hypotetiska farhågor. Det finns bland de fackliga organisationerna, särskilt på industrins område, en klar medvetenhet om behovet att stärka Sveriges konkurrenskraft och framför allt en klar insikt om vad som skulle inträffa för den händelse konkurrensförmågan skulle sjunka ytterligare.

Regeringen är beredd att göra vad som står i dess förmåga för att underlätta måttfulla avtalsrörelser, som med lägsta möjliga nominella löneökningar tillförsäkrar löntagarna deras rättmätiga del av våra samlade resurser. Här spelar skattepolitiken en avgörande roll.

Enligt min mening skulle det vara möjligt att i några etapper sänka marginalskatte- rna till högst 50 % i alla inkomstskikt utom de allra högsta. Det är ställt utom allt tvivel att en sådan sänkning är efterlängtd av många och skulle få mycket gynnsamma effekter på arbetsvilja, skattemoral och hushållens alltför stora benägenhet för skuldsättning.

Men den kan bara genomföras under positiv medverkan av i bokstavig mening alla arbetsmarknadens parter: samtliga förhandlande huvudorgani- sationer och förbund med anknytning till LO, TCO och SACO/SR lika väl som samtliga arbetsgivarorganisationer på de enskilda, kooperativa och offentliga områdena.

Sänker vi marginalskatte- rna till högst 50 %, måste detta nämligen förenas med en betydande förändring av bruttolönestrukturen på den svenska arbetsmarknaden.

Spännvidden mellan höga och låga bruttolöner måste minska. Därför måste en kraftig marginalsattesänkning förenas med lönestopp för högav- lönade. De får anse sig kompenserade genom skattesänkningarna. Lönta- gare i medelinkomstlägen får under en tid räkna med ytterst blygsamma nominella löneökningar, medan de heltidsarbetande låginkomsttagarna måste tillförsäkras löneökningar i normal omfattning.

På så sätt skulle också en marginalsattesänkning, om den blir en del av en

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

inkomstpolitisk uppgörelse, kunna medverka till att avtal sluts på en totalt sett låg nivå. Det skulle sannolikt innebära en betydande förstärkning av svenskt näringslivs internationella konkurrenskraft och på ett verkningfullt sätt kunna medverka till att återföra svensk ekonomi i balans igen.

Det är knappast möjligt, fru talman, att inleda en sådan omläggning redan i 1981 års avtalsrörelse. Men skall det vara möjligt att under åren närmast därefter genomföra en sänkning av marginalskatterna till 50 % i kombination med en kraftig minskning av bruttolöneskillnaderna mellan hög- och lågavlönade, så måste den frågan börja diskuteras redan i samband med årets avtalsrörelse.

De högavlönades organisationer måste vara beredda att i utbyte mot skattesänkningar acceptera en tids lönestopp för huvuddelen av sina medlemmar. De lågavlönades organisationer måste acceptera en marginalskattesänkningens effekter i olika inkomstskikt och ges klara garantier för att deras medlemmars relativa position blir oförändrad och helst förbättrad. Arbetsgivarna måste utfästa sig att medverka till att intentionerna i en lönepolitik av det här slaget också fullföljs i praktiken.

Den skattepolitik som medborgarna önskar och landet behöver kan således endast genomföras i bred politisk enighet och under aktiv medverkan av arbetsmarknadens parter. Detta är f. ö. något som inte endast gäller skattepolitikens område, utan också de övriga åtgärder som krävs för att vi skall kunna möta och styra den ekonomiska krisen i stället för att låta oss besegras av den. Tiden är illa lämpad för en politik som skapar konfrontation och sår splittring mellan olika grupper av befolkningen.

Under detta anförande övertog förste vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 26 EIVOR MARKLUND (vpk) replik:

Fru talman! I sin uppräknning av vad regeringen är i färd med för att klara det ekonomiska läget nämnde Rolf Wirtén det som väl har blivit någonting av en käpphäst för den borgerliga regeringen, nämligen behoven att dra ned på den offentliga konsumtionen och då särskilt på den kommunala. Man hävdar ju att denna konsumtion har ökat snabbare än den privata, men man redovisar inte de verkliga orsakerna till detta. En allt större del av samhällsservicen ombesörjs ju av den kommunala sektorn.

Nu hotar regeringen med åtgärder mot kommunerna och landstingen. Men nu är det ju så att det råder en stor personalbrist inom vissa delar av den kommunala verksamheten, t. ex. inom sjukvård och äldreomsorg. Därtill leder regeringens allmänna åtstramningspolitik till ett ökat tryck på kommunerna. Det är inte heller så att exempelvis exportindustrin och vårdsektorn efterfrågar samma arbetskraft; såväl i fråga om utbildning som i fråga om lokalisering råder det en stor skillnad i efterfrågan. Dessutom är det cyniskt att förutsätta att människor skall gå utan arbete och vara något slags reserv, om industrin eventuellt kan komma att behöva dem.

Rolf Wirtén redovisar också alarmerande rapporter om Sveriges export-

möjligheter. Vänsterpartiet kommunisterna har i sin motion som väcktes med anledning av regeringens s. k. sparplan tagit upp den här regeringsstrategin, som man kallar exportledd tillväxt. Med de av Rolf Wirtén nu åberopade alarmerande rapporterna som bakgrund kan det finnas anledning att upprepa den fråga vi ställer i motionen: Är den här strategin över huvud taget möjlig?

Hela den kapitalistiska världen präglas ju av långsiktiga stagnationstendenser. Marknadsutrymmet ökar inte som tidigare, och den internationella kampen om marknader mellan de stora transnationella koncernerna skärps alltmer. Att ett litet land med trots allt relativt små transnationella koncerner skall kunna hävda sig framgångsrikt i den situationen är ju ytterst tvivelaktigt. Att då basera hela den ekonomisk-politiska strategin på detta måste väl betecknas som direkt äventyrligt. Drar regeringen och nu främst Rolf Wirtén också de slutsatserna, när han nu ändå har uppmärksammat dessa alarmerande rapporter?

Anf. 27 OLOF PALME (s) replik:

Fru talman! Det känns på något sätt hjärtlöst att polemisera mot en person som är så hygglig som Rolf Wirtén och som dessutom är så hjälplöst klämd av de stora elefanter som omger honom till vardags.

Vi hade gjort upp om den här debatten – det är alldeles klart, och det förnekas inte heller av partiledarna. De hittar bara på de mest fantastiska argument: "Heshet", "Vi trodde du var utomlands" eller "Vi kan väl skicka dit Wirtén i stället för att diskutera med Feldt", osv. Jag tycker att det är viktigt att jag är fullt beredd, dag och natt, att diskutera med Rolf Wirtén – det finns därvidlag inga jäv.

Det är ju alldeles riktigt att vi samarbetade mycket bra under jämviktsriksdagen. Det fanns en hel del vettiga folkpartister, och vi visste dessutom att de var rädda för nyval. Men det gick till på det sättet att vi fick kämpa för varenda miljon för att få bort alla de överbud som folkpartiet hade. Det var så det gick till.

Jag ångrar kanske nu i efterhand att vi gick med på den tillfälliga sänkningen av momsens. Den fyllde ingen vettig funktion i sammanhanget – vet vi nu i efterklokhetens ljus. Men detta var en eftergift som jag var beredd att göra av rent politiska skäl för att få en majoritet i Sveriges riksdag.

Det är också riktigt att vi diskuterade i höstas. Men då var det på det sättet att vårt huvudargument var att en så hård åtstramning som regeringen föreslog, nämligen 3 % på momsens, skulle förvärpa arbetslösheten. Efter det att vi hade diskuterat detta i tre timmar kom regeringen tillbaka och skärpte åtstramningen. Vi fick därigenom klart för oss att det var helt meningslöst att sitta och diskutera med regeringen, eftersom den gick precis rakt emot våra krav.

Sedan blockpolitiken! Jag vet att Rolf Wirtén är en flitig man – han läser. Titta på den hög som jag burit fram och lagt här på talmansbordet – jag ville inte ta upp allt detta i talarstolen. Det är de socialdemokratiska partimotionerna från senare tid – en ganska omfattande text som innehåller väl

Nr 54

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (sammanfattande bedömning)*

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

genomarbetade utförliga förslag. I hela denna textmassa har regeringen icke funnit en enda tanke värd att tillmötesgå, med ett enda undantag, såvitt jag minns, nämligen upprensningen av Hornborgasjön. Den lyckades vi bli överens om.

I övrigt är det regeringen som, på grundval av en rösts majoritet i riksdagen, besitter all klokhet. I varje fall har icke något socialdemokratiskt förslag bifallits. Någon gång har ni tagit kontakt med oss, när ni suttit i knipa, och velat få vårt stöd – annars aldrig, annat än i somras, men det var en mycket misslyckad förhandling. Därför får Rolf Wirtén, som är en hygglig själ, förlåta mig när jag säger att vi har gett upp hoppet om denna regering. Den är låst i sin blockpolitik. Vi vet ju mycket väl att om ni sitter och diskuterar i 18 timmar om NCB och äntligen lyckas bli överens, även om ni inte vet vad ni har blivit överens om, så finns det därefter ingen som helst marginal för förhandlingar med oss. Det säger den enkla logiken.

När det gäller budgeten, så slår vi ju bort en del av besparingsförslagen som är så dåligt genomarbetade att vi inte kan ta ställning till dem nu. Om man får bort detta och lägger till våra intäktsförstärkningar, så får vi ungefär samma budgetförstärkning som ni. Men sedan lägger vi till några offensiva förslag. Och Rolf Wirtén kan tänka efter varför hans budget rasar ihop. Beror det på att han ger ut så mycket pengar i dagens läge? Nej, det beror på att svångremspolitiken leder till att intäktsunderlaget sviktar – Rolf Wirtén får inte några inkomster, och så får han aldrig balans i budgeten.

För man en tillräckligt hård svångremspolitik kommer budgetunderskottet bara att växa och växa, därför att vi inte får några inkomster, därför att samhällsekonomin inte växer. Det visar alltså begränsningen i den borgerliga politiken.

Det är rörande när Rolf Wirtén säger att vi bedriver överbudspolitik. Kom ihåg att när vi lämnade regeringsmakten, så var budgetunderskottet 4 miljarder kronor. Det är nu 60 miljarder. Detta har vi varnat för varje år och lagt fram stora besparingsförslag för att minska underskottet. Ni har alltid avvisat förslagen och sagt att de bygger på konservativa fördomar.

Nu sitter vi i smeten. Ni har högtidligen lovat att budgetunderskottet skall nedbringas med 1 % av BNP per år. Det skall bli 50 miljarder i nästa års budget. Större får budgetunderskottet inte bli, om ni skall hålla era löften.

Då vill jag fråga Rolf Wirtén: Står ni fast vid det här löftet? Håller ni fast vid att budgetunderskottet i den budget ni kommer att lägga fram skall uppgå till maximalt 50 miljarder? Gör det inte det har ju den här stora kometen, som sparplanen skulle ha varit, med ett väsende fallit i backen.

Anf. 28 Budgetministern ROLF WIRTÉN:

Fru talman! Eivor Marklund tog upp den strategi som regeringen har för sin ekonomiska politik och ifrågasatte den. Det var då närmast baserat på att vi har gjort besparingar på den offentliga sektorn inkl. den kommunala ekonomin.

Ja, Eivor Marklund, är det så att vi har ett budgetunderskott i

storleksordningen 55–56 miljarder, för det är vad det blir under det här året, såvitt vi kan bedöma, är det en angelägenhet av första ordningen att försöka komma i bättre balans. Det är naturligtvis ytterst angeläget, med hänsyn till att vi också har ett alltför stort underskott i bytesbalansen gentemot vår omvärld, i storleksordningen 20 miljarder, att vi vidtar åtgärder så att vi snabbt kommer till rätta med dessa problem.

Nu vill jag gärna fråga Eivor Marklund om hon inte anser detta vara en angelägenhet av första ordningen, som jag sade. Hur skall det bli med våra möjligheter att bedriva välfärdspolitik i Norrbotten eller någon annan del av vårt land, om vi inte har en sund ekonomi att basera vår verksamhet på? Om Eivor Marklund säger att vi måste göra någonting åt detta, vill jag gärna höra vad som är vpk:s väg ut ur problemen. Eivor Marklund sade förut att man skall göra en mer offensiv satsning på näringslivet. Man skulle i varje fall inte tillåta det privata vinstintresset att härja, för om man gör det går det galet. Det påståendet gjordes i anslutning till resonemanget om hur det såg ut uppe i Norrbotten i dag.

Fru talman! Det skulle kanske rent av vara till fördel om vi hade litet mer av privat företagsamhet i Norrbotten, så att det blev litet mer av sjudande liv i näringslivet där. Det går ändå inte, Eivor Marklund, att skylla särdeles mycket på de privata vinstintressena i den landsändan. Vi har för litet därav just i det länet. Det är i stället så att det är andra verksamheter som inte går så bra som vi naturligtvis tillsammans skulle önska att de gjorde. Nej, Eivor Marklund, det där skottet gick nog vid sidan av tavlan.

Då kommer jag tillbaka till frågan: Vad skall vi göra? Är det ändå inte nödvändigt att försöka få en åtstramning på utgiftssidan, kombinerad med satsning på ett offensivt näringsliv, där olika ägarformer får konkurrera med varandra – statliga, kooperativa och privata företag? Det är det som är regeringens strategi – att försöka klara dessa båda mål, att hålla tillbaka utgiftssidan men satsa, med de resurser vi har, så att industrin kan få en tillväxt, så att vi kan få i gång vår export igen, få en exportledd tillväxt, vilket Eivor Marklund ville kritisera. Jag tror uppriktigt sagt inte att vi har så många andra vägar att välja på. Det gäller bara att finna de rätta metoderna att nå fram till de mål som vägarna leder till.

Om man då vill göra dessa besparingar, så är det omöjligt utan att man håller tillbaka när det gäller några av de tunga transfereringarna. Men man skall göra det så att de svagaste i samhället skyddas. Och detta är vad som har hänt.

Olof Palme försökte här hävda att vi attackerade pensionärerna, att det var vi som på något sätt ville urholka värdebeständigheten i pensionerna. Jag tillåter mig, Olof Palme, att påminna om att Bertil Ohlin förde en långvarig kamp med Olof Palmes företrädare i fråga om att just få till stånd värdeskyddade pensioner för de svenska medborgarna. Det var svårt att få den segern, men det gick. Och jag kan försäkra att viljan att behålla värdebeständigheten i pensionerna finns kvar.

Men är det ändå inte rimligt att, när hela folkhushållet drabbas av två mycket kraftiga oljeprisuppgångar, de två s. k. oljechockerna, säga att hela

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

folkhushållet måste ta på sitt ansvar att bära den bördan – inkl. pensionärerna? Är det orimligt att man gör den fördelningen kollektivt emellan i det svenska samhället? Något annat har inte avsetts med regeringens politik och kommer heller inte att avses. Stå därför inte här och tala om att vi skall urholka pensionerna på 20 och 30 års sikt! Det finns absolut ingen dokumentation för det påståendet, Olof Palme. Tvärtom säger vi att vi skall följa utvecklingen och se till att man håller pensionärer och andra svaga grupper intakta med de resurser som vi har beslutat oss för att ge dem. Det har f. ö. klart uttalats att vi skall ge pensionstillskott – det senast beslutade utgår fr. o. m. den 1 juli 1981, och regeringen är beredd att fortsätta även fr. o. m. den 1 juli 1982.

Fru talman! Eivor Marklund sade att hela den västliga industrivärlden var i kris. Dess värre ligger det en hel del riktighet i det påståendet – man har ekonomiska problem i hela Västeuropa. Vi kan då inte bara åse det utan måste, som regeringen gör, försöka finna de riktiga åtgärderna för att bryta den nedåtgående trenden. Det arbetet skall vi fortsätta med, men jag tror icke ett ögonblick, Eivor Marklund, att man skulle nå bättre resultat genom att följa de socialistiska planekonomiernas modell. Stå inte här och säg att det skulle vara något unikt för industrivärlden att vi har problem. Det finns grannländer på andra sidan ridån som dess värre också har utomordentligt besvärliga ekonomiska förhållanden.

Så några ord till Olof Palme. Jag har sagt, och det står hela regeringen bakom, att vi skall försöka kapa av 1 % av budgetunderskottet i relation till bruttonationalprodukten per år under de närmaste åren på 1980-talet. Det var målet för besparingsplanen och de inkomstförstärkningar som föreslogs i anslutning till den. Jag har konstaterat att riksdagen nu stöder besparingsplanen. Jag har också konstaterat – det vidhåller jag – att socialdemokraterna har ett mycket mindre ambitiöst sparprogram än det regeringen presenterat riksdagen.

Likväl är det så att inkomstsidan inte följer de prognoser som vi har räknat med och att det därför kommer att vara förenat med svårigheter att hålla tillbaka budgetunderskottet på det sätt som regeringen hade anledning att räkna med när besparingspropositionen lades fram för riksdagen.

Då har frågan rests: Vad gör man i det läget? Ja, socialdemokraterna fortsätter med sin politik och har lagt fram förslag – det håller jag med Olof Palme om. Man föreslår nya avgifter och skatter att betalas av näringslivet – senast gäller det folkpensionsavgiften.

Det ger icke någon tillväxtekonomi, Olof Palme, och det ger heller inte någon minskning på utgiftssidan. Därför kvarstår min fråga: Vad vill socialdemokraterna göra för att hålla tillbaka utgifterna i det svenska samhället – utgifter som håller på att med en förfärande automatik växa oss över huvudet, om vi inte snabbt går in och gör systemförändringar? Den frågan är icke besvarad och den är av central betydelse, Olof Palme.

Anf. 29 EIVOR MARKLUND (vpk) replik:

Fru talman! Rolf Wirtén gör i och för sig ett allvarligt bemödande att klargöra vad som ligger i regeringens strategi. Det klargörandet bekräftar, tycker jag, att den strategin går ut på att svensk ekonomi skall underordnas transnationella koncerners intressen. Det går inte bara ut över de arbetande, utan det drabbar också hemmamarknadsindustrin och de i bred mening sociala sidorna hos den offentliga sektorn.

Ja, den kapitalistiska världen går nu in i en lågkonjunktur. Det kommer också för Sveriges del att innebära ökad arbetslöshet och andra svårigheter. Men den kommunala sektorn, som kunde ge fler jobb, får inte fortsätta att expandera, säger regeringen. Arbetslösheten skall i stället mötas med vad regeringen kallar – Rolf Wirtén nämde det nu också – aktiv arbetsmarknadspolitik.

Skälet till det här är att industrin inte kan täcka sitt rekryteringsbehov vid nästa konjunkturuppgång om kommunerna nu skulle anställa flera och ge dem ordinarie jobb. Regeringen för alltså en medveten arbetslöshetspolitik för att skapa den här reservarmén åt industrikapitalet.

Rolf Wirtén upprepar talet om att regeringens politik på det här området är offensiv. Offensiv mot vem? För vem? Ta t. ex. den minskning av folkets köpkraft genom momshöjningen som man genomfört! Det är en offensiv riktad mot de många och de svaga i samhället!

Så upprepar Rolf Wirtén också talet om att huvudpunkten i regeringens besparingsarbete skulle vara att skydda de mest utsatta grupperna. Det vi har kunnat finna av exempel på det i regeringens s. k. sparproposition är det man kallar för högkostnadsskyddet vid inköp av läkemedel, och det kan väl ändå inte vara så förfärligt mycket att komma dragandes med!

Även Rolf Wirtén förföll till att dra in vad som händer i andra stater och bakom någon ridå eller vad det var han talade om.

Jo, visst, socialism utvecklas olika i olika länder, liksom kapitalism gör det. Sveriges problem är inte Västtysklands. Sveriges situation i dag är inte Brasiliens. Och ändå är det här kapitalistiska ekonomier. Men mycket skiljer dem ju också åt.

Också socialistiska stater utvecklas olika och under olika politiska, ekonomiska och sociala villkor, i olika historiska miljöer och på grundval av olika kulturarv. Problem i socialistiska länder kan alltså inte påstås vara de problem som en gång kommer att finnas i ett socialistiskt Sverige, lika litet som vi i dag kan se på Sydafrika och säga: Så fungerar kapitalismen i Sverige! Det är bara vissa allmänna grunddrag som är gemensamma, men de ger ingen konkret kunskap om de verkliga förhållandena.

När Rolf Wirtén bemöter våra förslag om planekonomi genom att hänvisa till något land på andra sidan om någon ridå kan jag inte beteckna det som något annat än en dum och fördomsfull inställning hos Rolf Wirtén. Kapitalismen i Sverige blir ju inte bättre av Polens problem, lika litet som det politiska systemet i Sverige blir sämre av diktaturen och rasismen i Sydafrika.

När vi nu diskuterar den borgerliga regeringens dåliga och reaktionära

Nr 54

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

ekonomiska politik lönar det sig väl inte att försöka komma undan genom att diskutera förhållanden i andra länder! Regeringens sparplan blir inte bättre för Sveriges pensionärer för det. Men skall vi titta utomlands, kanske vi skall dra några andra lärdomar. Svenska folket borde kanske dra samma slutsatser som de arbetande i en del socialistiska länder och i massor protestera mot regeringens prishöjningar och den standardsänkingspolitik som den svenska regeringen bedriver.

Anf. 30 OLOF PALME (s) replik:

Fru talman! Medan Rolf Wirtén talade meddelade radion att industriförbundet förutspår att arbetslösheten nästa år kommer att fördubblas. Men om detta har Rolf Wirtén inte sagt någonting.

Innebörden av Rolf Wirténs långa tirad om budgetunderskottet var väl att han inte kommer att hålla målet om ett budgetunderskott på 50 miljarder. Förklaringen är helt enkelt att svångremspolitiken har undergrävt tillväxten och inkomstökningen i samhället – det är det vi har sagt hela tiden.

Men, fru talman, jag skall ägna de här minuterna åt att titta litet närmare på de enligt vår mening ytterligt förgripliga ting som Rolf Wirtén sade om pensionerna. Han sade att det var Ohlin som hittade på värdesäkring av pensionerna. Det är nog riktigt, men att Ohlin hittade på värdesäkring av pensionerna är inget skäl till att dagens folkparti skulle urholka denna värdesäkring. Det är vad ni gör.

Pensionärskollektivet får inte alls någon kompensation. Pensionstillskotten kostar 225 miljoner, och indexsänkningen ger en besparing på 400 miljoner. Det är 175 miljoner back för kollektivet. Dessutom får pensionärerna avstå 180 miljoner på KBT, och det är 200 kr. per pensionär. Det är klart att pensionärskollektivet får det sämre.

Men än värre är det med ATP. Ni säger att ni har föreslagit en liten justering av pensionerna med hänsyn till nödläget för Sveriges ekonomi. Det är inte sant. Det har fastslagits en systemförändring via manipulationen med basbeloppet.

Som gammal tjänsteman blir jag upprörd i själen över att det från kanslihuset skall kunna komma en intellektuell och administrativt så undermålig produkt som det här förslaget om basbeloppet. När man efter två dagar frågade regeringen vad förslaget innebar, steg regeringen liksom kollektivt upp och ropade, för att citera kända källor: Det har vi ingen aning om!

Man hade inte tänkt igenom någonting av vad detta kunde få för civilrättsliga konsekvenser, vad det kunde få för konsekvenser för de handikappade, osv. Socialförsäkringsutskottet tvingades att remittera förslaget till olika statliga verk och till löntagarorganisationerna för att få något underlag för bedömning av vad det innebar. Det kommer att förbli en evig skamfläck på kanslihuset och regeringen att man släppte fram denna produkt.

Men när ni väl hade fått klart för er vad det här innebar så framhärdat ni. Förslaget innebar en systemförändring av vår största sociala reform, ATP.

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

Förändringen innebär att reformen systematiskt urholkas.

Alla måste vara med och bära oljekostnaderna, heter det. Det är inte hederligt att säga så. Förslaget innebär att om vi skulle få en relativprissänkning på olja, så minskar pensionernas realvärde i alla fall genom att energikostnaderna får ligga kvar som ett drivankare i indexserierna. Det är obestridligt att det förhåller sig på det sättet.

Om det blir en relativökning av oljepriserna, vilket är möjligt, visar normala beräkningar, gjorda av riksförsäkringsverket, att den arbetare och den tjänsteman som blivit lovad att få ca 65 % av sin inkomst under de bästa åren i pension kommer att få nöja sig med 45–50 %. Det är inte i 1981 års nödsituation, utan det blir framåt sekelskiftet som de kommer att drabbas. De kommer att se sin trygghet systematiskt urholkad.

När ni fått klart för er detta, började ni visserligen slå till reträtt när det gällde en del saker – handikappade, ensamstående mödrar. Och stackars Wirtén jagades upp när det gällde existensminimum och det ena med det andra. Men ni framhärdade i sak.

Den generation jag tillhör, som slogs för ATP-reformen, som blev den största politiska seger som vunnits av den generationen, vet vad ATP betyder för människornas trygghet, för familjernas och barnens trygghet. Vi kommer att fortsätta att bekämpa er. Kom inte och tala om samförstånd över blockgränserna så länge det här kvarstår. Kom inte och tala om gemensamma tag! Kom inte och tala om att vi skall samarbeta om någonting, så länge ni inte är beredda att säga: All right, vi vidtog en åtgärd som undergrävde ATP, som är den kanske viktigaste frågan, socialt sett, för socialdemokratin. Det var ett misstag. Vi är överens om att ta bort det.

Intill den dagen kommer vi att med all vår kraft jaga er och bekämpa er, till dess denna regering försvinner och vi kan försöka börja återinföra litet ordning i landet.

Anf. 31 Budgetministern ROLF WIRTÉN:

Fru talman! Eivor Marklund frågade: Offensiv för vem? Ja, det är vad jag sade i mitt förra inlägg. Kan vi inte komma till rätta med obalansen i svensk ekonomi, då kan vi över huvud taget inte värna om det svenska välförhållandet. Därför menar jag att om vi inte nu går till offensiv mot denna obalans, slår vi undan bencen för all vår verksamhet.

Eivor Marklund måste inse detta. Jag har efterlyst vad man från vpk:s sida vill göra för att rätta till dessa svårigheter. Jag har inte fått något svar.

Detta är den ena huvudförutsättningen. Den andra är att bygga upp ett starkt näringsliv, som är konkurrenskraftigt i förhållande till vår omvärld.

Jag har inte talat om hur det ser ut i vår omvärld, utan det var Eivor Marklund som hävdade att hela det industriella västeuropa hade ekonomiska svårigheter. Därmed försökte hon ju göra gällande att det var fel på det system vi arbetar med i Sverige och i våra grannländer.

Jag menar att det inte är fel i systemet som sådant. Vi har kommit in i konjunktursvackor, och vi har strukturella problem i dessa industriländer. Oljeshockerna har verkligen fått vår utlandsbalans i en allvarlig situation. Vi

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

har haft två kraftiga prisuppgångar, som praktiskt taget dubblar oljenotan på ett mycket litet antal år. Det är klart att detta får konsekvenser för industrivärlden. Men dessa svårigheter finns även i ekonomier av det slag som Eivor Marklund uppenbarligen vill förespråka. Det var det jag ville säga i min förra replik, och det tror jag är ett helt korrekt påstående.

Kan f. ö. Eivor Marklund ge mig några exempel på något land med en planekonomi som har en bättre tillväxt och en bättre ekonomi än vad vi levit med i vårt land och jämförbara länder?

Så till Olof Palme och pensionerna. Än en gång säger jag att det parti jag företräder har – f. ö. i stort samförstånd mellan partierna – här i riksdagen alltid värnat om att pensionerna inte skall sättas på undantag. Jag har sagt att vi kommer att göra det även i fortsättningen. Vi kommer att följa den utveckling som den nya indexeringen innebär, och skulle resultatet bli sådana konsekvenser som Olof Palme nu förutser, då kommer naturligtvis regeringen att ingripa. Detta redovisade jag redan föregående gång, och det är ingen som helst tvekan om att så har den samlade regeringens syn varit.

Vad vi hävdar är att de oljekostnader som jag nyss nämnde bör fördelas på ett rättvist sätt emellan olika folkgrupper. Det är detta frågeställningen gäller, och av vad jag förstår av Olof Palmes inlägg hade han i det korta perspektivet inte så mycket att invända mot detta. Det var hotet om en upprivning av systemet som upprörde honom. Men på den punkten tror jag att jag kan lugna honom helt.

Sedan frågade Olof Palme om jag inte hade någon kommentar till den väntade ökade arbetslöshet, som han hade fått någon rapport om. Nej, jag har suttit här i kammaren och vet inte vad det är för ny rapport han åberopar. Men vad jag kan säga, fru talman, är naturligtvis, att sedan de tre icke-socialistiska partierna tog över regeringsansvaret 1976, har vi med en mycket aktiv arbetsmarknadspolitik visat att den fulla sysselsättningen är utomordentligt angelägen för denna regering. Jag kan försäkra Olof Palme att det kommer att vara så också i fortsättningen. Vid dagens regerings- sammanträde har man f. ö. fattat beslut om att satsa många hundra miljoner på ett program för att just hjälpa de mest utsatta grupperna på arbetsmarknaden – ungdomar, kvinnor, handikappade och naturligtvis även andra som är i behov av beredskapsarbete eller arbetsmarknadsutbildning eller som regionalt behöver stöd för sin sysselsättning. Detta är ytterligare ett exempel på hur regeringen alltså, i ett ekonomiskt mycket svårare läge, kommer att satsa på den fulla sysselsättningen.

Fru talman! Jag måste allra sist med besvikelse konstatera att utgiftssidan intresserar socialdemokratin mycket litet. Det är ett anmärkningsvärt resultat av denna debatt att Olof Palme inte har velat ta några mer konstruktiva grepp för att förmera den i reservation 1 redovisade besparing- en på ungefär hälften av vad regeringen föreslår. Han har inte velat inse att det är en nödvändighet att vi angriper utgiftssidan på ett mycket mer aktivt sätt än vad socialdemokratin hittills har velat göra. Socialdemokraterna har hela tiden arbetat efter modellen att förstärka med nya avgifter och skatter.

Under 1970-talet, fram till dess att regeringen Fälldin tog över, höjde socialdemokraterna det totala skatteuttaget från 40 till 53 %. Det var i stort sett denna politik som Olof Palme stod för. Jag är mycket besviken över att än en gång kunna konstatera att socialdemokraterna endast ser denna väg som möjlig för att förstärka budgeten. Enda alternativet är tydligen att låta underskottet bara växa, med de inflationstendenser och andra ekonomiska problem som följer av detta.

Anf. 32 ARNE GADD (s):

Fru talman! I och med behandlingen av finansutskottets betänkande nr 15 gör riksdagen sin slutliga bedömning av regeringens sparplan sådan den presenterades i proposition nr 20.

Det är verkligen ett politiskt annorlunda beslut som Sveriges riksdag därmed fattar.

Den politik som förts sedan 1932 ersätts på centrala områden med sin absoluta motsats. Den fulla sysselsättningen är inte längre ett viktigt politiskt mål, utan arbetslösheten har blivit ett ekonomiskt-politiskt medel.

Alla konjunkturbedömare är i dag ense om att vi går mot en ny konjunkturedgång. I det läget väljer regeringen att ta till ekonomiska åtgärdsåtgärder.

Vi har svåra balansproblem att lösa. Underskottet i statens budget kommer för innevarande år att ligga mellan 60 000 och 70 000 miljoner. Utlandsupplåningen förväntas bli ungefär 25 000 miljoner. Vi måste alltså vidta ordentliga åtgärder för att få ordning på landets ekonomi, vilket ju är förutsättningen för fortsatta framsteg. Om detta råder total enighet.

Det nya ligger i att man försöker lösa balansproblemen genom att de politiska makthavarna medvetet använder arbetslösheten som ett instrument för att nå den nödvändiga balansen. Det räknas med, som här nyligen har sagts, att arbetslösheten i Sverige inom det närmaste året kommer att fördubblas. Det är mycket som talar för att det kan bli ännu värre.

Borta är alltså ambitionerna att skaffa arbete åt alla. Borta är också ambitionerna att satsa på det starka samhället som värn för de svaga.

Den politik som nu får sin introduktion i Sverige är en naturlig politik för moderater.

Att centerpartiet, som i senare valrörelser försökt framställa sig som företrädare för de små, ställer upp är värt att notera.

Att folkpartiet aktivt är med och visar, herr statsråd, att sociala reformer utan socialism innebär urgröpta sociala reformer är knappast ens värt att notera. Det förstod alla från början – även liberaler.

De besparingar som riksdagen nu har ställt sig bakom drabbar ensidigt de svaga i samhället. Samtidigt genomförs betydande överföringar av ekonomiska tillgångar till de välbeställda. Pensionärerna får sina pensioner sänkta – på sikt – genom de nya reglerna som bestämmer basbeloppet. Motsvarande drabbar de handikappade, de sjuka och barnfamiljerna.

De som däremot kan lita på att regeringen slår vakt om deras intressen är höginkomsttagare och aktieägare. Kvar är trots allt i de väsentliga delarna

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

den orättvisa indexregleringen av skatteskalorna. Det gynnar systematiskt de bäst ställda. Beskattningen av utdelningar på aktier sänks, vilket kommer att leda till påtagliga värdestegringar på aktier och förmögenhetsomfördelningar – övriga faktorer lika.

Vi socialdemokrater reagerar bestämt mot den här politiken. När man i en svår ekonomisk situation tvingas till hårdhänt omprövning av samhällets åtaganden måste också standardsänkningarna ha sin "rättvisa fördelning".

Vi kan aldrig stödja en politik som medvetet drabbar de svaga i samhället och som använder sig av arbetslösheten som ett medel för att uppnå ekonomisk balans.

Vi beskylls ofta nog för att vara konfrontationspolitiker. Men vilket val har vi då?

Vi önskar ingen konfrontation. Den politiken är väsensfrämmande för den reformistiska socialism som socialdemokratin företräder. Men vi tvingas till en konfrontation när alternativet ju för oss är kapitulation – som det skulle vara att svika de grundläggande idéer vi står för om solidaritet och en rättvis ekonomisk fördelning.

Inget av detta som vi anser vara väsentligt tar de borgerliga partierna hänsyn till.

Det hade inte varit nödvändigt att samtidigt som pensionärer och sjuka får sin standard sänkt bibehålla indexskatterna till höginkomsttagarnas fördel.

Det hade inte heller varit nödvändigt att samtidigt som man genom en reform av investeringsavdragen i företagen tar ifrån kommunerna mellan 1 miljard och 2 miljarder ge aktieägarna extra skattelättnader på deras utdelningsinkomster.

När alternativet till konfrontation är kapitulation, då är valet lätt för oss.

Men vi hävdar nog att det är de borgerliga som valt konfrontationen. Det är ändå de som med en enda rösts majoritet tvingar igenom sin sparplan.

Tyvärr är det som händer inte speciellt unikt för Sverige. Politiken i vårt land är endast en spegling av det som händer i andra industrialiserade länder där konservativa regeringar har makten.

Monetarism har den politiken kallats, och Milton Friedman har beskyllts för att vara dess profet. När vi under den urtima riksdagen fick den borgerliga regeringens recept på hur den ekonomiska balansen skulle återvinnas när det gällde utlandsbetalningarna, så lät det hela ganska förnuftigt: Vi måste exportera mer och importera mindre för att vinna balans i våra betalningar med utlandet.

Säkert var det många som fann resonemanget bestickande.

Omedelbart efter den urtima riksdagens slut för finansutskottet på en resa till Holland och England. Avsikten var att vi skulle studera förhållandena i två länder som redan försökt sig på en åtstramning och nedskärning i den offentliga sektorn.

I Holland hade man ett recept: Exportera mer och importera mindre! I

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

England hade man också ett recept: Exportera mer och importera mindre! – Allt för att nå balans i dessa länders utrikesbetalningar.

Tongångarna från den urtima riksdagen här vid Sergels torg liksom ekade för oss i sammanträdesrummen i Haag och London. Eller var det kanske tvärtom? – att det som vi hade fått genomleva i början av september bara var något slags skåpmat från Margaret Thatchers konservativa England och från en samhällssyn som reaktionärer stått för i alla tider: När det stundar vargatider är det de svaga som skall försaka. När sedan tiderna blir bättre är det de privilegierade som tar till sig det som finns.

Den riktiga frågan är naturligtvis: Går det egentligen att exportera mer, om ingen vill importera mer? I alla utvecklade och industrialiserade länder råder nämligen denna pessimismens ekonomiska strategi: Exportera mera och importera mindre!

Den konservativa ekonomiska doktrin, säger vi socialdemokrater i finansutskottet, som är vägledande för den ekonomiska politiken i såväl vårt land som utomlands utgör i själva verket det största hindret för att utvecklingen skall kunna vridas rätt igen.

Vad som nu kommer att ske vet ingen. Men betecknande för situationen är den erfarenhet som vi i finansutskottet gjorde under vårt besök hos den brittiska arbetsgivareföreningen CBI, Confederation of British Industries. CBI:s ledning kunde inte närvara under finansutskottets besök, eftersom man var tvungen att uppvakta premiärminister Margaret Thatcher för att vädja om en helt ny politik. Stora delar av den brittiska industrin ansågs nämligen enligt CBI hotad av konkurs, om inte den engelska åtstramningspolitiken förändrades. Detta lärde vi oss alltså av den brittiska arbetsgivareföreningen.

Får vi inte inom kort en förändring till stånd i den ekonomiska politiken i många av de ledande industrinationerna i riktning mot en ökad expansion, finns det stor anledning att se mycket mörkt på framtiden. Ett modernt samhälle med en avancerad ekonomi kan nämligen aldrig svälta sig ur en ekonomisk kris. En minskad total efterfrågan är inget annat än en minskad efterfrågan på arbetskraft. Och en minskad efterfrågan på arbetskraft är upprörande slöseri. Världen behöver inte arbetslöshet i dag. Världen behöver människor i arbete.

Om alltså den bakomliggande ekonomiska harakiri-teorin, att exportera mer till länder som inte vill importera mer, är den ena av hörnstenarna i den moderata ekonomiska politiken, så är den andra hörnstenen en politik för att rusta ner den offentliga sektorn. Redan i inledningen till proposition 20 slår regeringen an tonen:

”Detta innebär att tillväxten i de offentliga utgifterna under 1970-talet tog i anspråk mer än hela BNP-tillväxten. Härav följer i sin tur att reallönerna endast kunnat uppehållas till priset av växande skuldsättning i utlandet.”

Regeringen är värd en eloge för dessa två meningar. Det har lyckats regeringen att i dem få in alla de fördomar som behövs för att skapa en grund för de åtgärder som besparingsplanen är ett uttryck för, nämligen dels att det är just den offentliga sektorn som råår för vår stora utlandsupplåning, dels att

denna sektor har fått expandera alldeles för starkt och alldeles för länge.

Förhållandena är nu inte sådana. Låt oss se litet närmare just på den offentliga sektorns tillväxt.

Regeringen vill gärna få det att framstå som att statens, landstingens och kommunernas utgifter tagna tillsammans är ett bra mått på den offentliga sektorns resursanspråk. På s. 9 i propositionen sägs att de offentliga utgifterna år 1965 tog 36,2 % av de tillgängliga resurserna, dvs. av BNP, för att 1970 ha växt till 43,1 % och 1980 omfatta nästan två tredjedelar av BNP eller 65,4 %.

Vore detta en korrekt beskrivning av den offentliga sektorns tillväxt skulle naturligtvis näringslivet verkligen ha haft krympande resurser till sitt förfogande, och det skulle ha varit alldeles uppenbart för alla att landets ekonomi råkat in i sina svårigheter just på grund av att vi haft en alldeles för stark tillväxt av den offentliga sektorn.

Det felaktiga i resonemanget är att i de offentliga utgifterna ingår sådana utgifter som pensioner, barnbidrag och sjukförsäkringsförmåner. Dessa utgifter är inte någon belastning på samhällets ekonomi. Dessa utgifter innebär bara att de gamla, de sjuka och barnfamiljerna får möjlighet att konsumera trots sina ekonomiska handikapp. Transfereringarna är politiskt betingade och speglar samhällets politiska vilja att bistå dem som av olika anledningar behöver stöd.

Transfereringarna är inga kostnader. Transfereringar är resurser som tas från dem som är ekonomiskt starka och ges till dem som är ekonomiskt svaga.

Självfallet gillar inte moderater ett sådant synsätt och en sådan teknik att fördela om där marknadskrafterna gjort sitt. Därför är det naturligt för moderaterna att se transfereringarna som en samhällsekonomisk kostnad – därför att transfereringar är kostnader för de välbeställda.

Men transfereringar är inga kostnader i samhällsekonomisk bemärkelse.

Jag vill, fru talman, försöka illustrera det hela med hjälp av en bild på kammarens bildskärm. Jag beklagar att tekniken inte är så bra som den kunde och borde vara.

Staten har för sina investeringar tagit i anspråk drygt 3 % av de tillgängliga resurserna under hela perioden 1965–1978. Det framgår av den lägsta linjen i diagrammet, som avser förhållandena under perioden 1965–1971. Diagrammet för perioden 1972–1978 kommer att visas om en stund. Uppgifterna är hämtade från konjunkturinstitutet – den senaste beräkningen därifrån gäller 1978 – och från den finansstatistik som riksrevisionsverket gör för att kunna uppskatta värdet av de olika komponenterna, i det här fallet statens investeringar.

Den kurva som ligger närmast ovanför belyser utvecklingen av statens konsumtion. För hela perioden 1965–1978 har staten använt mellan 8 och 9 % av de tillgängliga resurserna. I diagrammet, som gäller förhållandena 1965–1971, ser vi det som en praktiskt taget horisontell linje.

Även summan av den statliga konsumtionen och de statliga investeringarna uppvisar samma påtagliga konstans för hela perioden och varierar bara

mellan 11 och 12 %! Staten har alltså under perioden visserligen fått ständigt växande reella resurser till sitt förfogande, men staten har alls inte förbrukat någon växande andel av BNP.

Nästa diagram föreställer utvecklingen från 1972 och framåt. Vi ser att för statens investeringar och den statliga konsumtionen är förhållandena närmast konstanta under hela tiden.

Fortsätter vi och tar med också de kommunala investeringarna förändras inte bilden. De har hela tiden varierat mellan knappt 3 % och drygt 5 % av BNP.

Statens andel tillsammans med kommunernas investeringar har alltså visat en påtaglig konstans – variationen ligger mellan 14 och 16 %. I diagrammet illustreras det av ytan under den översta av de tre lägst belägna kurvorna.

Vi observerar att en ökning skett först när vi tar med den kommunala konsumtionen, som 1965 stannade vid 9 % av BNP och 1978 nådde drygt 20 %.

Denna del av den offentliga resursförbrukningen har ökat synbart under tiden mellan 1965 och 1968, då de grundläggande reformerna inom utbildningssystemet slutfördes. Vi kan observera en ökning också under den borgerliga regeringstiden från 1976 och framåt, men den beror mer på den svaga tillväxten i BNP i kombination med att de kommunala åtagandena inte kunde bromsas lika snabbt.

Under 1970-talet har alltså den offentliga sektorn ökat sin andel av de sammantagna ekonomiska resurserna från drygt 30 % till ungefär 36 %.

Det är, fru talman, en annan bild än den som regeringen försöker slå i oss, där det görs gällande att vi förbrukar två tredjedelar av alla tillgängliga resurser i stat, i landsting och i kommuner.

Det kan alltså knappast vara den offentliga sektorns expansion som förklarar landets ekonomiska svårigheter.

Problemen ligger djupare. Därför krävs också helt andra tag för att komma till rätta med problemen än dem som de borgerliga partierna försöker sig på.

Skall vi på sikt ta oss ur dagens svårigheter blir det nödvändigt med en annan ekonomisk politik i vårt land liksom i flertalet andra industrialiserade länder.

Visserligen kan man inte beskylla Thorbjörn Fälldins regering för dumheterna som konservativa regeringar gör ute i Europa. Däremot borde vi här i landet kunna undvika att frivilligt göra samma misstag som de. Men då krävs en annan syn på den offentliga sektorn och en regering som inte är helt beroende av moderata ekonomiska harakiriläror.

Vi kan aldrig exportera mer om andra länder medvetet försöker skära ned sin import.

Vi kan aldrig klara sysselsättning och välfärd i Sverige om vi skyller dagens svårigheter på en offentlig sektors expansion – som inte på långa vägar är av den storleksordning och nått den nivå som ekonomiminister Bohman vill lura oss att tro.

Nr 54

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (sammantattande bedömning)*

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

Vi socialdemokrater förnekar inte att det behövs besparingar i de offentliga utgifterna. Vi har anvisat nära 3 000 miljoner som skulle kunna sparas.

Men vi anser att det måste finnas åtminstone någon form av rättvisa i de besparingar som görs.

Det är orimligt att bibehålla indexskatten som gynnar höginkomsttagare samtidigt som man sänker standarden för folkpensionärer, sjuka och handikappade. Det är också orimligt att ta ifrån kommunerna mellan 1 miljard och 2 miljarder genom en illa genomtänkt reform för investeringsavdragen samtidigt som man utan att tveka sänker skatten för aktieägare med speciellt stora utdelningar.

Men det viktiga är att satsa på områden där satsningarna både ger jobb och inkomster för framtiden. Vi har i vår motion anvisat områdena och åtgärderna.

Här vill jag bara upprepa förslagen i all korthet.

Det gäller näringspolitiken, forskningspolitiken, bostadsbyggandet, energipolitiken och skattepolitiken.

Genom en politisk helhetssyn och en medveten satsning på expansion kan vårt lands ekonomi mycket väl fås i balans snart igen.

Men de åtgärderna kräver en regering med tro på det här landets framtid, inte en regering som den vi nu dras med – oenig och politiskt kraftlös. Självfallet sprider i nedgångstider en borgerlig politik pessimism kring sig. Och alldeles självklart sprider den här regeringens politik pessimism. Oenighet och kraftlöshet är inte egenskaper som vi nu längre har råd med. Men det är tyvärr det som i dag karakteriserar landets regering.

Tills vi har fått en ny regering, fru talman, återstår det för oss socialdemokrater i dag bara att yrka bifall till de socialdemokratiska reservationer som fogats till finansutskottets betänkande nr 15. Där anger vi färdriktningen för en politik som skulle kunna få Sverige i balans igen.

Anf. 33 JÖRN SVENSSON (vpk):

Fru talman! En förutsättning för att man skall kunna föra en politik är ju att man rätt uppfattar det som sker. Sedan må man bedöma det som sker från en borgerlig ståndpunkt, en socialistisk ståndpunkt eller någon tredje ståndpunkt. Och den främsta kritik jag tycker att man kan rikta mot den borgerliga finanspolitiken är inte att den är borgerlig – det är illa nog, men det är också en subjektiv ståndpunkt – utan det är att den medvetet utgår från falska tolkningar av de verkliga sammanhangen. Låt mig kort peka på några av dem.

För det första hävdar man exempelvis från borgerligt håll att obalansen i budgeten beror på den offentliga sektorns ohämmade tillväxt – denna väldiga hydra som har brett ut sig över de stackars medborgarna. Detta måste uppenbarligen vara en falsk tolkning. Obalans i budgeten kan ju, grovt och schematiskt taget, ha två omedelbara orsaker. Å ena sidan kan det faktiskt vara så att utgifterna skenar i väg och inkomsterna inte hinner med.

Å andra sidan kan det vara så att utgifterna utvecklas relativt normalt med

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

hänsyn till den ekonomiska och sociala struktur som landet har men att inkomsterna inte hinner med. De sackar efter därför att landet och det världssystem som landet tillhör befinner sig i depression, så att inkomstflödet inte blir tillräckligt. När man ser på utvecklingskurvorna, när man ser på vad som hände först i början och sedan i mitten på 1970-talet, kan man konstatera att obalansen i budgeten i varje fall företrädesvis måste bero på att inkomstsidan har försvagats. Det ligger ingen poäng i att försöka ta sig ur en depression genom att skära ned på utgiftssidan, eftersom det måste förvärra depressionen och leda till ännu mindre inkomster. På det sättet kommer man aldrig ur det hela.

Och det är väl ungefär var den borgerliga finanspolitiken står i dag. Därför måste botemedlet vara att öka den bas från vilken de samhälleliga inkomsterna och de offentliga apparaternas inkomster kommer och absolut inte att göra de här besparingsattackerna. Att man ger dessa besparingsattacker en typisk höginkomstprofil och på ett hänsynslöst sätt gynnar de rika i samhället är naturligtvis illa nog, men dessutom är de egentligen konjunkturpolitiskt felaktiga.

För det andra kör de borgerliga ofta med en hypotes i fråga om inflationen och dess orsaker. De hävdar att det finns för mycket köpkraft hos människorna i allmänhet, trots att vi vet att den de senaste åren har minskat. En minskad köpkraft kan inte under några som helst omständigheter i något samhällssystem orsaka inflation. Vad man däremot tiger om och som vore intressant att mer fördjupa sig i i den politiska diskussionen på det parlamentariska planet är vissa andra ting som är svårare att komma till rätta med. Vi har t. ex. det sätt på vilket prisbildningen sker. Att sätta priser är något helt annat i dag än för 25–30 år sedan, därför att det ekonomiska systemet är ett annat, kapitalismen har ändrat karaktär. I dag är priserna i väldigt hög grad monopolistiska priser eller kartellpriser. Följaktligen finns det i en allmän ekonomisk nedgång inte som på 1930-talet ett incitament, ett tryck för att sänka priserna, utan de förblir höga. Det blir aldrig någon riktig prisnedgång trots depressionen.

Sedan har vi det förhållandet att räntorna har stigit kraftigt under de allra senaste åren. Man har ett abnormt ränteläge som mer eller mindre belastar praktiskt taget alla verksamheter i samhället och inte minst åstadkommer en skandalös och vanvettig hyresstegring. Det blir så att säga ett inbyggt inflationstryck till följd av dessa enorma räntekostnader.

Sedan har vi också en annan faktor som har blivit alltmer inbyggd i ekonomin, nämligen spekulatören. Stora arbetsfria inkomster och snabba pengar skapas genom ett alltmer vidgat spekulativt moment i ekonomin. Det verkar naturligtvis tryckande uppåt på prisnivån. Och så får man en automatisk inflation. Den kommer man aldrig till rätta med om man bara skyller den på att folk i allmänhet köper för mycket. Det är inte bara oriktigt – det leder också till felaktiga politiska konsekvenser. Inflationen blir inte mindre för den sakens skull, eftersom den väsentligen beror på andra ting än vad regeringen säger.

För det tredje finns det ett påstående som seglar runt i den borgerliga

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

propagandan. Det låter ungefär så här: Utrymmet för den privata industrins investeringar har blivit så litet, man har blivit trängd ut i den ekonomiska marginalen, därför att den offentliga sektorn har brett ut sig och lagt beslag på resurser. Därför måste den offentliga sektorn maka åt sig, så att det kan bli mer plats för den privata industrin. Vi känner igen detta resonemang från alla borgerliga cirkulärtalare som far landet runt och även från SAF:s kongress.

Nu är ju detta litet egendomligt, eftersom det inte är brist på pengar, inte heller hunger efter krediter som man inte kan få, som har gjort att det privata näringslivet föredrar att inte investera i produktiva investeringar utan håller på med improduktiva, spekulativa och parasitära saker. Det är ju inte av brist på pengar som man flyttar en massa resurser utomlands, delvis på legalt sätt, men delvis också på illegalt och kriminellt sätt – hade man inga pengar, hade man ju inte heller någonting att flytta ut, men vi ser ju hur man flyttar ut, så man har alltså pengar. Det finns mycket stora likvida reserver. Den verkliga poängen i hela det här problemet är ju att i den reviderade finansplanen – på s. 185 – konstaterar regeringen själv att några som helst problem för företagen att finansiera kommande investeringar egentligen inte finns. Det står klart och tydligt sagt. Det är alltså inte så, att de privata investeringarna har trängts undan, utan det är bara så att de inte vill investera därför att de inte tycker sig få tillräckliga profiter. De ligger därför på pengarna. Men det är klart att en borgerlig regering aldrig vågar röra vid det problemet, för det skulle kunna innebära att man sade: Vill ni inte använda dessa pengar på ett produktivt sätt, så skaffar sig samhället förfoganderätt över dem och för ut dem i produktiva investeringar. Men något så ogudaktigt kan man naturligtvis inte förvänta sig av de borgerliga!

För det fjärde, fru talman, är en av de verkliga standardhypoteserna i den borgerliga propagandan just den som Arne Gadd på ett så utomordentligt sätt berörde här tidigare, nämligen att det är exporten som skall rädda oss. – Nu tycker jag väl som vpk-are att även socialdemokraterna ibland förfaller till en viss exportfanatism, men Arne Gadds kritik av de borgerliga var icke desto mindre alldeles riktig. Också här försöker man nämligen på den borgerliga sidan sno sig undan när det gäller att definiera hur problemet står. Där använder man exportproblemen för att skylla på löntagarna, trots att man vet att lönekostnaderna i förhållande till produktiviteten i Sverige har stigit mindre än i andra länder. Undantagen har varit ett par år i slutet på 1970-talet, men det har nu rättat till sig.

Man talar hela tiden om kostnadsproblem, men det är inte alls där som det verkliga problemet ligger. Problemet är helt enkelt att det inte köps tillräckligt mycket av svenska varor. Marknaden ute i världen kan inte absorbera dem; efterfrågan finns inte. Det stora problemet som finns är den allmänna depressionen. I en depression – som vi dessutom kan riskera fördjupas – kan man inte säga att vi skall exportera ännu mer. Och vi kan framför allt inte göra det gentemot de länder i vår närmaste omvärld som är våra huvudsakliga handelspartner och, som Arne Gadd säger, resonerar precis likadant som den borgerliga regeringen här: Exportera mera! Ös ut

mer! Tror verkligen de borgerliga finanspolitikerna på allvar att folk vill ha ännu fler bilar? Ser de inte att det har blivit en mättnad på vissa typer av produkter, som bl. a. Sverige stått för tillverkningen av? Ser man inte att huvudproblemet helt enkelt är brist på efterfrågan i hela det europeiska västerländska ekonomiska systemet på grund av konjunkturen?

Sedan finns det en annan sak som gör hela denna exportpredikan så egendomlig, och det är när den framförs – exempelvis på SAF:s kongress – av industriledare som, samtidigt med att de predikar detta, är klart medvetna om att sådana kartellbestämmelser råder på deras produktområde att de stora multinationella företagen ute i världen redan har delat upp marknaden. Där kan man sedan utan någon effekt skrika hur mycket man vill om kostnadsproblem och exportoffensiv, därför att hela den frågan avgörs på kartellbasis. Och sannolikt är det så på många fler områden, som vi ännu inte känner till, än på den internationella elektriska kartellens. Det är naturligtvis därför som de borgerliga politikerna aldrig kommenterar detta kartellväsende och denna det multinationella kapitalets makt. De vill inte analysera vilken betydelse det har för landets ekonomi.

Slutligen finns det ytterligare en faktor som är mycket intressant men som man förgäves efterlyser i den ekonomiska diskussionen – framför allt naturligtvis på borgerligt håll, men den saknas också i diskussionen i stort. Det är vad för sorts struktur Sverige har fått på sin produktion och på sin industri i förhållande till behovet att hålla en förhållandevis stor utrikeshandel, något som inte är onaturligt i ett litet land med en öppen ekonomi.

Ser man på de senaste årens utveckling och försöker göra grova översikter över vad som då har hänt, så är det framför allt ett drag som faller i ögonen. Det är att volymen av den svenska exporten har stigit avsevärt mycket mera än volymen av importen. Men samtidigt har genomsnittspriset för den typiska svenska exportvaran stigit mindre än genomsnittspriset på den typiska svenska importvaran. Detta är inte alls någonting som bara kan förklaras med oljechocker och andra tillfälligheter, utan det är en långsiktig, man kan nästan säga smygande tendens i det svenska näringslivet. Detta har helt enkelt på något sätt en felaktig sammansättning och får därför litet grand – fast på ett annat sätt – av u-ländernas problematik; man står där med exportvaror som man får ösa ut i en alltmer ökad utsträckning för att kunna betala sin import. I själva verket borde man ha en annan struktur på sin produktion, på sin industri och därmed på sin export. Man måste då ställa den fråga som jag ställt i kammaren många gånger tidigare i sådana här debatter: Kan det vara så att den här tunga råvarubaserade halvfabrikatsindustrin, som är energikrävande och som kräver så enorma mängder insatsvaror, i själva verket inte ger det utbyte som skulle motsvara de väldiga insatserna? Är det kanske så att det finns för litet av förädlade varor och speciellt av de avancerade färdigvarorna av den moderna typen – alltså inte den gamla klassiska verkstadstypen, där Sverige en gång hävdade sig – och för mycket av det tunga, gamla, traditionella och klassiska? Kan det också vara så att dessa ständiga utflyttningar av kapital och industrier med motsvarande försvagning eller nedläggning här i landet i själva verket har lett

Nr 54

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

till att en hel mängd produkter, insatsvaror samt redskap och maskiner för industrin, som tidigare kunde köpas i landet, nu måste köpas utomlands? Kan det rent av vara så att detta är en stor spekulatión, att man genom att öka detta utlandsberoende medvetet kan skapa en större handel mellan de stora multinationella koncernernas olika enheter och på detta sätt använda denna handel för att manipulera kapital in och ut i olika länder som man vill? Det är faktiskt vad som sker. Då måste man ta itu med detta problem på ett helt annat och mer djupgående sätt än att bara komma med trumpetstötar om att vi skall skära ned importen och öka exporten. Det är, som Arne Gadd påpekade, ingenting som leder någonstans.

Man måste då också ställa frågan: Är det kanske rent av så att exportekonomin har nått en sådan mättnadsgrad, att det inte går att hoppas på att man skall kunna ösa ännu mer svenska varor ut över världen? I själva verket har man kanske nått en sådan nivå där man skall stanna upp, relativt sett, och där det stora expansionsutrymmet ligger och väntar på de sektorer av den nationella ekonomin, i vilka det förekommer underförsörjning, bristande framsteg och ett behov av modernisering. Nu är det ingen slump att den borgerliga propagandan gör dessa feltolkningar. Det kan naturligtvis inte vara av okunnighet om de verkliga förhållandena, utan detta är ett medvetet politiskt spel, där man egentligen inte alls är intresserad av att diskutera verkliga orsaker och verkningar utan där man utnyttjar sin argumentation i ett bestämt politiskt syfte. Man är inte intresserad av landets problem, utan man är intresserad av att stärka vissa små klassers och gruppers position visavi folkflertalet och framför allt visavi arbetarrörelsen. Det är i själva verket fråga om en stor politisk kampanj, en politisk kamp, för att tvinga tillbaka arbetarklassen, löntagarna, arbetarrörelsen från politiska, ekonomiska och sociala positioner. Annars kan man ju inte på något sätt rationellt eller intellektuellt förklara att man först trumpetar ut hur svårt det är, hur trängda de privata företagen är av den väldiga offentliga sektorn, och sedan i sin finansplan säga att de inte alls är trängda.

Vi skall inte underskatta de borgerliga politikerna därhän att vi tror att de inte ser och förstår denna totala motsägelse. Det gör de naturligtvis – det är bara det att det inte passar dem att tala om hurdan verkligheten är. Det passar dem att sluta upp bakom Nicolín och Arbetsgivareföreningen och Wallenbergimperiet i dessa angrepp på folkflertalet och löntagarna. Det är detta politiska syfte det hela har.

Sedan drivs detta politiska syfte ibland av de mest extrema – av moderata samlingspartiet och av Svenska arbetsgivareföreningen – på ett så häftigt och grovt sätt att de båda mittpartierna i regeringskoalitionen blir litet generade dels därför att de representerar något olika klassintressen inom borgerligheten jämfört med SAF-ledningen och moderata samlingspartiet, men dels också därför att de på detta sätt hotar att fullständigt överflyglas av moderaterna.

Detta är en väsentlig del av oenigheten i regeringen. Man är inte bara oenig i allmänhet – man är faktiskt något oenig om vilken borgerlig politik som skall föras. Men det är inget tvivel om att genom att enigt sluta upp bakom denna

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

typ av vilseledande propaganda går mittpartierna moderata samlingspartiets och Arbetsgivareföreningens ärenden, även om det ibland är plågsamt för dem och även om det leder till protester underifrån – från basarbetarna i centerpartiet och på andra håll. Men de har själva försatt sig i denna situation. De kan liksom inte göra någonting, för de har ställt upp den här moderata filosofin. Man kan säga att ur moderaternas synpunkt är centern och folkpartiet i dag ungefär som lingon – man kan äta upp dem till vad som helst.

Låt oss se ett ögonblick på den problematik som vidlåder en alternativ politik. Då kommer jag in på en intressant sida av socialdemokratins position. Mitt syfte är inte – som när det gäller de borgerliga – polemiskt. Det handlar mer om vad jag häromdagen kallade en kritisk dialog. Arbetarrörelsen står ju, i händelse av valseger 1982, icke alls i någon oproblematisk situation. Det är gott och väl att få en ny regering, eller rättare sagt gott och väl att bli av med den som redan finns. Men frågan är vilken politik en ny regering ämnar föra och vilken politik den kan föra – vilket vägval den över huvud taget gör. Jag kan inte se annat än att det här finns ett dilemma, och jag skall avslutningsvis kort gå in på det.

Detta dilemma spåras i en viss vaghet, en viss svävande karaktär i det socialdemokratiska alternativet. Man hittar inte riktigt sin plats. Å ena sidan hävdar man att man i det här konjunkturläget inte skall spara, inte skall skära ner så mycket, å andra sidan presenterar man själv besparingsförslag som visserligen har en annan fördelningsprofil och därför är bättre men som ändå på något sätt representerar ett försök att tävla med de borgerliga i sparsamhet. Och om man skall filosofera en smula över det tror jag att man kan formulera situationen så här: På 1930-talet, när socialdemokratin förde en framgångsrik krispolitik, bekämpade arbetslösheten, gjorde man det på basis av de Keynesianska och Wigforsska idéerna. Kärnan i dessa idéer var att när ekonomin befann sig i depression och det rådde stigande arbetslöshet, skulle staten via den offentliga sektorn på olika sätt – också genom fördelningsreformer – försöka stärka köpkraften, stimulera ekonomin. Det gick ju bra i ett läge där det fanns en kapitalistisk ekonomi som så att säga kunde svara på detta, där det fanns hjul som kunde sättas i gång och där det inte ledde till några allvarliga balansproblem eller komplikationer, utan det allmänt blev en ganska jämn och välbehövlig uppgång i ekonomin.

Men 1930-talet är inte 1980-talet. Kapitalismen då är inte kapitalismen nu. Arbetarrörelsens 1930-talspolitik kan inte överföras till 1980-talet, av en rad olika orsaker. Man hade då fortfarande ett prisbildningssystem som präglades av en relativt hög grad av konkurrens, jämfört med vad som förekommer nu. Depressionen innebar låga prisnivåer. När då stimulansen inträdde, när man öste ut pengar på den privata marknaden, direkt eller indirekt via olika offentliga verksamheter, skapade det naturligtvis ett inflationstryck. Men eftersom det tidigare under depressionen inte fanns något sådant, blev denna inflation fullt uthärdlig, den blev inte något större problem. Det har aldrig varit något problem att driva Keynesiansk politik under sådana betingelser.

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

Men i dag är läget helt annorlunda. I dag har man trots depressioner en galopperande inflation. Därför kan man inte bara på det här passiva sättet ösa ut stimulans i efterfrågan – då får man ett inflationsproblem som kan växa en över huvudet och äventyra politikens grund.

Sedan är ju också exportberoendet mycket större i dag än det var då. Det leder även till att man inte utan vidare kan ösa på med efterfrågan och därefter låta marknadsmekanismerna sköta det hela. Om man gör det, får man på grund av prisbildningsprocessen och det tryck som stimulansen skapar i ekonomin – och lika mycket genom den monopolistiska karaktären i prissättningen – en våldsam prisökning och inflation, som slår tillbaka på exportmöjligheterna.

Det finns en rad sådana här problem. På 1930-talet kunde man med bibehållande av principen att man inte ingrep direkt i den privata marknaden, vare sig på kreditväsendets sida eller på varumarknadens och prisbildningens sida, föra en sådan stimulanspolitik som det här är fråga om. Men det kan man inte i dag.

Jag menar att svagheten i den socialdemokratiska politiken är att man tror att man kan föra en sådan här Keynesiansk politik i ett läge när en sådan politik måste kompletteras dels med en sträng prisövervakning – med pris- och hysesstopp – dels och framför allt med makt och grepp över kapitalresurserna. Man kan heller inte föra en räntesänkande politik för att kapa en del av inflationstrycket om man inte samtidigt har grepp över kapitalmarknaden. En räntesänkning utan sådana grepp leder naturligtvis ingenstans. Den blir ett slag i luften, den kommer att neutraliseras inom kort.

Vad jag har svårt att förstå är hur man kan föra en sådan här välbehövlig stimulans- och utbyggnadspolitik utan att röra vid bankerna, utan att röra vid det kapital som nu används till improduktiva placeringar och spekulationer i det privata näringslivet, utan att röra vid kapitalexporten i det fria flödet av privat kapital ut över gränserna. En sådan kapitalflykt kan ju bli ett mycket svårt problem i detta läge. Jag tycker att den officiella socialdemokratin saknar ett verkligt program i detta avseende. I en ledare häromdagen i Aftonbladet och i en annan ledare i går i tidningen Arbetet talas om två ting. För det första säger man rent ut att de som skall styra det här landet under nästa regeringsperiod är det privata näringslivet i samverkan med en socialdemokratisk regering. Man säger rent ut att det privata näringslivet kan man inte föra krig mot, det skall få sitta i orubbat bo. För det andra tar man upp frågan om löntagarfonderna och säger rent ut att vi överger Meidners idé om att löntagarfonderna skulle användas för att förändra maktförhållandet i samhället. Det är inte de löntagarfonderna vi eftersträvar, säger man klart ut, utan vi eftersträvar löntagarfonder som kan förse den privata industrin med nytt riskvilligt kapital. – Det är snyggt! Det underlättar ju betydligt den fria kapitalexporten, om företagarna kan räkna med att de kommer att tillföras nytt kapital, som naturligtvis de arbetande i huvudsak måste ta av sina löneinkomster eller inteckna i sina framtida löner.

Det menar jag är en politik som inte kommer att leda någonstans, som inte

kommer att bryta de typer av beroende och den ekonomiska ram som är krisens grund. Därför må vi hoppas att vi i en kritisk dialog inom arbetarrörelsen och i en diskussion i socialistisk anda skall kunna få fram en linje som verkligen angriper den privata kapitalmakten och angriper den samhälleliga ram ur vilken krisen har stigit och utan vars uppbrytande krisen icke heller kan bekämpas.

Fru talman! Jag yrkar bifall till vpk:s motioner.

Anf. 34 FÖRSTE VICE TALMANNEN:

Jag får meddela att anslag om kvällsplenum uppsatts.

Anf. 35 ERIC ENLUND (fp):

Fru talman! I det betänkande vi nu behandlar har finansutskottet ställt samman resultatet av riksdagens behandling av regeringens sparproposition. Sammanställningen visar att riksdagen godtagit besparingar på drygt 5 miljarder av de 6,1 miljarder kronor som regeringen föreslagit.

I fråga om återstoden kommer riksdagen senare att ta ställning till huvudparten, bl. a. i samband med kommande förslag till regeländringar m. m.

Det är därmed klarlagt att regeringens sparförslag i allt väsentligt kommer att fullföljas.

Låt mig med den utgångspunkten vidga perspektivet något när det gäller riksdagens arbete under den här hösten. En höstriksdag pågår normalt ett par korta månader. Men den här hösten har vi haft både ett urtima riksmöte och en ordinarie höstriksdag långt mer intensiv än vanligt. Vi har i många utskott haft något som liknat en extra budgetbehandling i miniatyr.

Det är framför allt på tre områden som regeringen och riksdagen har fattat viktiga beslut.

Vi har för det första vidtagit några av det stora antal åtgärder som behöver vidtagas när det gäller energipolitiska frågor.

Vi har för det andra påbörjat arbetet med att få svensk kapitalmarknad att fungera bättre och ge en bättre finansiell grund för en nödvändig ökning av investeringarna.

Vi har för det tredje på allvar börjat arbeta med att bryta utvecklingen mot ett strukturellt och av konjunkturerna oberoende stort budgetunderskott.

På dessa tre områden har socialdemokraterna visserligen medverkat till en del av de beslut som vi har behövt fatta, men samtidigt har de spjärnat emot och ägnat sig åt missnöjespolitik när det gällt andra väsentliga delar av politiken.

Inom energipolitiken har den nya oljeersättningsfonden kunnat inrättas under bred enighet, medan socialdemokraterna på sensommaren motsatte sig den energiskattehöjning som ingår i en energipolitik som regering och opposition egentligen är eniga om.

När det gäller näringslivets investeringar har stimulanserna stärkts genom att riksdagen godkände regeringens förslag att företagen skall kunna göra avdrag även vid den kommunala beskattningen. Trots att det förslaget ligger

Torsdagen, den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

väl i linje med vad socialdemokraterna egentligen förordar fick regeringen enbart kritik för detta förslag från socialdemokraterna i finansutskottet. Men här kan man iakttä att meningarna inte är helt samlade inom socialdemokratin. När ärendet kom till kammaren försvarades regeringsförslaget även av socialdemokraterna i ett enigt skatteutskott.

För att få kapitalmarknaden att fungera bättre har riksdagsmajoriteten ändrat beskattningen så att den lättats för produktiva satsningar, dvs. aktier, och skärpts för improduktiva eller rent av spekulativa placeringar. Realisationsvinstskatten på fastigheter har skärpts, och den spekulativa kvittningshandeln med premieobligationer kommer att stoppas. Även om socialdemokraterna godtagit en del av dessa förslag har de inte velat medverka till en lättning i beskattningen på aktier.

Socialdemokraterna lider uppenbarligen av en tro att kapitalmarknaden kan bringas att fungera enbart genom mer kollektivt sparande. Den uppfattningen strider mot socialdemokraternas politik i flera av våra grannländer. Där är socialdemokrater i likhet med svenska regeringen övertygade om att en fungerande marknad för riskvilligt kapital är en nödvändig förutsättning för att investeringar skall komma till stånd och sysselsättningen tryggas.

När det gäller sparprogrammet, dess effekter på statsbudgeten och de socialdemokratiska förslagen i det sammanhanget har finansutskottet funnit det anmärkningsvärt att de socialdemokratiska förslagen bara innehåller ungefär hälften så stora besparingar som de som utskottets majoritet tillstyrkt. Om man till detta lägger de krav på utgiftsökningar som förts fram i de socialdemokratiska reservationerna blir de faktiska besparingarna bara en tredjedel av vad majoriteten tillstyrkt och som riksdagen godtar. Detta förhållande har också budgetministern för en stund sedan påpekat.

Här finner vi alltså, fru talman, ganska våldsamma motsägelser i den socialdemokratiska argumenteringen. Man återkommer ständigt till talet om de raserade statsfinanserna och det stora budgetunderskottet, men redan i samma andetag motsätter man sig besparingsförslag och kommer med krav på ytterligare utgifter.

Förklaringen till detta märkliga beteende tycks vara att socialdemokraterna vill diskutera vårt lands ekonomiska balansproblem från huvudsakligen andra förutsättningar än de som faktiskt föreligger. Detta får sitt mest dramatiska uttryck om man jämför utskottets kommentarer till den nyligen publicerade långtidsutredningen med de reflexioner som de socialdemokratiska reservanterna kommer med.

Svårigheterna i många länder beror enligt långtidsutredningen inte på några tillfälliga faktorer utan snarare på att länderna varit för tröga att anpassa sig till de ändrade förutsättningar som gjort sig gällande under 1970-talet. Enligt min mening måste det nu bli ett viktigt inslag i den ekonomiska debatten att informera svenska folket om dessa ändrade villkor, att analysera effekterna och så snabbt som möjligt anpassa vår ekonomiska politik därefter. Jag kan gärna instämma i vad Jörn Svensson nyss sade, nämligen att det är viktigt att man rätt uppfattar det som sker och kan dra

riktiga slutsatser av det. Jag skall peka på några saker.

För det första kunde vi under 1950- och 1960-talen i rask takt tillägna oss en modern teknologi. Detta medverkade till en snabb produktionsökning. I dag har vi i stort sett denna teknologi, och vad som de närmaste åren kommer att ske, det är att nya industriländer kommer att tillägna sig hög teknologi och genom sin billiga arbetskraft i bransch efter bransch bjuda en allt hårdare konkurrens. Därför måste vi själva nå ännu längre teknologiskt om vi skall kunna undvika stagnation.

För det andra kunde Sverige under 1950- och 1960-talen föra över arbetskraft och andra resurser från bl. a. jord- och skogsbruk till den mera lönsamma industrin. Och det stötte inte på några större svårigheter att få lantarbetare med låga löner att gå över till industrin och att få bondsönerna att lämna småbruken och göra detsamma.

I dag är problemet med arbetskraftsomflyttningen ett helt annat. Nu gäller det avvägningen mellan å ena sidan den offentliga sektorn med trygga anställningsförhållanden och löneledande förhandlingsresultat och å andra sidan en alltmer konkurrensträngd industrisektor. Internationellt måste vi dessutom ta med i beräkningen att det under de närmaste decennierna kommer att ske en gigantisk omflyttning från jordbruk till industri, bl. a. i Kina – det kan vi förutse – som har en fjärdedel av jordens befolkning. Vad detta kommer att innebära i fråga om industrikonkurrens har vi all anledning att fundera över. Positivt är dock att det öppnar nya exportmöjligheter för svensk industri.

För det tredje hade vi under 1950- och 1960-talen låga och t.o.m. sjunkande energipriser, ett idealtillstånd för ett land som Sverige med tunga energikrävande industrier, men detta tillstånd har under 1970-talet drastiskt och varaktigt – jag understryker varaktigt – förändrats.

En fjärde viktig förändring var att systemet med fasta växelkurser måste överges i början på 1970-talet. Därmed blev förutsättningarna för investeringarna och tillväxten i den internationella handeln mindre gynnsamma.

För det femte bidrog en ökad frihandel under efterkrigstidens första decennier till en snabb tillväxt i världshandeln. I dag hotas världshandeln av en tilltagande protektionism. Socialdemokraternas förslag i höstas påminner om detta. Protektionism är den ekonomiska politikens knark. Den ger motåtgärder som minskar exporten, vilket får motivera mer protektionism. Så leds man allt längre ut på handelshindrens gungfly med alla dess snåriga bestämmelser.

Alla dessa förändringar nämns i långtidsutredningen. Men jag kan för min del inte se att detta är särskilt nya eller särskilt skarpsinniga iakttagelser. Tvärtom menar jag att både Sverige och övriga industriländer redan under 1970-talets första hälft borde ha kunnat förutse och bättre än vad som skett anpassa näringsliv och ekonomisk politik därefter.

Jag tvekar inte att säga att det är ansvarslost att föra en ekonomisk debatt och förorda en ekonomisk politik, där dessa grundläggande förändringar av villkoren för vår ekonomiska politik inte beaktas. Man för svenska folket bakom ljuset, om man säger att det inte just nu är nödvändigt att dämpa vår

Nr 54

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

konsumtionsökning. Om den socialdemokratiska oppositionen vill bli tagen på allvar, kan den inte fortsätta att klaga över underskotten i bytesbalans och statsbudget och samtidigt motsätta sig de åtgärder som syftar till att minska underskotten.

Vi vet alla att långtidsutredningen skall remissbehandlas innan regeringen kommer med förslag till riksdagen. Varken utskottsmajoriteten eller reservanterna ger sig därför in på några ställningstaganden till utredningens slutsatser. Vi får diskutera detta senare, men jag vill göra några mer allmänna kommentarer.

Jag tror att det är ett viktigt påpekande från utredarnas sida när de säger att de ekonomiska svårigheter som många länder i dag brottas med inte beror på några tillfälliga faktorer. De har en mer grundläggande orsak. Det har i många länder varit en stor tröghet när det gäller att anpassa sig till förändrade förutsättningar. Bland sådana förändringar märks en hårdnande konkurrens från Japan och de nya industriländerna. Strukturomvandlingen har visat sig vara en process som är besvärlig och tar så lång tid att vi inte har råd att till miljardkostnader ytterligare fördröja den under längre tid.

Särskilt uppmärksammas i utredningens rapport har varit en beräkning av hur kraftigt vi måste bryta med den nuvarande utvecklingen, om bytesbalansen skall förbättras. Det centrala i långtidsutredningens analys av våra besvärligheter är alltså inte budgetunderskottet utan underskottet i utrikesaffärerna. Utredningens huvudalternativ, som naturligtvis är ett räkneexempel och inte en förutsägelse, går ut på att underskottet mot utlandet skall minska med hälften på fem år. Med en rad antaganden blir räkneexemplets resultat att utrymme för att öka den totala konsumtionen begränsas till 0,5 % om året. Inte annat än jag kan förstå, rubbas inte den slutsatsen av den redovisning som Arne Gadd nyss gav när det gäller konsumtionsutvecklingen inom den offentliga sektorn.

Utskottsmajoriteten konstaterar att den bild som långtidsutredningen tecknar av den internationella utvecklingen och utvecklingen av svensk ekonomi stämmer ganska väl överens med och understryker behovet av den politik som förordas i regeringens besparingsproposition.

Men det gäller då också att uppfatta både regeringspolitiken och långtidsutredningen på rätt sätt.

En möjlighet att ta itu med underskotten i utrikesaffärer och budget skulle vara att i ett slag, och genom kraftiga skattehöjningar i kombination med ytterst stora nedskärningar i budgeten, minska budgetunderskottet och pressa ner efterfrågan så långt att bytesbalansunderskottet minskar drastiskt.

När socialdemokraterna talat om långtidsutredningen som ett "hopplöshetens dokument" har jag uppfattat det så att det är en sådan politik man polemiserar mot.

Men man riktar ju då sina invändningar mot en politik regeringen inte företräder.

I våras, när riksdagen godkände regeringens förslag till hur besparingsarbetet skulle bedrivas, avvisade både regering och riksdag tanken att i ett slag

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (sammän-
fattande bedöm-
ning)*

få bort underskotten. I stället valde vi metoden att steg för steg begränsa budgetunderskottet och att angripa bytesbalansproblemen även genom energibesparingar, övergång till andra energikällor, utvidgade industriinvesteringar och främjande av framsteg i näringslivet.

Dessa handlingslinjer motiverade Ola Ullsten i ett tal i går ganska klart. Några rader ur det talet må vara min kommentar till Arne Gadds påstående att arbetslösheten skulle vara något slags huvudinstrument för den ekonomiska politiken enligt regeringens uppfattning. Jag avvisar detta kategoriskt, och jag vill citera vad Ola Ullsten säger: "Väljer vi vägen som splittrar det svenska samhället, som leder till polarisering och söndring, så når vi aldrig målet. För folkpartiet som ett socialt reformparti är det en självklarhet att sådana metoder aldrig kan väljas. Vi kan inte vara med om en politik som ökar klyftorna i det svenska samhället och kastar ut hundratusentals människor i arbetslöshet eller en åtstramning som knäcker ryggen på den svenska samhällsekonomin."

Den väg vi måste gå innebär således, att återhållsamhet med konsumtionen måste förenas med hårda satsningar och stora framsteg när det gäller näringslivet, exporten, energisparande, energiinvesteringar och minskat oljeberoende.

Jag vill nu, fru talman, säga några ord om de yrkanden som finns i de två motioner som behandlas i betänkandet. Först yrkandena i den socialdemokratiska motionen, utöver det som gäller riktlinjerna för den ekonomiska politiken.

Vad först gäller det socialdemokratiska yrkandet angående antalet anställda inom regeringskansliet, anser utskottet att den återhållsamhet som åläggs myndigheterna bör gälla också för regeringskansliet. Utskottet förutsätter att möjligheterna till besparingar och rationaliseringar prövas på samma sätt inom regeringskansliet som inom myndigheterna. Men vi säger också att det enligt vår mening vore olyckligt att binda resursutvecklingen inom regeringskansliet vid en fast ram utan anpassningar till de förändringar som kan uppkomma och som i dag inte kan förutses. Med detta avstyrker vi yrkandet.

Vad gäller det socialdemokratiska yrkandet angående utredningskommittéerna hänvisar vi till den översyn av gällande ersättningar för ledamöter i kommittéer som budgetministern har tagit initiativ till och som har till syfte att komma till rätta med de orättvisor som förekommer i dag. Utskottet förutsätter att reglerna för dagarvodena blir föremål för övervägande i det sammanhanget. Däremot anser vi det orimligt att redan den 1 januari 1981 införa ändrade regler för dagarvoden, som skulle ändra förutsättningarna för det kommittéarbete som pågår. Därför avstyrker vi detta yrkande.

Det tredje yrkandet i den socialdemokratiska motionen 71 gäller ett återkommande krav angående utlåningsreglering för finansbolag. Där hänvisar vi till den frivilliga överenskommelse som träffats mellan regeringen och kontokortsföretagen och som träder i kraft den 1 januari 1981. Mot bakgrund av den överenskommelsen anser vi inte att det nu bör tas något initiativ från riksdagens sida.

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

Sedan har vi i vpk:s motion 96 en hel rad yrkanden. Flertalet har behandlats tidigare. Det nya, som vi har tagit upp särskilt, gäller kravet på en sänkning av diskontot med 2 procentenheter. Här menar vi att räntenivån och förändringar i denna måste anpassas dels till det ekonomiska läget här hemma, dels till den internationella ränteutvecklingen. Vidare har vi påpekat att det ankommer på regeringen och fullmäktige i riksbanken att göra de bedömningar som skall ligga till grund för dessa förändringar. Jag antar att även Jörn Svensson inser att det inte låter sig göra att separat vidta den ifrågavarande ändringen. Då måste man också ta hänsyn till alla de övriga yrkandena i vpk-motionen och på så sätt beträffande diskontot begränsa effekterna av ett agerande helt oberoende av omvärlden. Vi avstyrker alltså samtliga yrkanden i vpk-motionen.

Avslutningsvis vill jag, fru talman, ta upp en företeelse i den socialdemokratiska argumentationen som jag finner särskilt allvarlig. Man påstår att regeringsförslagen är fördelningspolitiskt orättfärdiga, därför att de riktar sig mot hushållens köpkraft. Det skulle, enligt den socialdemokratiska reservationen, vara fråga om en "svältkur nu som skulle bäras av de breda folklagren".

Socialdemokraterna i finansutskottet har, i likhet med utskottets majoritet, upprepade gånger sagt att vissa uppoffringar från medborgarnas sida krävs under de närmaste åren, om vi skall kunna återvinna balansen i vår ekonomi. Likafullt försummas intet tillfälle att försöka inbilla folk att de "breda folklagren" utsätts för "svältkur" genom de besparingsåtgärder som nu vidtas.

Vi vet alla att det finns missgynnade och svaga grupper i vårt land. Dem vill vi skydda. Detta framhålls också i regeringens sparproposition, och det har ytterligare understrukits i riksdagsbehandlingen av bl. a. socialförsäkringsutskottet.

Men när man med anledning av att vi måste dämpa vår konsumtionsökning talar om "svältkur för de breda folklagren", är man långt utanför den sakliga debattens ramar. Sverige hade 1977 en bruttonationalprodukt på ca 36 000 kr. per person. Motsvarande siffra var för Bangladesh 500 kr. Mellan detta, det fattigaste bland länder och vårt land, har vi hela skalan av de mest skiftande levnadsförhållanden i världens olika nationer. Sverige hör till de mest privilegierade i världen.

När jag för några veckor sedan träffade Ugandas ambassadör i Ghana, som förlorat sin make under Aminregimen och själv varit i landsflykt, råkade jag nämna för henne att vi har problem med ekonomin i Sverige. Då gjorde hon stora ögon och sade: "Har ni ekonomiska problem? Det tror jag inte på."

Ser vi våra ekonomiska balansproblem i ett internationellt perspektiv, borde måhända tacksamhet vara naturligare än missnöje. Den ekonomiska debattens huvudfråga kan kanske rent av formuleras så här: Skall vi fortsätta att som enskilda medborgare i detta land ständigt ställa frågan: Vad kan jag själv och min egen intressegrupp ytterligare tilltvinga oss från näringsliv och samhälle av ekonomiska fördelar? Eller skall vi fråga oss: Vad kan jag tänka

mig att avstå av hänsyn till önskemål från andra människor innanför eller utanför vårt lands gränser? Vad kan jag tänka mig att avstå till förmån för kommande generationer?

Vilken av dessa två attityder bör vi försöka locka fram i den ekonomiska debatten? Vilken av dessa två attityder ger oss de största möjligheterna att nå fram till det samförstånd som är helt nödvändigt, om vi skall kunna lösa våra ekonomiska svårigheter utan alltför stora motsättningar mellan olika grupper?

Fru talman! Det är måhända något ovanligt att frågor av det här slaget ställs i en ekonomisk debatt här i kammaren. För min del är jag övertygad om att de är så väsentliga att de ständigt måste hållas levande inom de politiska partierna, inom de olika intressegrupperna och hos varje enskild medborgare.

Fru talman! Jag yrkar på samtliga punkter bifall till hemställen i finansutskottets betänkande nr 15.

Anf. 36 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! De stora utvecklings- och tillväxtproblemen i världen och fördelningen är förvisso intressanta ting?, inte minst för en arbetarrörelse som i strid med borgerligheten har hävdad den internationella solidariteten med de fattiga och nedtryckta.

Men jag tycker att det är litet övermaga att som Eric Enlund först tala så patetiskt om de här tingen och sedan föra den politik som han gör. "Avstå" var det fråga om. Men vem skall avstå till vem? Det är ju kärnfrågan. Det vore en sak om det handlade om att avstå till de verkligt behövande, för att hjälpa fram en progressiv utveckling i andra delar av världen. Men den politik som ni för gäller ju bara detta att löntagarna skall avstå åt aktieägarna. Vem var det som vid omröstningen häromdagen avstod, då ni röstade igenom nya förmåner för kapitalet? Vem var det då som avstod till vem, Eric Enlund? När ni lägger mer moms på löntagarna, så att de drabbas skattemässigt – avstår löntagarna då åt kommande generationer? Det gör de ju inte alls – de avstår till dagens borgerliga budget, så att det skall kunna betalas ut ännu större förmåner och subventioner till privatkapitalet. Då kan detta sedan föra ut ännu mer pengar ur landet. Vi skall nog granska det där avståendet litet grand, innan vi tar de kristliga orden på fullt allvar.

Sedan gjorde Eric Enlund ett mycket egendomligt påstående, som han absolut måste förklara. Han stod och sade att lönerna på den offentliga sektorn – som han anser är löneledande – har ett samband med det svaga exportutfallet. Detta är ju en variation av SAF-propagandan. Nu frågar jag: Var har Eric Enlund den statistik som visar att de svenska lönekostnaderna per producerad enhet under de senaste åren har stigit mera än lönekostnaderna i andra länder? All tillgänglig statistik säger att stegringen tvärtom är mindre än i andra länder med undantag för förhållandet två år i slutet av 1970-talet. Där har det emellertid rättat till sig. Detta betyder alltså att de svenska exportörerna måste under i övrigt lika omständigheter ha haft en gynnsammare kostnadsutveckling på lönesidan. Har de inte haft en

Nr 54

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (sammans-
fattande bedöm-
ning)*

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

gynnsammare utveckling, är orsakerna inte att finna på lönesidan. Fram med bevisen nu. All statistik motsäger vad Eric Enlund nu påstår om de svenska löntagarnas skuldbörda.

Anf. 37 ARNE GADD (s) replik:

Fru talman! Två frågor och ett påpekande till Eric Enlund.

Först Eric Enlunds citat av ett inlägg av Ola Ullsten beträffande sysselsättningen. Jag tror att de flesta socialdemokrater tyckte att ordalydelsen var bra. Men jag vill fråga Eric Enlund som är ordförande i riksdagens finansutskott: Uppfattar ni folkpartister er som framgångsrika när det gäller att uppnå full sysselsättning här i landet? Ola Ullstens uttalande tydde på att ni har den ambitionen.

I debatten nyss mellan Rolf Wirtén och Olof Palme hörde vi att man räknar med ungefär en fördubbling av arbetslösheten inom ett år i det här landet. Vad har ni gjort om inte just offrat sysselsättningen för att uppnå balans? Kan ni svara på den frågan?

Den andra saken som jag vill ta upp gäller försöket att framställa den socialdemokratiska motionen som ansvarslös, därför att de besparingar som tas upp endast uppgår till en tredjedel av regeringens. Jag diskuterar inte nivån, där kan vi ha olika uppfattningar. Men hur länge skall ni hålla på att spara egentligen? Är det inte ett dilemma att vi försöker nå balans genom att människor ständigt måste försaka och riskera att bli arbetslösa?

Kan ni inte på regeringssidan någon gång höra på den socialdemokratiska argumentationen att nu gäller det att få fart på landets ekonomi; varför det är nödvändigt att satsa på sysselsättningen för att få balans. – En budget har ju både en inkomst- och en utgiftssida. Ligger det ingenting i det synsättet, Eric Enlund?

Eric Enlund sade också: "Jag har varit ute och åkt och sett folk i Bangladesh och Uganda som har det sämre än vad vi har i Sverige." Uppriktigt sagt, jag tror på Eric Enlund i det sammanhanget, men det är väl ändå att ta i litet väl mycket för att trösta svenskar. När det gäller fördelningspolitiken i dag, Eric Enlund, kristen eller icke kristen, vill jag fråga om det inte känns litet konstigt att försvara politiken att standarden skall sänkas för folkpensionärer och höjas för aktieägare. Ser Eric Enlund inget samvetsproblem i att han varit med om att ta ansvaret för en sådan politik i Sverige i dag?

Anf. 38 ERIC ENLUND (fp) replik:

Fru talman! Först och främst gäller det Arne Gadds två frågor, och jag kan ta dem i ett sammanhang. Det gäller att avväga åtgärder med hänsyn till sysselsättningsutvecklingen under det närmaste året. Detta diskuterade vi i slutet av november, närmare bestämt den 20 november. Ni har från socialdemokratiskt håll gjort gällande att det skulle vara påtagliga skillnader mellan oppositionens och regeringens förslag i fråga om inverkan på arbetslöshetens utveckling mellan 1980 och 1981. Det är inte sant! Vad ni gör är att ni lägger ihop åtstramningseffekterna av punktskatter och sparpaket.

Punktskatterna får effekt omedelbart – det är riktigt – men sparpaketets verkningar inträder successivt under 1981 och 1982.

När det gäller effekten på efterfrågan under 1981 är alltså skillnaden mellan regeringens och oppositionens förslag mindre än det belopp som motsvarar mellan hälften och två tredjedelar av sparpaketet och som vid voteringarna här i riksdagen har skilt de två parterna åt.

Sparpaketet är till sin natur långsiktigt och syftar framåt framför allt till att bryta den långsiktiga utgiftsautomatiken som är oberoende av konjunkturer. Detta är nödvändigt för att vi i framtiden på längre sikt skall kunna trygga sysselsättningen.

Jag vill sedan, fru talman, beröra Jörn Svenssons kommentarer om förhållandet mellan rika och fattiga länder. Jag vill framför allt peka på det egendomliga i vpk:s resonemang. Ni är företrädare för ett protektionistiskt system och har ett direkt yrkande i den motion som nu behandlas – att man skall begränsa importen av de varor för vilka det råder ett kraftigt exportöverskott. Vad innebär det, Jörn Svensson? Det innebär att man för över arbetslöshet till eller belastar länder som har betydligt högre arbetslöshetsciffror än vi har och som dessutom har ett sämre utvecklat välfärdssystem. Jag förstår inte det resonemanget. Det bör Jörn Svensson faktiskt förklara!

Anf. 39 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Låt oss ta en sak i sänder i den ordning de förekommer.

Eric Enlund påstod direkt eller indirekt i sitt resonemang om den offentliga sektorn att genom dess löneledande karaktär skulle – jag tror att det var den sakliga innebörden av vad han sade – de svenska lönekostnaderna ha rakat i höjden på ett sätt som skulle skada exporten. Hur kan det förhålla sig med detta? Man kan inte utläsa detta ens av Svenska arbetsgivareförningens statistik, så långt jag erinrar mig – jag tittade på den senast häromdagen. Den är en sorts bearbetning – jag vet inte hur – av OECD-statistiken, som också kan återopas i detta sammanhang. Men hur man än vrider och vänder på detta kan man alltså inte påstå att de svenska lönekostnaderna per producerad styckenhet har stigit mera än i flertalet andra kapitalistiska länder och framför allt inte i de länder som företrädesvis utgör våra handelspartner – en viss reservation måste dock göras för Förenta staterna och under de allra senaste åren även för Västtyskland. Men Sverige ligger alltså lågt i det fallet. Lönekostnaderna i en rad andra länder har stigit betydligt mer. Trots detta har dessa handelsmässigt hävdats sig bättre eller i varje fall mindre dåligt. Det visar dels att det på detta sätt inte finns något samband mellan lönenivån och exportutfallet, dels att beskylningarna mot de svenska löntagarna är felaktiga. Nu vill jag ha bevis på att de svenska lönekostnaderna per producerad styck har stigit mer än i andra länder och därmed relativt försämrade konkurrensförutsättningarna för svensk export. Kan jag få sådana bevis? Jag har ställt den frågan till många borgerliga talare här i kammaren, men jag har aldrig fått något svar.

När det gäller protektionism och politik mot andra länder skall man utifrån

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

våra värderingar bekämpa frizonernas hänsynslösa exploatering av minderåriga arbetare. Och denna skall bekämpas med protektionism. Men naturligtvis skall man inte ha en politik som i allmänhet bygger på protektionism. Man må dock, i speciella lägen, ha rätt att införa restriktioner på särskilt problematiska poster i handelsbalansen. Det är dock en annan sak. Arbetarrörelsens gamla klassiska linje är inte allmänt sett protektionistisk. Ett u-land däremot kan ha rätt att föra en protektionistisk politik utifrån sitt speciella läge.

Jag vill ställa en enda liten fråga till: Hur kan över huvud taget ett budgetunderskott vara oberoende av konjunkturerna? Jag kan inte se att några flöden av pengar i ett land som Sverige kan vara oberoende av konjunkturerna. Det är en helt ny finanspolitisk tes.

Anf. 40 ARNE GADD (s) replik:

Fru talman! Det är ganska naturligt – Eric Enlund – då det är två som debatterar att man glömmer en fråga. Jag vill därför upprepa min fråga till Eric Enlund som liberal. Eric Enlund är i dag med på och har under hösten, som ordförande i finansutskottet, varit med på en politik som bl. a. innebär en standardsänkning för sådana svaga grupper som folkpensionärer, sjuka och handikappade. Samtidigt har Eric Enlund varit med om att stödja sådana reformer som direkt gynnar de välbeställda. Exempelvis indexregleringen av skatteskalorna och den för några dagar sedan beslutade sänkningen av skatten på aktievinster. Är inte detta, sett från rättvisesynpunkt, ganska märkligt? Jag undrar om Eric Enlund vill svara på den moraliska frågan, eftersom han visade upp en sådan indignation beträffande vårt sätt att argumentera mot honom och den regering han försvarar.

Anf. 41 ERIC ENLUND (fp) replik:

Fru talman! Först till Arne Gadd: Vi har klart sagt att de allra svagaste grupperna skall kompenseras i samband med de förändringar som görs i basbeloppsberäkningen. Det kommer också att ske.

Sedan till Jörn Svensson: Jag är ledsen att jag inte har förberett mig så, att jag på skärmen kan visa detta diagram. Det utgör nämligen ett svar på Jörn Svenssons fråga. Arbetskostnaden per producerad enhet har i vårt land under 1970-talet stigit betydligt snabbare än i övriga OECD-länder. Den stora kostnadsexplosionen inträffade under åren 1975–1977, och därefter har det skett en relativ förbättring. Men det vi fortfarande lider av är den utveckling som ägde rum just i mitten av 1970-talet. Jörn Svensson har således direkt fel i sitt påstående.

Jag uppfattade Jörn Svenssons inlägg så, att han ville lämna följande rekommendation: Konsumera mera! Det är inte nog med att han ger Sverige det rådet, utan han ger samma råd till de länder som vi har vår huvudsakliga handel med. Men hur går det, Jörn Svensson, om hela denna grupp länder lider av stigande bytesbalansunderskott? Detta är ju en orimlig teori.

Vpk för en hård protektionistisk politik. Vad kommer det att leda till? Såvitt jag förstår till att de branscher inom vår industri som är utomordentligt

starkt exportberoende kommer att gå under. Därför tvekar jag inte att säga att ni med er politik är anhängare av en gigantisk arbetslöshet inom vår exportindustri.

Förste vice talmannen anmälde att Arne Gadd och Jörn Svensson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 42 LARS TOBISSON (m):

Fru talman! Olof Palme inledde den här debatten med att beklaga sig över dess uppläggning. Även jag skulle kunna anföra synpunkter på det ämnet, om än från en annan infallsvinkel. När jag nu som det största regeringspartiets företrädare efter fyra timmar får komma till tals, må det kanske vara mig förlåtet om jag rör mig litet utanför de ramar som brukar gälla för en s. k. utskottsruna.

Ämnet för denna debatt skulle ju vara finansutskottets betänkande med anledning av regeringens besparingsproposition. På besök i hemlandet utnyttjade dock oppositionsledaren Olof Palme tillfället att recensera den svenska politiken under 1980 – i nedgörande termer naturligtvis: Jag skall inte närmare kommentera hans utflykter i den politiska debattens undervegetation, som när han beskrev kommunikationsministern som en främmande fågel vilken borde spänna på sig bastkjolen och dra sina färde.

Beträffande Olof Palmes utbrott om energipolitiken och anklagelser mot regeringen för långhalning, vill jag bara i all stillsamhet påminna om att det var genom hans egen och socialdemokraternas helomvändning i frågan om folkomröstningen som ärendet försenades med minst ett år.

I övrigt skall jag hålla mig till dagens ämne: den ekonomiska politiken i allmänhet och besparingsarbetet i synnerhet.

Det sägs och skrivs i dessa dagar åtskilligt om bristande handlingskraft hos trepartiregeringen och om splittring inom den borgerliga riksdagsmajoriteten. Det var också det genomgående temat i Olof Palmes framställning. Men ett regeringsförslag som siktar till ett avgörande trendbrott i den hittillsvarande snabba stegringen av statens utgifter och till en helt ny sparsamhet med skattebetalarnas pengar är inte något tecken på passivitet och modlöshet. Det kan inte gärna innebära att regeringen, med Olof Palmes ord, flyr från dagens ekonomiska realiteter. Det är tvärtom ett utslag av offensivt handlande.

Splittring är inte heller det intryck man får när man summerar riksdagens behandling av regeringens besparingsproposition. De däri framlagda sparförslagen om drygt 6 miljarder kronor kommer i allt väsentligt att godtas av riksdagen. Därmed lyckas regeringspartierna – trots den knappa mandatövertikten här i kammaren – med en prestation som betyder ett stort och principiellt viktigt steg på vägen tillbaka till samhällsekonomisk balans.

Den socialistiska oppositionen har naturligtvis inte varit till någon hjälp. Kommunisterna hävdade t. o. m. i sin partimotion att det stora budgetunderskottet inte är något problem utan tvärtom stärker ekonomin. Den

Nr 54

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (sammanfattande bedömning)*

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

uppfattningen är ju en bekväm utgångspunkt för att driva överbudspolitik här i riksdagen, men med ekonomisk analys och politiskt ansvarstagande har den ingenting att skaffa. Socialdemokraterna vågar inte avlägsna sig lika långt från de krav verkligheten ställer. De nöjer sig med ungefär hälften så stora besparingar som regeringspartierna, vartill kommer förslag om nya utgiftshöjningar. Sammantaget skulle besparingseffekten, som redan har nämnts här, bli bara ungefär en tredjedel av vad riksdagsmajoriteten klarar av.

Detta går dåligt ihop med den oro som socialdemokraterna i andra sammanhang lägger i dagen för det växande underskottet i statens finanser. Olof Palme sade sig ha varnat för detta i årtal. Visst är det nödvändigt att långsiktigt nedbringa budgetunderskottet, säger den här gången finansutskottets socialdemokrat i sin reservation, men vi skall inte göra så mycket i den vägen just nu. Motiveringen är att en lågkonjunktur står för dörren. I reservationen konstateras alldeles riktigt att avmattningen inte möts med efterfrågestimulerande åtgärder utomlands. Där fortsätts åtstramningspolitiken i syfte att eliminera oljeprisstegringarnas verkningar och återställa balansen. Det sägs vidare i reservationen – med allt fog – att kampen mot inflationen måste utgöra en hörnsten i vår ekonomiska politik under 1981. Men hur i all världen tror man att det skall vara möjligt att här i Sverige avvika från den prioritering av balansmålen som görs av länder med sundare ekonomier än vad vi kan berömma oss av, utan att detta skulle orsaka en fortsatt snabb prisstegringstakt? Som sagt: Det går inte ihop.

I utskottsmajoritetens skrivning understryks den långsiktiga karaktären av det besparingsarbete som nu inletts. Saneringen av statsfinanserna måste bedrivas oberoende av svängningar i efterfrågeläget upp eller ned. Vad vi nu mest behöver är inte konventionell konjunkturpolitik utan en konsekvent strukturpolitik som genom att begränsa de offentliga utgifterna och förstärka vår industriella kapacitet reparerar såväl statens som rikets affärer. Ett intressant tidens tecken är att SNS konjunkturråd – sitt namn till trots – i årets rapport lägger huvudvikten inte vid de förestående konjunkturproblemen utan vid landets strukturella snedsitsar, vilka ställer krav på att stabiliseringspolitiken ges en långsiktig inriktning.

I ett läge, där redan på konjunkturtoppens bakslutning bytesbalansbristen uppgår till drygt 20 miljarder kronor, motsvarande 4 % av bruttonationalprodukten, och där budgetunderskottet överstiger 50 miljarder kronor eller 10 % av bruttonationalprodukten, kan det inte bli tal om att ytterligare spåda på dessa underskott med efterfrågestimulerande åtgärder. Det går inte att komma undan den obehagliga sanningen att de strukturella balansbristerna starkt begränsar vår konjunkturpolitiska handlingsfrihet.

Vi har också anledning att erkänna för oss själva att vi aldrig lyckats tillämpa Keynes' idéer om en konjunkturvarierad budgetpolitik på det sätt läroboken föreskriver. Den situation vi nu befinner oss i – med en offentlig utgiftsandel av BNP på 65 %, en skattekvot på över 50 % och som följd härav ett statligt budgetunderskott på mer än en tiondel av landets samlade resurser – är alltigenom förvriden och representerar på något sätt den aktiva

konjunkturpolitikens sammanbrott. För vad är den annat än ett uttryck för att det varit nog så lätt att spåda på utgifterna i nedgångstider, medan det varit näst intill omöjligt att åstadkomma motsvarande nedskärningar i uppgångstider.

Enligt teorin skulle svängningarna inom den enskilda sektorn motvägas genom pendelrörelser åt motsatt håll inom den offentliga sektorn. Men när de offentliga utgifterna bara har rört sig i en enda riktning för att möjligen ibland, men då ofta vid fel tidpunkt, pareras med skattehöjningar har den avsedda stabiliseringseffekten förvandlats till sin motsats. Vi har i flera viktiga hänseenden fått en strukturell obalans. Det har successivt skett en varaktig överflyttning av sysselsättning och annan ekonomisk aktivitet från den privata sektorn till den offentliga. Det växande statliga upplåningsbehovet har drivit upp ränteläget och trängt undan näringslivet från kreditmarknaden, så att planerade och välbehövliga investeringar inte har kunnat komma till stånd. Och den snabba offentliga expansionen har verkat höjande på vårt kostnadsläge och därmed försämrat konkurrenskraften hos exportföretagen och den importkonkurrerande hemmamarknadsindustrin.

I en marknadsekonomi skall för höga kostnader leda till lägre vinster och minskad sysselsättning. Vi har i Sverige trots oss kunna undslippa dessa verkningar genom ständigt större doser av industristöd och arbetsmarknadsåtgärder. När skatteinstrumentet inte längre räckte till som finansieringsmetod, tillgrip vi upplåning utomlands. Men även den metoden har sin begränsning. Nu står vi vid vägs ände. Det är ofrånkomligen så att vi under den kommande konjunkturedgången inte kan vara lika frikostiga med stödpengar till förlustföretag som tidigare. Det är ofrånkomligen så att vi inte kan låta den offentliga sektorn svälla i takt med att ett alltför högt kostnadsläge slår ut arbetstillfällena inom den enskilda sektorn. Det är ofrånkomligen så att vi inte längre har råd att med ökade subventioner försöka trola bort den snabba prisstegring som kostnadspressen för med sig.

Detta betyder att den förestående lönerörelsen i ovanligt hög grad kommer att bli direkt bestämmande för arbetslöshetsnivån och inflations-takten här i landet. Mot den bakgrunden är det starkt oroande att den största löntagarorganisationen, LO, redan på förhand har av sagt sig ansvaret för vad som kan komma att hända.

Jag begär inte att de fackliga organisationerna skall hjälpa regeringen att genomföra dess ekonomiska politik. Men vad man kan begära är att de fyller sin uppgift att tillgodose medlemmarnas ekonomiska och sociala intressen. Och däri kan inte rimligen ingå att öka arbetslösheten och att driva på prisstegringen.

Det känns nästan genant att behöva påpeka det, men det förefaller ändå finnas anledning – särskilt efter Olof Palmes utflykt till Värmland i förmiddags – att påminna om att lönen inte är något fördelningspolitiskt motiverat bidrag utan en ersättning för utfört arbete, vilken måste bestämmas utifrån vanliga regler för prisbildningen. Det går inte i längden att sätta detta pris högre än vad som motsvarar konsumenternas värdering av det

Nr 54

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (sammen-
fattande bedöm-
ning)*

resultat som arbetsinsatsen ger upphov till.

Tyvärr finns det nu en tendens att frikoppla löneyrkandena från denna ekonomiska verklighet, som betraktad ur en annan infallsvinkel tar sig uttryck i företagens lönsamhet och därmed deras lönebetalningsförmåga. Kraven relateras i stället helt till pris- och skatteutvecklingen och till råga på allt till en alldeles vanställd bild av vad indexregleringen av inkomstskatten innebär. Enligt LO:s utgångsbud skulle lönehöjningarna bli störst i de mest utsatta – ibland halvt om halvt utslagna – branscherna. Denna tro att man kan upphäva marginalproduktiviteten som grund för lönebildningen måste botten i föreställningen att det allmänna ändå alltid kommer att träda in och ståda upp efteråt – genom ökade subventioner till nedläggningshotade företag eller genom inrättandet av nya arbetstillfällen inom den offentliga sektorn.

Det är nödvändigt att regeringen här mycket bestämt klargör för arbetsmarknadens parter att det i nuvarande samhällsekonomiska läge inte finns något utrymme för sådana operationer.

Fru talman! Finansutskottet berör i sitt betänkande långtidsutredningens nyligen framlagda analys av de ekonomiska utsikterna fram till mitten av 1980-talet. Även där framhålls vikten av att prioritera den långsiktiga strukturpolitiken. Från oppositionshåll, bl. a. av Kjell-Olof Feldt, har realismen i utredningens beräkningar ifrågasatts. Eftersom långtidsutredarna inte drar några politiska slutsatser utan endast beskriver den ekonomiska verkligheten, måste kritiken bero på att våra ekonomiska problem ter sig överkligt stora.

Jag kan hålla med om att det blir svårt att förmå de yrkesverksamma grupperna i landet att utföra de ökade arbetsinsatser som behövs för att vi skall kunna råda bot på alla balansbrister, om deras belöning skall bli sjunkande realinkomster år efter år. Men om man inte anser sig kunna ytterligare öka utlandsupplåningen eller eftersätta investeringarna, då måste konsekvensen av ett sådant konstaterande bli att de offentliga utgifterna behöver dras ned i ännu raskare takt än vad t. o. m. långtidsutredningen räknat med. Det krävs alltså raka motsatsen till oppositionens politik, som ju via en högre offentlig utgiftsandel och skatthöjningar – för att inte tala om avsättningar ur löneutrymmet till kollektiva löntagarfonder – skulle leda till mycket kännbara realinkomstförluster varje år för de förvärvsarbetande.

Med anledning av Olof Palmes utläggningar om regeringens svältpolitik mot löntagarna och inte minst sveket mot pensionärerna vill jag påminna om att fördelningskonflikten i dag inte står mellan arbete och kapital. Den står mellan olika grupper av löntagare, med ett speciellt spänningsförhållande mellan anställda i de konkurrensutsatta näringarna och anställda inom den skyddade sektorn av arbetsmarknaden, särskilt de offentligt sysselsatta. Den står vidare mellan yrkesverksamma och icke yrkesverksamma grupper, där ett minskande antal människor av den förra kategorin skall dra försorg om ett växande antal av den senare. Det är nämligen inte så, som Olof Palme tycktes tro, att pensionärerna har betalat sina pensioner med egna avgifter. Med den fördelningsprincip som socialdemokraterna genomdrev för ATP-systemet

betalas pensionerna ur det aktuella årets löpande avgiftsbetalningar. Denna konstruktion bygger på förutsättningen av en snabb och oavbruten ekonomisk tillväxt.

När vi nu tvingas se fram mot en period av långsam produktionsökning, som i stor utsträckning dessutom måste användas för att rätta till den yttre balansen, samtidigt som det alltså sker en förskjutning från aktiva till inaktiva åldersgrupper, blir perspektivet att oförändrade regler för basbeloppsberäkningen skulle medföra ett stigande uttag av pensionsavgifter och därmed ännu större sänkningar av de yrkesverksammas realinkomster. Risken är att de senare börjar tvivla på att efterkommande generationer kommer att vilja vara lika uppoffrande som de själva förutsätts vara och att de därför lägger av.

Olof Palme bör nog akta sig för att mana fram en ny ATP-strid. Det blir en strid där han ställer löntagare mot pensionärer.

En viktig punkt i långtidsutredningens kalkyl är att utrymmet för kommunal expansion är endast 1 % om året. Eftersom ökningen under periodens första år, 1981, blir minst 3 %, återstår för 1982 och följande år endast 1/2 %. Möjligheterna att genomföra den nödvändiga neddragningen av den kommunala utgiftsutvecklingen är ett problem, som finansutskottet har återkommit till gång på gång under senare år. Det är uppenbart, att de ännu hårdare krav på återhållsamhet som den ekonomiska situationen nu ställer förutsätter nya grepp från regeringens sida. Allra viktigast är att hålla tillbaka tillförseln av medel till den kommunala sektorn. Men för att det skall råda samstämmighet med på riksplanet fattade beslut, betyder detta också, att vi inte bara får avstå från att ålägga kommuner och landsting nya uppgifter – vi måste också ompröva tidigare fastställda målsättningar och program, och vi måste pruta på de normer och standardkrav som ofta utan att egentligen vara tvingande för de lokala beslutsfattarna ändå uppfattas som bindande direktiv uppifrån.

Socialdemokraterna för i sin partimotion och i reservationen fram kravet att personalen i statsdepartementen skall bantas med 20 %. Jag har tidigare betecknat detta förslag som en politisk ploj – just begränsningen till kanslihuset och till tiden efter regeringsskiftet 1976 visar detta. Utskottet har också avstyrkt själva motionsyrkandet. Men jag skulle här vilja tillfoga, att med en breddning till hela statsförvaltningen är tanken i och för sig god. Det uppstår med nödvändighet en obalans, om besparingsarbetet bara tar sikte på den verksamhet som den offentliga sektorn bedriver och den service den tillhandahåller. Neddragningarna i dessa avseenden måste också få konsekvenser för omfattningen av den personal som sysslar med dessa uppgifter och nu får sin arbetsvolym minskad.

Fru talman! Besparingsarbetet har så här långt varit framgångsrikt. Men långtidsutredningens betänkande och aktuella uppgifter om utvecklingen av statens inkomster och utgifter visar att vi inte kan slå oss till ro med detta. Skulle det pågående budgetarbetet resultera i att underskottet nästa budgetår trots allt stiger i miljarder räknat jämfört med i år, då måste ytterligare sparåtgärder sättas in. Och eftersom skattehöjningar bara skulle

Nr 54

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

göra situationen sämre, måste dessa åtgärder ha karaktären av verkliga besparingar, dvs. minskningar av statliga utgifter. Det är av avgörande betydelse för tilltron till vårt lands förmåga att reda ut våra ekonomiska problem, att den målsatta reduktionen av det statliga budgetunderskottet med motsvarande 1 % av BNP varje år verkligen infrias.

Fru talman! Vi har diskuterat Sveriges ekonomiska situation och framtidsutsikter här i kammaren med ungefär en månads mellanrum den senaste tiden. Vi lär få återkomma till ämnet minst lika ofta i fortsättningen. För dagen nöjer jag mig med att yrka bifall till finansutskottets hemställan i betänkande nr 15.

I detta anförande instämde Mona S:t Cyr, Görel Bohlin, Erik Olsson, Lennart Blom, Sten Sture Paterson, Allan Ekström, Olle Aulin, Elisabeth Fleetwood och Gullan Lindblad (alla m).

Anf. 43 ARNE GADD (s) replik:

Fru talman! Det finns korta stunder i ens liv då man hyser en viss medkänsla för liberaler. När man lyssnar till Lars Tobisson, den mörkblå kanonen, förstår man att liberalerna kanske inte alltid har det så roligt, Eric Enlund. Här fick vi höra att när LO skall ta till vara sina medlemmars intressen, så hotar en regeringsrepresentant, Lars Tobisson, med arbetslöshet.

Jag skulle kunna gå in på en del andra saker som kom fram i Lars Tobissons inlägg, men jag nöjer mig med att ställa en fråga som jag har ställt i annat sammanhang, där Lars Tobisson var med. Det var när vi besökte Margaret Thatchers England och Lars Tobisson och jag fick lyssna till den konservativa företrädaren för det landets politik, lord Cockfield. Jag ställde frågan: Nu har ni passerat siffran 2 miljoner arbetslösa i det här landet. Är det inte i mesta laget? Jag fick svaret från denne företrädare för den engelska konservatismen: 2 miljoner, 3 miljoner, 4 miljoner – vad betyder det? Nu gäller det landets ekonomiska balans.

I dag har vi ungefär 70 000 arbetslösa i Sverige. Vi har hört att Industriförbundet tippar att vi nästa år har 140 000 arbetslösa. Hur många skall det bli innan Lars Tobisson börjar fundera på om hans politik är rimlig?

Anf. 44 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Jag tror inte att det är någon tillfällighet att Lars Tobisson driver den linje han gör. Det är liksom arbetsfördelningen mellan de tre borgerliga partierna – det skall finnas ett extremt parti som hela tiden driver på och så skall det finnas två mittenpartier som fortfarande kan garnera sig med någon form av socialt ansvar, litet halvprogressiva paroller osv. Det är ett rätt slugtt sätt att täcka upp den reaktionära offensiven. Det är bara det att bonden som offras i schackspelet är mittenpartierna, och det plågar dem naturligtvis. Därför trivs de inte riktigt med tillvaron just nu.

Det kan ge anledning till en fråga till de olika företrädarna för

regeringspartierna: Hur skall ni egentligen ha det? Skall staten i olika lägen kunna föra en aktiv finans- och sysselsättningspolitik? Eller skall man, som Lars Tobisson var inne på, eftersträva en under alla förhållanden balanserad budget? Vill man det senare, är man ju tillbaka till tiden före Bertil Ohlin, vilken som bekant var en av de borgerliga företrädarna för den Keynesianska aktiva konjunkturpolitiken.

Jag begärde egentligen ordet för att ta upp något annat som Lars Tobisson var inne på. Att han läser våra motioner slarvigt må vara hänt, men vi har aldrig sagt att det inte spelar någon roll om man har ett så eller så stort budgetunderskott. Det är klart att det spelar roll, det vore absurt att påstå något annat. Däremot har vi sagt, eftersom vi har velat ha en viss fördjupning av diskussionen, att budgetunderskott i sig inte är det betydelsefulla och intressanta. Det säger vi bl. a. därför att budgetunderskottet är ett symptom på någonting. Detta någonting må man sedan efter råd och lägenhet tolka olika, men det är framför allt ett symptom på det ekonomiska läget i landet, på den ekonomiska konjunkturen. Slutsatsen behöver då inte bli att man skall skära ned statens utgifter. Det är i varje fall inte den nödvändiga slutsatsen. Det finns en del man kan spara på – det finns militärflygplan, pansarbåtar, landshövdingar och annat onödigt som man kan spara på därför att de är meningslösa. Men skall man föra en fullsysselsättningspolitik är det i vissa lägen sunt att ha ett budgetunderskott. Sedan är det en helt annan fråga vad man använder det till, och där finns det naturligtvis en svårighet för den Keynesianska metoden av i dag. Man kan inte använda en direkt konsumtionsstimulerande politik, för det skulle inte fungera, som den kapitalistiska ekonomin ser ut i dag. Det hela är mer komplicerat än så.

Sedan tycker jag att Lars Tobisson inte skall stå och säga att budgetunderskottet är 50 miljarder och genast koppla det till frågan om efterfrågepåspädning. Mäter man efterfrågepåspädningen, skall man inte bara ta hänsyn till den statliga, utan till den samlade offentliga sektorn. Då är påspädningen i efterfrågan ungefär 20 miljarder. Och det är vad företagen här i landet får ut i olika förmåner av samhället.

Anf. 45 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Till Jörn Svensson vill jag säga att jag inte alls har förespråkat att man i varje läge skall ha en balanserad budget. Det är alldeles klart att en sådan strävan skulle vara ett försök att uppnå en helt fiktiv jämvikt. Givetvis finns det utgifter som kan föras åt sidan i det här sammanhanget. Men vad jag har sagt är att när man ligger på ett budgetunderskott på över 50 miljarder, så är detta inte ett läge i vilket man sätter i gång att ytterligare underbalansera budgeten. Vad som dessutom understryker balansbristen är ju det underskott på över 20 miljarder som vi har i bytesbalansen. Vi kan inte fortsätta att låna utomlands till dessa utgifter, som staten ägnar sig åt och som alltså inte används så att vi får en återställd balans i vår ekonomi och en återställd produktionsförmåga hos vårt näringsliv.

Till Arne Gadd vill jag säga att det måste vara en total missuppfattning att tro att jag skulle förespråka ökad arbetslöshet för att den vägen nå bättre

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

jämvikt i vår ekonomi. Det förhåller sig precis tvärtom, och detta framgick också av vad jag sade tidigare. Jag är orolig för den ökade arbetslöshet som kommer till stånd, om man inte inser och accepterar det ofrånkomliga förhållandet att lönerna är pris för någonting och att det priset inte kan stå i disproportion till värdet av den produkt som framkommer. Därför måste lönesättningen följa det som man i traditionell ekonomi har kallat för marginalproduktivitet.

Vi har till en viss tid kunnat undvika att låta det sambandet slå igenom fullt ut, till priset av växande budgetunderskott och på senare tid till priset av kraftigt växande underskott i bytesbalansen. Men vi klarar inte detta längre, och jag menar att det är en facklig organisations uppgift att erkänna att när den arbetar för sina medlemmars intressen är det inte bara de nominella lönerna det handlar om. Det gäller också sådana omständigheter som att man har ett jobb och att man kan vara kvar på det arbete som man har satsat på och varit i en tid.

Detta, menar jag – apropå kommentaren om medkänsla med liberaler – är vad som är utmärkande för en liberal ekonomi.

Anf. 46 JÖRN SVENSSON (vpk) replik:

Fru talman! Nu börjar vi komma in på intressanta ting rörande den borgerliga finanspolitikens verkliga mål och metoder. Nu säger Lars Tobisson – vilket jag måste säga förvånade mig något, rent diskussionsmässigt – att man inte eftersträvar någon balanserad budget. Det betyder att den så att säga inte är riktmärke. Men då måste ju den intressanta frågan uppstå: Vad för sorts budgetläge anser man över huvud taget vara det riktiga i en lågkonjunktur? Innebär då den här reträtten från den balanserade budgetens princip att man erkänner att man i ett depressionsläge med arbetslöshet måste ha en aktiv finanspolitik, som innebär att man i en eller annan form stimulerar ekonomin?

Det är naturligtvis riktigt som Lars Tobisson säger, att man inte i evigheter kan hålla på att låna till sådana utgifter som icke utgör direkta investeringar. Man kan inte hålla på att skuldsätta sig utomlands för den sakens skull. Det är riktigt. Men det är också så att det stora problemet är att få fram de pengar som ligger och som i dag inte används för produktiva ändamål. Hur vill Lars Tobisson få fram dem? Vad jag förstår kan det inte ske på något annat sätt än i samhällliga former och genom att samhället med sin auktoritet tvingar fram en programmatisk och planmässig satsning på en industriell förnyelse. Det är ju det som det privata näringslivet inte gör. Där föredrar man att i huvudsak syssla med helt andra ting. Det ligger alltså pengar där, och egentligen behöver man inte låna utomlands. Det är ett påfund av regeringen att man måste låna utomlands, därför att man av naturliga skäl inte vill röra vid kapitalmarknaden här hemma.

Men någon gång måste vi fråga oss: Hur skall vi få fram de pengar som finns? För några pengar för industriell förnyelse kommer inte fram genom att man skär ned viktiga sociala utgifter, något som ni nu håller på att göra. Vart syftar ni med detta? På vilket sätt skulle det förnya landet? Det får Lars

Tobisson vara snäll och svara mig på. Med varje hundrade miljon som ni skär ned de statliga utgifterna med, så skär ni också ned den totala efterfrågan i landet. Om ni då inte ersätter denna efterfrågan med någon form av stimulans, direkt via skapande investeringar, så kommer ni ingen vart. Men det är ju det som inte sker. Ni sitter där mitt i depressionens träsk och ropar bara: Skär ned, skär ned, skär ned! Sedan talar ni om förnyelse på era stämmor, men den förnyelsen sker ju utomlands med hjälp av kapitalflyktingarna.

Anf. 47 ARNE GADD (s) replik:

Fru talman! Det fanns ytterligare ett inpass i Lars Tobissons inlägg som var intressant. Lars Tobisson var i och för sig inte alls glad åt den här sysselsättningsutvecklingen. Men utifrån utvecklingen av den marginella produktiviteten skulle våra löner bestämmas – sade Lars Tobisson. Det var inte den nominella lönen som var viktig utan det gällde att lönen låg på en sådan nivå att man kunde få ha sitt jobb kvar. Skulle Lars Tobisson i korthet vilja ange riktlinjerna för löntagarnas framtid under ett styre där den tesen får härska samtidigt som man har förhoppningen att hålla sysselsättningen någorlunda hög? Jag hoppas att få ett svar i klartext, Lars Tobisson.

Anf. 48 LARS TOBISSON (m) replik:

Fru talman! Ja, Arne Gadd, jag har sysslat längre med att förhandla för löntagare om högre löner än vad jag har sysslat med politik. Det är därför jag är så starkt medveten om det problem som jag tog upp i mitt anförande, nämligen att de ytterst knappa marginaler vi har att räkna med i svensk ekonomi framöver kommer att leda till krav på löntagarna att genom extra arbetsinsatser men utan förbättring för egen del jobba ihop vad som krävs för att rätta till balansbristerna och dra försorg om de icke yrkesverksamma grupperna. Jag tror att detta blir väldigt svårt, som jag sade. Vi måste sträva efter att kunna bibehålla åtminstone en oförändrad reallönestandard. Men där är skillnaden den att med den politik som socialdemokraterna förordar så är detta fullständigt omöjligt med hänsyn till hur mycket man där vill avdela till den offentliga sektorn.

Sedan till Jörn Svensson. Det är meningslöst att sätta upp ett förväntat ansikte och säga att vi moderater skulle ha övergivit det gamla budgetbalanskravet från 1930-talet. Vilka var det som under åren i början av 1970-talet gentemot den dåvarande finansministern Sträng drev kravet att man inte skulle stirra sig blind på själva budgetsaldot utan att man måste ta hänsyn till den konsoliderade offentliga sektorn? Jo, det var just vi moderater. Jag tror att vi kan vara överens om – det verkar nästan så – att när man är uppe på de nivåer där vi nu befinner oss, så har man under alla omständigheter överskridit gränsen.

Jörn Svensson frågade hur vi ville få fram de pengar som nu inte används för produktiva ändamål. Det är riktigt att man i näringslivet har en bra likviditet i dag. Varför används då inte dessa pengar för investeringar? Jo, därför att vi har drivit upp räntan så högt att praktiskt taget alla

Nr 54

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

investeringskalkyler kommer på minus.

Var ligger förklaringen till detta? Eller för att gå rakt på sak: Vad skall vi göra åt det? Jo, vi skall skära ner de offentliga utgifterna, för det är det stora statliga upplåningsbehovet som driver upp ränteläget och därmed tränger ut företagen från kreditmarknaden, förutom att det blir mera lönsamt för företag att satsa sina pengar på finansiella operationer än att förvandla dem till realkapital.

Detta är djupt olyckligt. Det liberala marknadsekonomiska sättet att undvika denna situation är att dra ner de offentliga utgifterna, minska behovet av statlig upplåning och den vägen också kunna sänka räntan, dämpa inflationstakten och få i gång verksamheten i näringslivet på det sätt som regeringen eftersträvar.

Förste vice talmannen anmälde att Arne Gadd och Jörn Svensson anhållit att till protokollet få antecknat att de inte ägde rätt till ytterligare repliker.

Anf. 49 ANITA GRADIN (s):

Fru talman! Jag skall enbart uppehålla mig vid de avsnitt i den socialdemokratiska reservationen som gäller övriga motionsyrkanden.

Regeringen är i sin sparplan mycket bekymrad över den offentliga sektorns tillväxt. Många av de åtgärder riksdagen redan beslutat betyder också att viktiga områden i vår gemensamma sektor kommer att brottas med stora svårigheter. Såväl landsting som kommuner får svårt att ge den service och omvårdnad som de gamla, de handikappade och barnen efterfrågar. Dessutom hotas självfallet en hel del jobb. Det handlar om lärare på olika områden. Det handlar om personalen inom barnomsorgen osv.

Tyvärr, fru talman, har regeringen inte ägnat någon större uppmärksamhet åt den egna sektorn, nämligen statsdepartementen. Där har man låtit antalet anställda växa med nästan 20 % sedan hösten 1976. Är denna ökning, fru talman, verkligen motiverad? Vi reseranter har svårt att förstå denna ökning av de anställda i statsdepartementen. Inte kan väl arbetsbelastningen ha ökat så mycket på några få år? Och i tider när regeringen inte vet hur väl man skall tala om sparsamhet borde väl regeringen själv gå före med gott exempel. Och det gör man lämpligen genom att återgå till tidigare personalnivå, alltså den som gällde 1976. Självfallet skall detta ske med hänsynstagande till gällande avtal och trygghetslagar. Enligt vad vi känner till är personalomsättningen i statsdepartementen relativt hög – och det tror jag att även Eric Enlund väl känner till – varför en minskning av antalet anställda borde kunna uppnås efter kort tid.

I motion 71 har vi socialdemokrater föreslagit en ändring av reglerna för erhållande av kommittéarvode fr. o. m. årsskiftet. Vi anser att ordförande, ledamöter, sakkunniga och särskilda utredare, som fullgör offentliga utredningsuppdrag utan att de erhåller löneavdrag från sin huvudarbetsgivare, inte bör erhålla dagarvode i fortsättningen. Förslaget skulle innebära en besparing på 25 milj. kr. för helt år. Tyvärr har inte utskottsmajoriteten

velat gå med på denna besparing. Man kryper bakom detta att en översyn pågår.

Motion 71 handlar också om konsumtionskrediterna. Här har vi på nytt krävt en utlåningsreglering vad gäller finansbolagens krediter för konsumtionsändamål. Enligt vår mening är det inte tillräckligt att finansbolagen förklarat sig beredda att tillämpa en ökad restriktivitet med nya krediter från årsskiftet. Därför anser vi reservanter att de regler som finns i lagstiftningen om utlåningsreglering borde sättas i kraft.

Med detta, fru talman, ber jag att få yrka bifall till samtliga reservationer som fogats till finansutskottets betänkande nr 15.

Anf. 50 TORSTEN GUSTAFSSON (c):

Fru talman! För utskottets betänkande nr 15 har ju här lämnats ingående redogörelser av utskottets ordförande och andra tidigare talare.

Jag vill börja med att konstatera att när det gäller målen för den ekonomiska politiken är regeringens och socialdemokraternas deklarerade ståndpunkter likartade. Liksom regeringen konstaterar sålunda socialdemokraterna att målen måste vara att bryta inflationen, avveckla bytesbalansunderskottet och reducera underskottet i statsbudgeten. När man nu kan summera de socialdemokratiska sparförslagen, finner man emellertid att de bara innehåller ungefär hälften så stora besparingar som utskotten tillstyrkt. Härtill kommer, enligt finansutskottets betänkande, att de socialdemokratiska reservationerna också innehåller krav på utgiftsökningar. De reella besparingarna, säger utskottet, skulle därmed stanna vid en tredjedel av vad utskotten tillstyrkt. Jag erinrar mig en av "Staffans stollar" som var införd i Dagens Nyheter för någon tid sedan. Utan några jämförelser i övrigt – givetvis – vill jag påminna om att tecknaren lät en liten gubbe säga: "Vi sossar är sparsamma. Vi sparar t. o. m. in sparpaketet." Detta tecknarens uttalande får väl nu korrigeras. Det kan konstateras att socialdemokraterna inte sparar in hela men väl två tredjedelar av sparpaketet. Det kan vidare konstateras att socialdemokraternas uttalade sparvilja därmed blivit något av en läpparnas bekännelse.

Socialdemokraterna säger alltså: Vi vill spara – men bara inte just nu. Man förutsätter att åtstramningen skall komma först i nästa högkonjunktur. Om vi kunde göra så, vore det givetvis behagligt. Vi är nu inne i en begynnande konjunktursvacka. 1981 kommer sannolikt att bli ett år med svag efterfrågan utifrån. Det är givetvis i och för sig befogat att fråga sig om det är rimligt att verkställa sparplanen i det läget. Som har sagts här tidigare är det emellertid så, att besparingsprogrammet måste ses som ett långsiktigt program, avsett att påverka den svenska ekonomins struktur. Det får genomslag först efter hand, och det är ingen isolerad åtgärd. Därför går det inte att se sparplanen i ett mer kortsiktigt, konjunkturrellt perspektiv. De skilda stegen i sparplanen måste tyvärr genomföras oberoende av konjunktursvängningarna.

Det måste också sägas att till en betydande del får den s. k. oktoberplanen sina verkningar först under år 1982. Att då skjuta upp det första steget kan inte vara rimligt, då skulle verkningarna komma fullt ut först 1983. En

Nr 54

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

Torsdagen den
18 december 1980

*Besparingar i
statsverksamheten,
m. m. (samman-
fattande bedöm-
ning)*

försening med ett år av en besparing i denna storleksordning är betydande, sett ur upplåningssynpunkt. Den mera kortsiktiga anpassningen av efterfrågan i svensk ekonomi får ske via skattepolitiken och genom arbetsmarknadspolitiska åtgärder. Det står klart för de flesta – inte bara för socialdemokraterna – att det knappast är någon publikfriande politik som nu måste föras i åtstramningssyfte. Centern har emellertid alltid haft för vana att ställa upp när det har gällt att vidta nödvändiga, om än impopulära, åtgärder i kärva tider. Så gör vi också nu.

I anslutning till sparpaketet har regeringen också presenterat offensiva satsningar för att underlätta företagets investeringar och förbättra deras möjligheter att anskaffa riskkapital. Detta har bl. a. skett genom införandet av investeringsavdrag, frisläpp av investeringsfonder av olika slag samt genom att närma beskattningen av risksparande till den beskattning som gäller för sparande i bank eller i obligationer. Det är nödvändigt att större resurser avdelas för investeringar i näringslivet, så att vi får fart på produktion och export.

Framför oss ligger två vägar som har beskrivits i konjunkturinstitutets höstrappport och ännu tydligare i långtidsutredningen. Den ena kallar man för den smala vägen – med tillväxt, återhållsam konsumtion och ett återvinnande av terräng på det industriella området. Om vi kan återgå till en nivå där ca en fjärdedel av sysselsättningen ligger inom industrin är möjligheterna till balans i våra utrikesaffärer relativt goda. Det andra alternativet, som man kallar för den breda vägen, är att vi väntar med att vidta de nödvändiga åtgärderna. Då kommer sysselsättningen inom industrisektorn att fortsätta kräftgången. Då kommer kommunerna att i storleksordning passera industrin som arbetsgivare på den svenska arbetsmarknaden. Då uppskjuts återgången till balans gentemot utlandet klart bortom 1990.

Fru talman! Utan att svära på varje ord i den nämnda rapporten eller i långtidsutredningen anser jag att vi måste ta fasta på varningarna. Regeringen har att fortsätta på den nu inslagna vägen, där man kan fastställa särskilt tre arbetsmål.

För det första: En anpassning måste ske av efterfrågan på varor och tjänster till en rimlig nivå. Detta gäller såväl den privata som den offentliga konsumtionen.

För det andra: Större resurser måste avdelas för investeringar i näringslivet, så att vi får fart på produktionen och kan återvinna vår konkurrenskraft såväl på hemmamarknaden som på exportmarknaderna.

För det tredje: Vi måste driva en kraftfull energipolitik som kan minska vårt oljeberoende.

De nödvändiga åtgärderna för återgång till balans har nu inletts och måste föras vidare i enlighet med regeringens uttalande, med vaktslående kring den fulla sysselsättningen och med iakttagande av en socialt rimlig fördelningspolitik. En aktiv regionalpolitik är också en nödvändighet.

Kring dessa målsättningar är det egentligen märkligt att inte en nationell enighet kan uppnås. Måhända blir den enigheten så småningom möjlig att nå – man kan ju alltid hoppas.

Fru talman! Jag yrkar bifall till finansutskottets hemställan i dess betänkande 15.

Mom. 1

I en förberedande votering biträdades reservation 1 av Paul Jansson m. fl. i motsvarande del med 147 röster mot 18 för motion 96 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 157 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan med 159 röster mot 147 för reservation 1 av Paul Jansson m. fl. i motsvarande del. 14 ledamöter avstod från att rösta.

Mom. 2-4

Reservation 1 av Paul Jansson m. fl. i motsvarande del bifölls med 160 röster mot 159 för utskottets hemställan. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 5

H e m s t ä l l a n

Utskottets hemställan bifölls med 300 röster mot 18 för hemställan i motion 96 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 2 ledamöter avstod från att rösta.

M o t i v e r i n g e n

Utskottets motivering godkändes med 160 röster mot 145 för den i reservation 2 av Paul Jansson m. fl. anförda motiveringen. 16 ledamöter avstod från att rösta.

6 § Återförvisat ärende om besparingar i statsverksamheten, m. m.

Föredrogs utbildningsutskottets betänkande 1980/81:15 med anledning av förnyad behandling av delar av proposition 1980/81:20 om besparingar i statsverksamheten, m. m.

Anf. 51 STIG ALEMYR (s):

Fru talman! Med hänvisning till förra veckans debatt yrkar jag bifall till de reservationer som avgivits till utbildningsutskottets betänkande nr 12.

Anf. 52 INGA LANTZ (vpk):

Fru talman! Jag yrkar bifall till reservationerna 1, 3 och 13 som täcker in vpk-motionens krav. På övriga berörda punkter yrkar jag bifall till motion nr 104.

Anf. 53 CLAES ELMSTEDT (c):

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Nr 54

Torsdagen den
18 december 1980

*Återförvisat ärende om besparingar i statsverksamheten, m. m.
(UvU)*

Torsdagen den
18 december 1980

Återförvisat ärende om besparingar i statsverksamheten, m. m. (UbU)

Utskottets hemställan återfanns i utbildningsutskottets betänkande 1980/81:12.

Mom. 1 (statsbidragen till grundskolan m. m. och gymnasieskolan)

Vid votering medelst rösträkning avgavs 160 röster för utskottets hemställan i betänkande 12 och 160 för den i utskottets betänkande 12 intagna reservationen 1 av Stig Alemyr m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta. Då sålunda de avgivna rösterna var lika delade och ärendet – som tidigare varit återförvisat till utskottet – nu skulle avgöras omedelbart genom lottning, nedlade förste vice talmannen i rösturnan en ja-sedel och en nej-sedel, varefter på förste vice talmannens anmodan Hans Lindblad (fp) ur urnan upptog den ena av dessa båda sedlar, och befanns denna vara nej-sedeln.

Kammaren hade alltså fattat beslut i enlighet med nej-propositionens innehåll och bifallit den i utskottets betänkande 12 intagna reservationen 1 av Stig Alemyr m. fl.

Mom. 2 (förstärkningsresursen m. m.)

I en förberedande votering biträdde den i utskottets betänkande 12 intagna reservationen 2 av Stig Alemyr m. fl. med 150 röster mot 18 för motion 104 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 156 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan i betänkande 12 med 175 röster mot 146 för den i utskottets betänkande 12 intagna reservationen 2 av Stig Alemyr m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (basresursmedeltalet)

Utskottets hemställan i betänkande 12 bifölls med 161 röster mot 160 för den i utskottets betänkande 12 intagna reservationen 3 av Stig Alemyr m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 4 (riktlinjer för timplaneförändringar i gymnasieskolan m. m.)

Utskottets hemställan i betänkande 12 bifölls med 306 röster mot 18 för motion 104 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 6 (omstrukturerings- och skolledarutbildningen)

Utskottets hemställan i betänkande 12 bifölls med 161 röster mot 160 för den i utskottets betänkande 12 intagna reservationen 4 av Stig Alemyr m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 7 och 8 (läromedelsinformation och prisövervakning av läromedel m. m.)

Utskottets hemställan i betänkande 12 bifölls med 161 röster mot 160 för den i utskottets betänkande 12 intagna reservationen 5 av Stig Alemyr m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 11 (statsbidrag till privatskolor, m. m.)

Utskottets hemställan i betänkande 12 bifölls med 306 röster mot 17 för motion 104 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 13 (besparingar inom högskoleutbildning och forskning)

Utskottets hemställan i betänkande 12 bifölls med 306 röster mot 17 för motion 104 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 20 (uppbyggnad av speciallärarlinjens gren 1)

Utskottets hemställan i betänkande 12 bifölls med 161 röster mot 160 för den i utskottets betänkande 12 intagna reservationen 6 av Stig Alemyr m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 21 (lokalisering av speciallärarutbildning)

Utskottets hemställan i betänkande 12 bifölls med 161 röster mot 160 för den i utskottets betänkande 12 intagna reservationen 6 av Stig Alemyr m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 22 (övrig ändring av speciallärarlinjen)

Utskottets hemställan i betänkande 12 bifölls med 161 röster mot 160 för den i utskottets betänkande 12 intagna reservationen 6 av Stig Alemyr m. fl. i motsvarande del. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 31 (begränsning av statsbidrag till kommunal högskoleutbildning)

Utskottets hemställan i betänkande 12 bifölls med 161 röster mot 160 för den i utskottets betänkande 12 intagna reservationen 7 av Stig Alemyr m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 32 (planeringsramar för forskningsråden)

Utskottets hemställan i betänkande 12 bifölls med 161 röster mot 160 för den i utskottets betänkande 12 intagna reservationen 8 av Stig Alemyr m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 33 (basresurser till de matematisk-naturvetenskapliga och de tekniska fakulteterna)

Utskottets hemställan i betänkande 12 bifölls med 161 röster mot 160 för den i utskottets betänkande 12 intagna reservationen 9 av Stig Alemyr m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 34 (forskartjänster och internationella kontakter)

Utskottets hemställan i betänkande 12 bifölls med 161 röster mot 160 för den i utskottets betänkande 12 intagna reservationen 10 av Stig Alemyr m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Återförvisat ärende om besparingar i statsverksamheten, m. m. (UbU)

Torsdagen den
18 december 1980

*Återförvisade
ärenden om
besparingar i stats-
verksamheten,
m. m. (CU)*

Mom. 35 (anslag till naturvetenskapliga forskningsrådet)

Utskottets hemställan i betänkande 12 bifölls med 161 röster mot 160 för den i utskottets betänkande 12 intagna reservationen 11 av Stig Alemyr m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 37 (höjning av bidragsbeloppet och ökning av antalet utbildningsbidrag för doktorander)

Utskottets hemställan i betänkande 12 bifölls med 161 röster mot 160 för den i utskottets betänkande 12 intagna reservationen 12 av Stig Alemyr m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 38 (statsbidraget till kommunal vuxenutbildning)

Utskottets hemställan i betänkande 12 bifölls med 161 röster mot 160 för den i utskottets betänkande 12 intagna reservationen 13 av Stig Alemyr m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 40 (studiecirkelverksamheten)

Utskottets hemställan i betänkande 12 bifölls med 306 röster mot 17 för motion 104 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Övriga moment

Utskottets hemställan bifölls.

7 § Återförvisade ärenden om besparingar i statsverksamheten, m. m.

Föredrogs civilutskottets betänkande 1980/81:11 med anledning av återförvisning av ärenden om besparingar i statsverksamheten, m. m. (CU 1980/81:5) och om åtgärder för att öka bostadsbyggandet, m. m. (CU 1980/81:6).

Utskottets hemställan om att betänkandet skulle företas till avgörande efter endast en bordläggning bifölls av kammaren.

Anf. 54 OSKAR LINDKVIST (s):

Fru talman! Jag ber att få yrka bifall till reservationerna.

Anf. 55 TORE CLAESON (vpk):

Fru talman! Jag yrkar bifall till motion 109 av Lars Werner m. fl.

Anf. 56 BERTIL DANIELSSON (m):

Fru talman! Jag yrkar bifall till utskottets hemställan.

Utskottets hemställan återfanns i civilutskottets betänkanden 1980/81:5 och 6.

Från civilutskottets betänkande 5

Mom. 1 (markförvärvslån)

Utskottets hemställan i betänkande 5 bifölls med 162 röster mot 161 för den i utskottets betänkande 5 intagna reservationen av Per Bergman m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (bidrag till översiktlig planering)

Utskottets hemställan i betänkande 5 bifölls med 308 röster mot 17 för motion 109 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 3

Utskottets hemställan bifölls.

Mom. 4 (vissa aviserade förslag)

Utskottets hemställan i betänkande 5 bifölls med 307 röster mot 17 för motion 109 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Från civilutskottets betänkande 6

Mom. 1 (hyresförlustlån och uthyrningsgaranti)

I en förberedande votering biträdde den i utskottets betänkande 6 intagna reservationen 1 av Per Bergman m. fl. med 152 röster mot 17 för motion 109 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del. 155 ledamöter avstod från att rösta.

I huvudvoteringen bifölls utskottets hemställan i betänkande 6 med 163 röster mot 160 för den i betänkande 6 intagna reservationen 1 av Per Bergman m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2 (kostnadskontroll)

Utskottets hemställan i betänkande 6 bifölls med 162 röster mot 161 för den i utskottets betänkande 6 intagna reservationen 2 av Per Bergman m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 3 (hyresstopp genom särskilt stöd till allmännyttiga bostadsföretag)

Utskottets hemställan i betänkande 6 bifölls med 308 röster mot 17 för motion 109 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Mom. 4 (totalfinansiering m. m.)

Hemställan

Utskottets hemställan i betänkande 6 bifölls med 308 röster mot 17 för hemställan i motion 109 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

Motiveringen

Utskottets motivering i betänkande 6 godkändes med 162 röster mot 161 för den motivering som anförts i den i utskottets betänkande 6 intagna reservationen 3 av Per Bergman m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Nr 54

Torsdagen den
18 december 1980

*Återförvisade
ärenden om
besparingar i stats-
verksamheten,
m. m. (CU)*

Mom. 5 (begäran om ytterligare förslag)

Utskottets hemställan i betänkande 6 bifölls med 308 röster mot 17 för motion 109 av Lars Werner m. fl. i motsvarande del.

8 § Förmånlig kreditgivning till u-länder

Föredrogs utrikesutskottets betänkande 1980/81:16 om förmånlig kreditgivning till u-länder (prop. 1980/81:41).

Anf. 57 GERTRUD SIGURDSEN (s):

Fru talman! Från socialdemokratiska håll har vi vid flera tillfällen uttryckt vår oro för vissa tendenser i de borgerliga regeringarnas tillämpning av biståndspolitikens principer. Det som oroar oss mest är den kommersialisering av biståndet som har ägt rum, och den oron är berättigad. Det började med den speciella industribiståndsfonden – Swedfund – och det fortsätter nu med förslaget om blandade krediter som vi behandlar här i dag. Det är två saker som bör observeras i sammanhanget. Dels är det fråga om en sammanblandning av bistånd och handel, dels innebär det en ökad bindning av biståndet. Att moderaterna ser denna kursändring i biståndspolitikerna med glädje kan jag mycket väl förstå, men jag har svårare att förstå hur centern och framför allt folkpartiet kan acceptera att den här moderata politiken genomförs.

Vi hade en diskussion om blandade krediter under biståndsdebatten i april i år i den här kammaren, eftersom regeringen begärde 60 milj. kr. utan att utredningen ens var klar och långt mindre överlämnad till regeringen. I den debatten värjde sig Ola Ullsten med att säga att socialdemokraterna, som går emot förslaget, står för en förlegad biståndsfilosofi och att de är omoderna. Ja, jag kan som sagt förstå folkpartiets brist på argument. Den biståndsfilosofi som vi socialdemokrater och, trodde jag, hela riksdagen står för är den som så sent som den 18 oktober 1978 slogs fast av riksdagen som ett resultat av den biståndspolitiska utredningen.

Men man skall komma ihåg en sak: Vi socialdemokrater är *inte* emot industribistånd till u-länderna. Vi är *inte* emot kreditgivning till u-länderna. Den rapport som har utarbetats av en interdepartemental arbetsgrupp och som ligger till grund för propositionen utsattes för en hel del kritik av remissinstanserna. Propositionen bär viss prägel av den här kritiken. Arbetsgruppens förslag syftade till att tillgodose både bistånds- och handelspolitiska intressen. Propositionsskrivaren har för att göra det hela mera smakligt för sig själv och sitt eget samvete sagt att "redan de biståndspolitiska skälen är tillräckliga för att införa ett system med förmånlig kreditgivning till u-länder".

Att det kan finnas behov av statsstödda men icke biståndsfinansierade krediter bl. a. till u-länder är vi inom utskottet helt överens om. Utskottet säger där med anledning av den socialdemokratiska motionen att man "anser det angeläget att frågan prövas av regeringen".

*Förmånlig kredit-
givning till u-län-
der*

I går begåvades ju Konungariket Sverige med ett ekonomiskt program från folkpartiet, och där gör man en mycket stor affär av det här att de blandade eller riktade krediterna bör kunna användas vid sidan om biståndsbudgeten för att främja exporten till u-länderna. Jag kan inte underlåta att nämna en annan sak som finns i detta folkpartistiska dokument. För några dagar sedan beslutade majoriteten här i riksdagen att vi skulle ändra beräkningsgrunderna när det gäller biståndsanslaget. Från att tidigare alltid ha beräknats på BNP skulle anslaget beräknas på BNI, bruttonationalinkomsten. Men i det här dokumentet som folkpartiet presenterade i går står det att enprocentsmålet bör ökas. Det är denna ökande andel, dvs. utöver 1 % av BNP, som skall stå för de nya inslagen i biståndspolitiken. Vi har alltså att förvänta oss att den folkpartistiske utrikesministern i budgetpropositionen återgår till beräkningsmetoden BNP. Eller kan kanske någon av folkpartisterna i kammaren ge en förklaring till att man byter sida så här snabbt?

Vad vi från socialdemokratiskt håll vänder oss emot i vår reservation är att biståndsmedel utnyttjas för subventionering av svenska exportkrediter till u-länderna. Vi menar att om ett mottagarland prioriterar en kreditsubventionering, så skall medlen tas inom de finansiella resurser som riksdagen beslutar om när det gäller landramen. Vill exempelvis Moçambique använda en del av biståndsramen på 180 milj. kr. för subventionering av exportkrediter från Sverige, så skall man få göra det. Utskottets resonemang, att endast de mottagarländer som har importstöd i sin landram kan utnyttja en kreditmöjlighet, måste bygga på ett missförstånd. Det står alla mottagarländer fritt att utnyttja en del av ramen för importstöd om de så önskar.

Ja, herr talman, vi socialdemokrater är så omoderna att vi menar att man skall skilja på bistånd och handel. Exportfrämjande åtgärder kan säkerligen behövas, och jag läser med viss förvåning att man i propositionen säger: "Svenska offerter visar sig ofta konkurrenskraftiga i fråga om pris och kvalitet." Förvåningen gäller – som ni säkert förstår – vad som sägs om priset, eftersom vi så ofta från borgerligt håll och från Svenska arbetsgivareföreningen får höra att vi inte kan konkurrera på grund av de höga priserna, som anses ha sin grund i de höga svenska lönerna. Men här är det kanske så, att ändamålet får helga medlen.

Både utskottet och reservanterna konstaterar att vi i Sverige fått en vidgad syn på våra förbindelser med u-länderna och att kraven på den svenska u-landspolitiken därmed fått nya dimensioner. Men enligt vår mening får inte detta innebära att vi gör avsteg från de för biståndspolitiken fastställda riktlinjerna. Bistånd är bistånd, handel är handel, export är export. Dessa företeelser kan kombineras men inte sammanblandas.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till den socialdemokratiska reservationen.

Under detta anförande övertog tredje vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 58 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Vi har fått lära oss under de borgerliga regeringarna att biståndspolitiken successivt har förändrats, och i negativ riktning – naturligtvis, höll jag så när på att tillägga.

Det började ju väldigt vackert med att man sade att biståndspolitiken t. o. m. skulle bli bättre än vad den tidigare har varit. Det utställdes många bragelöften när den första borgerliga regeringen började sin ämbetsperiod.

Sedan har vi fått se hur de svenska biståndspolitiska målen efter hand alltmer har urholkats, hur affärsintressena har fått allt större spelrum när det gäller biståndsanslagen, hur biståndets inriktning har förändrats. Man har blivit alltmer restriktiv mot stater där det verkligen finns progressiva regimer som ser till att biståndet fördelas på ett vettigt sätt. Man har blivit allt mindre benägen att ta hänsyn till mindre förhållanden i olika länder. Man har bara talat om att biståndet skall fördelas till de fattigaste, som det heter, oavsett om det kommer fram till de fattigaste i resp. land eller inte. Vi har fått se det ena exemplet efter det andra på sammanblandning med kommersiella intressen, svenska affärsintressen. Gertrud Sigurdsen nämnde Swedfund. De blandade krediterna som nu på nytt är aktuella är ett annat exempel. Gertrud Sigurdsen nämnde också urholkningen av beräkningsgrunden för biståndet. Hon kunde ha tillagt att vi i den förra biståndspropositionen kunde notera det anmärkningsvärda förhållandet att man från det anslag som avsetts för katastrofbistånd plockat ut pengar och använt dem till krediter åt ett land som Turkiet. Det skedde i början av året.

Allt detta sammantaget visar tydligt och klart den nuvarande borgerliga regeringens och tidigare borgerliga regeringars syn på vad u-landsbistånd egentligen skall användas till. Det skall tydligen användas till att förbättra Sveriges handel och framför allt till att förbättra de stora svenska företagens möjligheter att få order på världsmarknaden. Det är en cynisk och illavarslande attityd gentemot de länder som tidigare fått bistånd från Sverige. Det skadar allvarligt det goda anseende som Sverige skaffat sig under årens lopp som ett av de mest framåtsyftande och progressiva i-länderna när det gäller att lämna bistånd på förmånliga obundna villkor.

Från vänsterpartiet kommunisternas sida går vi naturligtvis emot denna utveckling. Vi har i vår motion kortfattat motiverat varför vi inte kan stödja regeringens förslag – det strider mot för oss självklara grundprinciper.

Eftersom vi i den socialdemokratiska reservationen har fått våra motionsyrkanden tillgodosedda yrkar jag inte bifall till vpk:s motion. Vi kommer i omröstningen att stödja den socialdemokratiska reservationen.

Anf. 59 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! För den som följt biståndsdebatten under de senaste decennierna är det lätt att konstatera den förändring i biståndets inriktning som ägt rum. Förändringen beror i första hand på att u-länderna i dag ställer andra krav än tidigare på biståndets utformning men också på att biståndslämnarna rättar sig efter dessa krav. Gåvofaktorn var tidigare den

allt förhärskande formen för bistånd. I dag är det frågan om resursöverföringar från i-länder till u-länder som allt oftare aktualiseras – resurser som ger u-länderna möjlighet att bygga upp sin infrastruktur, öka sin industrialisering och aktivt delta i världshandeln.

Det är mot den bakgrunden vi – och många andra i-länder – efter hand utvecklat fler instrument än de traditionella att använda i vårt samarbete med u-länderna. Denna samarbetspolitik har medfört att vi får fler organ – statliga, halvstatliga och privata – som skall svara för våra förbindelser med u-länderna. Också i vårt samarbete med andra i-länder utnyttjas ju ett stort antal organ. De många instrumenten för våra u-landsförbindelser är ett uttryck för att u-länderna alltmer bör betraktas som jämbördiga samarbetspartner.

Industribiståndsfonden Swedfund skall ses i detta ljus. På samma sätt skall också det nu diskuterade systemet med förmånliga krediter ses.

Den utvecklingen beskrivs i den socialdemokratiska motionen som en kommersialisering. I reservationen ser socialdemokraterna på utvecklingen av dessa nya instrument med oro. Det gjorde också Gertrud Sigurdsen i sitt anförande här. Men den oron, herr talman, är helt onödig.

Sveriges biståndspolitiska målsättningar har styrt upprättandet av systemet med förmånliga krediter såväl när det gäller val av samarbetsländer som när det gäller projekt. Våra biståndsmålsättningar står fast: resurstillväxt, ekonomisk och social utjämning, ekonomiskt och politiskt oberoende och demokratisk utveckling är fortfarande villkor för våra insatser. Men – och det är viktigt – systemet med förmånliga krediter är önskat av u-länderna, och det är därför naturligt att biståndsmedel används vid finansieringen.

Förslaget knyter dessutom an till en annan idé som på senare år vunnit allt större gehör i den internationella debatten och på ett positivt sätt tagits upp av Brandtkommissionen. Det gäller frågan om massiva resursöverföringar.

De föreslagna förmånliga krediterna ger möjlighet att till u-länderna kanalisera en kapitalström som är många gånger större än de biståndsmedel som det här är fråga om. Varje biståndskrona i form av förmånlig kredit kan enligt de beräkningar som har gjorts generera upp till 10 gånger sitt eget värde. De föreslagna 600 miljonerna på ett halvår kan tänkas få ett resursvärde på mellan 600 och 1 200 milj. kr. på helårsbasis.

Det är inte orimligt att tänka sig att ett mottagarland föredrar att få tillgång till ett stort kapital med ett gåvoelement på minst 15 % framför att få ett bistånd på bara 15–20 % av det beloppet.

Jag tycker, herr talman, att Gertrud Sigurdsen här misstror u-ländernas bedömningsförmåga. Nåväl, socialdemokraterna är, som framgick av Gertrud Sigurdsens anförande, inte i princip emot förmånliga krediter – det är sammanblandningen med bistånd man sätter sig emot. Utskottsmajoriteten delar inte den uppfattningen – av skäl som är anförda i propositionen och som jag här redovisat.

Det finns emellertid även en kommersiell bevekelsegrund för förmånliga krediter. Den kommersiella grunden kommer i andra hand. De biståndspo-

*Förmånlig kredit-
givning till u-län-
der*

Torsdagen den
18 december 1980

*Förmånlig kredit-
givning till u-län-
der*

litiska skälen är ensamma tillräckliga för det föreslagna systemet, och det är också de som förestavat hela uppläggningsen. Men visst finns det en uttalad önskan att dessa krediter skall kunna leda till affärer som också är gynnsamma för Sveriges ekonomi. Det ligger inget märkligt i det. Kommersiella inslag i bistånd är heller ingenting nytt – mycket av vårt bilaterala bistånd, såväl det bundna som det obundna, leder till handel och kommersiella kontakter.

Vi får inte bortse från att kontakterna med u-länderna har blivit både bredare och mer ömsesidiga. Oswald Söderqvist sade att biståndspolitiken har förändrats. Ja, den har förändrats. Skulle den inte ha gjort det, vore det ett tecken på att allt bistånd som lämnats från i-världen till u-länderna inte hade medfört några förändringar i länderna i fråga. Vi får väl ändå hoppas att i framtiden samarbetet skall bli mera förhärskande på bekostnad av biståndet – och då menar jag bistånd i den traditionella bemärkelsen av hjälp.

Handel och ekonomiskt samarbete kompletterar redan i dag i många fall vårt bistånd. Man kan t. o. m. vända på det och säga att bilden av ekonomiskt samarbete ofta dominerar, och jag tror att det kommer att göra det än mer i framtiden. Detta är en naturlig och en önskad utveckling, önskad både av oss och av u-länderna.

När nu socialdemokraterna och vpk i sina motioner accepterar att förmånliga krediter med kommersiellt syfte i vissa fall finansieras över statsbudgeten, får det väl tolkas så, att man trots allt anser att u-länderna kan ha nytta av den handel och det ekonomiska samarbete som sådana krediter kan tänkas leda till. Att, som anförs i reservationen, inte biståndsmedel skall få användas är ur det mottagande landets synvinkel inte någon avgörande skillnad.

Utskottsmajoriteten vill dessutom att förmånliga krediter skall kunna lämnas, inte bara till programländer – de länderna accepteras av socialdemokraterna som mottagarländer – utan även till andra utvecklingsländer, vilkas utvecklingspolitik ligger i linje med de mål som satts upp för det svenska biståndet. Men vad är det egentligen som hindrar att kretsen vidgas i sådana fall då det inte krävs något långvarigt SIDA-engagemang?

Det finns många u-länder som i och för sig uppfyller kraven för bistånd men som inte är programländer. Frågan om koncentrerings har ju uteslutande varit knuten till det samarbete som äger rum och måste äga rum mellan SIDA och mottagarlandet när det gäller fortlöpande bistånd av programlands-karakter. Katastrofhjälpen är ju inte begränsad till programländerna – utan någon jämförelse i övrigt.

Herr talman! Jag vill till sist gärna säga något om den tekniska beslutsprocessen. Praktiskt taget samtliga remissorgan tillstyrkte förslaget om att befintliga institutioner skall svara för handläggning och beredning av ärenden rörande förmånliga u-landskrediter. Initiativen skall normalt komma från de exporterande företagen, och besluten skall fattas i exportkreditnämnden.

Utbildningsberedningen – eller, som den senare kommer att heta, beredningen för internationellt tekniskt samarbete – skall göra de bistånds-

politiska övervägandena och får därmed en sorts vetorätt. Viktigt är emellertid att beredningen, som också handhar frågor om bredare samarbete, själv kan begära att EKN tar upp ärenden rörande förmånliga krediter. Ofta kan nämligen sådana passa in i ett bredare samarbete och därmed förstärka detta.

Styrkan med den föreslagna ordningen är att alla krediter hålls ihop i exportkreditnämnden, och utbildningsberedningen kan göra prioriteringar mellan olika länder och olika projekt. Det är viktigt att påpeka att exportkreditnämnden måste få göra den kommersiella riskbedömningen, fastställa garantipremier, osv.

Herr talman! Jag ber att få yrka bifall till vad utskottet har hemställt i sitt betänkande.

Anf. 60 OSWALD SÖDERQVIST (vpk):

Herr talman! Jag tycker inte att Ingrid Sundberg som utskottets representant skall skylla på u-länderna och säga att det är deras krav som drivit fram förändringen i vårt bistånd och för all del också i övriga i-länders biståndsverksamhet. Det har alltid funnits ett stort inslag av kommersiella intressen i industriländernas bistånd till tredje världen. Det fina med svenskt bistånd från början och under de år som gått har ju varit att vi har försökt upprätthålla en annan profil.

Sverige har fått internationell uppmärksamhet i positiv mening på grund av just denna framsynta linje. Det har också erkänts, även av folk långt ut på högerkanten i Ingrid Sundbergs parti, att den svenska biståndsverksamheten och de svenska initiativen i nya stater, t. ex. i Afrika, efter några år har mycket gynnsamt bidragit till att Sverige fått en ökad handel just med dessa stater. Det har gällt rena biståndsoperationer, och det har gällt katastrofbistånd, stöd till befrielseörelser och sådana saker.

Detta har varit bra för Sverige och för den svenska handeln. Man har inte alls behövt binda biståndet till kommersiella intressen, industrifonder eller någonting annat, utan handeln med Sverige har utvecklats som ett erkännande av att vårt land har intagit en framsynt och rättvis attityd i sitt biståndspolitiska arbete.

Sedan skall vi inte heller krypa bakom övriga i-länder och säga att alla de andra gör så, och då skall vi göra likadant. Det är en reträtt i fråga om biståndspolitiken som är beklaglig att få höra framförd av de borgerliga regeringarna. Bistånd bör fortfarande vara bistånd.

Självklart skall vi ställa upp på krav om massiva resursöverföringar, men det behöver vi inte koppla ihop med de svenska biståndsinsatserna. Dessa behövs fortfarande för sitt speciella ändamål, och det är fel att göra den koppling som regeringen nu vill göra.

Ingrid Sundberg säger att det skett förändringar, och därför måste också biståndet förändras. Men det har inte skett några sådana förändringar. Klyftorna har i stället ökat mellan i-länder och u-länder. U-länderna har inte kommit ifatt. Det har inte blivit något "take off" som det talades så mycket om för något eller några decennier sedan. Att klyftorna i stället har ökat är ju

Torsdagen den
18 december 1980

*Förmånlig kredit-
givning till u-län-
der*

vad de stora diskussionerna handlar om, när u-länderna kommer fram med sina krav i olika sammanhang.

Det måste vara fel att förändra det svenska biståndets innehåll och göra det bundet till större del än det tidigare varit. Det behövs i stället en avbindning och fortsatt biståndsverksamhet efter de gamla välkända och mycket goda linjer som Sverige har tillämpat tidigare.

Anf. 61 GERTRUD SIGURDSEN (s):

Herr talman! Nej, Ingrid Sundberg, socialdemokraterna misstror inte u-länderna. Vi misstror däremot den borgerliga regeringen. Ingrid Sundberg konstaterade ju inledningsvis och också senare i sitt anförande att det har skett en förändring av biståndspolitikens inriktning. Hon talade om att det har utvecklats allt fler instrument, fler organ. Ja, tyvärr alldeles för många.

Sedan säger Ingrid Sundberg att u-länderna bör betraktas som jämbördiga samarbetspartner. Det är ju den förhoppning vi har, att u-länderna så småningom skall kunna bli jämbördiga samarbetspartner, när deras ekonomiska utveckling når dithän. Men innan dess behöver vi och andra rika industriländer ge u-länderna mycket bistånd och resursöverföringar.

Jag är fortfarande lika oroad av den förändring som skett. Jag känner mig inte alls övertygad, när Ingrid Sundberg säger att oron är onödig.

Ingrid Sundberg räknar upp de fyra målen för biståndspolitiken och säger att de står fast. Ja, de är fastslagna av denna riksdag och finns alltså på pränt i det dokument som då upprättades, men det finns många möjligheter att så att säga förändra inriktningen.

Visst är det riktigt att u-länderna önskar krediter. Vi säger också i vår motion och i vår reservation, att om man inom landramarna för biståndet vill förändra en del av gåvobiståndet till en kredit, så skall det vara möjligt, men det har vi inte sett så mycket av.

Ingrid Sundberg säger att det finns en kommersiell bevekelsegrund. Det är sammanblandningen av bistånd och exportfrämjande åtgärder som vi alltså tycker är fel i detta sammanhang.

Herr talman! Eftersom jag ser att Georg Åberg kommit in i kammaren, ber jag att få upprepa den fråga som jag ställde i mitt inledningsanförande. Jag kunde konstatera att det dokument folkpartiet i går presenterade för svenska folket, eller i varje fall för sin partistyrelse, har ett avsnitt med nya förslag när det gäller riktade krediter. Där säger man, liksom också utskottet, att det finns motiv ur exportfrämjande synpunkt. Man talar också om enprocentsmålet som ett etappmål. Man säger att strävan är att man skall öka det under kommande år, och sedan tillägger man att det är denna ökande del – den över 1 % av BNP – som skall stå för de nya inslagen i biståndspolitiken. Nu frågar jag: Kommer den folkpartistiske utrikesministern och övriga folkpartister i regeringen att kunna driva igenom att vi återgår till beräkningsgrunden BNP i stället för BNI som riksdagsmajoriteten genomdrev här för någon vecka sedan?

Anf. 62 INGRID SUNDBERG (m):

Herr talman! Jag tycker att Gertrud Sigurdsen är litet ologisk när hon i ena fallet är beredd att verka för att ett gåvobistånd skall kunna användas i programländerna till krediter av olika slag och kreditsubventioner, men i andra fallet ställer sig helt negativ till sammanblandningen av dessa två former.

Jag tycker det är viktigt att säga att Sverige inte är ensamt i det här fallet. Samtliga OECD-länder har gått samman och diskuterat möjligheterna att med olika statliga subventioner på creditsidan kunna bistå u-länderna. Man har också den s. k. consensus-överenskommelsen inom OECD-länderna för sådana kreditsubventioner som inte är sammanblandade med bistånd.

Här är det emellertid från svensk sida en nödvändighet att vi inte ställer oss utanför den kombination av bistånd och förmånliga krediter av många olika slag som andra i-länder redan tidigare har kommit fram med.

Oswald Söderqvists uppfattning kan jag inte göra någonting åt. Jag kan bara erinra om de tecken som finns på att förhållandena i u-länderna har förändrats, delvis tack vare biståndet. Jag syftar på t. ex. Cuba och Tunisien, där vårt direkta bistånd har upphört, beroende på att förhållandena i länderna har förändrats så kraftigt.

Jag kanske också skall säga, att om man nu inte vill se det som riktigt att blanda ihop bistånd med frågan om kreditgivning till u-länderna, kan man ändå erinra sig att det för dessa länder kan vara viktigt att kunna utnyttja Sverige som leverantör, därför att de då lättare känner sig stå fria från gamla kolonialmakter och andra ekonomiska stormakter. Vi har i olika internationella sammanhang från u-ländernas sida upplevt en vilja att använda sig av neutrala stater och gärna Sverige som leverantörer.

Gertrud Sigurdsen tog upp frågan om pris och kvalitet. Men hon nämnde inte att vi just på kreditvillkorssidan inte har kunnat konkurrera. Då Sverige trots allt har en ganska avsevärd export, som svarar för minst 25 % av vad vi direkt tillverkar, måste den exporten konkurrera också prismässigt. Men när det gäller u-länderna har andra länder infört subventioner av krediterna. Det är vad vi också har velat göra.

Anf. 63 OSWALD SÖDERQVIST (vpk) replik:

Herr talman! Det gläder mig självfallet att Ingrid Sundberg tycker att utvecklingen på Cuba är positiv. Detsamma gäller hennes uttalande om Tunisien, även om jag i det fallet är något mer skeptisk. Men det finns andra exempel, där vi sett raka motsatsen.

Ett sådant land som Bangladesh har fått mycket stora biståndspengar, inte bara av oss utan också från annat håll. Enligt vad vi nu vet har dessa pengar – det bekräftas också av SIDA:s utvärderingar – till mycket ringa del kommit ner till de stora massor bland folket som verkligen skulle behöva pengarna. Det finns även andra exempel, som jag inte behöver ta upp här men som vi har nämnt i andra sammanhang.

I stort sett har tredje världens länder sackat efter. Klyftan har inte minskat mellan i- och u-länder. Det är anledningen till dessa stora diskussioner, till

Nr 54

Torsdagen den
18 december 1980

*Förmånlig kredit-
givning till u-län-
der*

kraven från u-länderna på massiva resursöverföringar, till talet om konflikter mellan nord och syd osv. Det har kanske uppstått enstaka öar här och där, men i stort har tredje världen när det gäller handelsutbyte, handelsbalanser etc. kommit i ett sämre läge i förhållande till de industrialiserade länderna och – det är självklart – till OPEC-staterna.

Man kan inte säga att det har skett förändringar som motiverar att vi på något sätt börjar binda vårt bistånd mer än vad vi gjorde för exempelvis 10 eller 20 år sedan. Det föreligger fortfarande ett stort behov av obundna pengar.

Om ett land får obundet bistånd, kan det användas på det sätt som landet finner vara bäst. Landet bör då rimligen få resurser över, som kan användas för att köpa nyttigheter eller uppgöra handelskontrakt med andra länder. Biståndet får på det sättet alltid en positiv inverkan. Men om vi följer de övriga industriländernas recept att alltid binda upp biståndet till det distribuerande landet, kommer effekterna att bli sämre. Då får inte länderna friheten att placera in biståndet i sin egen ekonomiska planering och samhällsplanering.

Att binda biståndet måste alltid vara en sämre väg. Och det vore en försämring av den svenska biståndspolitiken att anta de förslag som den borgerliga regeringen här har lagt fram.

Anf. 64 GERTRUD SIGURDSEN (s) replik:

Herr talman! Nej, jag är inte ologisk, Ingrid Sundberg. Om något av våra mottagarländer vill byta ut gåvobiståndet mot krediter, får landet göra det. Hittills har det mig veterligen inte skett, i varje fall inte i någon större utsträckning.

Ingrid Sundberg säger att andra länder tillämpar det nu föreslagna systemet – Sverige är ensamt om att inte göra det. Ja, Sverige är ganska ensamt om att föra en tämligen renodlad biståndspolitik så som kriterierna för bistånd är. Sverige är väl det land i världen som har den lägsta bindningen av biståndet. Därför är vi oroade över den förändring som nu håller på att ske under den borgerliga regeringen.

Det är ganska betecknande att nästan hela Ingrid Sundbergs inlägg rörde sig om den svenska exporten. Det är det exportfrämjande syftet som är huvudmotivet, även om man i propositionen och betänkandet talar om de biståndspolitiska motiven.

Jag vill läsa in i protokollet vad vi är helt överens om och som kommer från vår motion, och det är att "behovet av ett exportpolitiskt motiverat system för blandade krediter prövas i samband med granskningen av exportkredit-systemet i sin helhet. Bakgrunden är de problem som svensk exportindustri kan möta genom den internationella kreditkonkurrensen på de expansiva u-landsmarknader, som inte inbegrips i ett biståndspolitiskt motiverat system för förmånlig kreditgivning."

Där är vi alltså helt överens. Men jag vidhåller fortfarande att det riksdagsmajoriteten förmodligen kommer att besluta om är en samman-

blandning av bistånd och handel som inte är förenlig med svensk biståndspolitik.

Nr 54

Torsdagen den
18 december 1980

Anf. 65 INGRID SUNDBERG (m) replik:

Herr talman! Den olikhet i uppfattning när det gäller sammanblandningen av bistånd och kommersiella kontakter av olika slag som finns mellan Gertrud Sigurdsen och mig har funnits tidigare, och som framgår finns den också här i dag. Men låt mig bara säga, herr talman, att allteftersom åren går och förhållandena förändras i u-världen och samarbete blir allt viktigare – kanske på bekostnad av biståndsåtgärder – så kommer ändå utvecklingen att visa att vad u-länderna eftersträvar är möjligheter att mera aktivt delta i handel, industriuppbyggnad och export. För det fordras resurser – resurser som inte i-världen ensam skulle klara bara genom ekonomiska biståndsöverföringar. Det måste också gå till på det sättet att det finns möjligheter att öka resursöverföringen genom att man får krediter. Det är den typen av åtgärder som i allt högre grad efterfrågas.

*Förmånlig kredit-
givning till u-län-
der*

Gertrud Sigurdsen har inte velat beröra de önskingar som uttryckts från u-ländernas sida om att också när det gäller export från Sverige komma i åtnjutande av sådana här förmånliga krediter. Är Gertrud Sigurdsen omedveten om att de här önskingarna finns och har framförts till bl. a. exportkreditnämnden och regeringen?

Anf. 66 GEORG ÅBERG (fp):

Herr talman! Gertrud Sigurdsen ställde en direkt fråga till mig när det gäller det folkpartistiska dokument som hon hade läst. Jag är tyvärr i den situationen att jag på grund av andra engagemang inte haft möjlighet att läsa det, och därför kan jag inte ge ett svar på den frågan så som jag skulle önska göra.

Däremot kan jag när det gäller utrikesutskottets betänkande nr 16 som vi nu behandlar säga att vi från folkpartiets sida står helt bakom motiveringen i betänkandet. Vi kan också helt instämma i de synpunkter som har framförts av Ingrid Sundberg här under diskussionen.

När det gäller Gertrud Sigurdsens fråga kan jag lova henne att jag skall ta närmare reda på saken för att ge ett besked senare i kväll. Men jag kan inte göra det nu offentligt, när jag inte har läst och studerat dokumentet.

Anf. 67 GERTRUD SIGURDSEN (s):

Herr talman! Jag kan instämma i nästan det mesta av vad Ingrid Sundberg sade. Visst är samarbete viktigt, visst har u-länderna behov av krediter och visst har de behov av att få ökade möjligheter att delta i handeln. Jag har inte förnekat det. Jag har t. o. m. citerat vad vi är överens om i utskottet, dvs. att det behövs sådana möjligheter till andra åtgärder för u-länderna. Detta framkom också i det folkpartistiska dokumentet, som jag men inte Georg Åberg har hunnit läsa.

Det är alltså fortfarande så här, Ingrid Sundberg, och jag tror inte att vi vartefter åren går blir mera överens på den punkten. Bistånd är för mig

bistånd, och handel och export är någonting annat. De går som jag har sagt att kombinera, men här sammanblandas de.

Mom. 1

Utskottets hemställan bifölls med 162 röster mot 161 för reservationen av Gertrud Sigurdsen m. fl. 1 ledamot avstod från att rösta.

Mom. 2

Utskottets hemställan bifölls.

9 § Vissa frågor rörande dricksvatten

Föredros socialutskottets betänkande 1980/81:13 om vissa frågor rörande dricksvatten.

Anf. 68 PER ISRAELSSON (vpk):

Herr talman! I det nu förevarande betänkandet, nr 13 från socialutskottet, behandlas ett antal motioner kring kvaliteten på det dricksvatten som alla medborgare här i landet måste konsumera för att kunna leva vidare. Dess bättre är inte problemen kring dricksvattnet här i landet av samma omfattning som de är i en stor del av världen. Vi har tillgång till dricksvatten i erforderlig omfattning, och vi har en väl utbyggd distribution fram till konsumenterna. Vad det närmast handlar om i de här aktuella motionerna är förekomsten av en del icke önskvärda ämnen i vårt dricksvatten. Problemen är som sagt marginella om vi jämför med vad de är för en mycket stor del av världens befolkning, men därför skall vi inte negligera problemen.

Det problem som vi tagit upp i motion 856 är eventuell förekomst av asbestfibrer i konsumenters dricksvatten. Man har ju sedan rätt lång tid använt rör av asbestbetong för transport av dricksvatten fram till konsumenterna. Det har härvid visat sig att det vid låga pH-värden kan ske en uppluckring av rörens inre yta och asbestfibrer på så sätt frigöras och följa med det genomströmmande dricksvattnet fram till konsumenterna. Då ju asbest i andra sammanhang ansetts vara ett så vådligt ämne att det förbjudits där det kan ersättas av alternativa material, har vi utgått från att asbest också kunde anses vådligt när det förekom i konsumenternas dricksvatten. Vi har därför yrkat på åtgärder från regeringens sida för att uppnå en kontroll av dricksvattnet i landet. Problemet har av socialutskottet behandlats tillsammans med några andra motioner, som också tar upp problem kring dricksvattnets kvalitet. Motionerna har varit föremål för remissbehandling.

I remissvaret från naturvårdsverket sägs det bl. a. att någon kontroll av förekomst av asbest i dricksvatten f. n. inte sker och att det inte heller finns utarbetade analysmetoder för en sådan bestämning. Man säger också att det inte heller finns något krav på analys av dricksvattens innehåll av koppar, tungmetaller eller specifika organiska föreningar, men att det kunde vara av

intresse från hälsosynpunkt att införa sådana kontroller. Naturvårdsverket säger också att det problem som tagits upp i vår motion om förorening av dricksvattnet från själva ledningsnätet hittills försumrats, och då ledningsnätet ofta kan vara flera mil långt måste det vara ett problem som bör uppmärksammas i framtiden. Man säger att det kan sägas bero på tre faktorer vilken kvalitet dricksvattnet får hos konsumenten: råvattnets kvalitet, behandlingen vid vattenverket och kvalitetsförsämringar under distributionen, t. ex. genom bakterieväxt eller utlösning av ämnen från ledningsnätet. Det är det sistnämnda problemet som vi tagit upp i motionen. Naturvårdsverket säger att inget av dessa områden omfattas av lagstiftningen, varför officiella råd och anvisningar i stort sett helt saknas. Det är ju just sådan lagstiftning och sådana anvisningar som vi yrkat på i motionen. Naturvårdsverket säger också att den omgivningshygieniska avdelningen inom verket håller på att utarbeta en rapport om asbest i dricksvatten. Naturvårdsverkets remissvar utmynnar i att problemen skall lösas inte genom anvisningar utan genom pågående lagstiftningsarbete. Det stämmer bra med vad vi yrkar i vår motion. Anvisningar är bara rekommenderande, men lagstiftning är bindande.

Socialstyrelsens remissvar går i något annan riktning. Styrelsen kan tänka sig ett gränsvärde för asbestfibrer i dricksvatten men anser inte att det föreligger behov av lagstiftning.

Svenska vatten- och avloppsföreningen säger i sitt remissvar att förändringar i distributionsnätet för renvatten, t. ex. utlösning av asbestfibrer, har diskuterats under lång tid. Man säger att föreningen håller på att sammanställa en rapport om asbest i dricksvatten. Man vill också samla ansvaret för dricksvatten under ett departement och under en myndighet. Föreningen ansluter sig till rekommendationerna i betänkandet LAB 76, innebärande att kontrollen bryts ut ur hälsovårdsstadgan och överförs till livsmedelslagen.

Utskottet slutligen säger i sin skrivning att det är angeläget att de bedömningsgrunder och analysmetoder som nu tillämpas beträffande vattenkontrollen ses över. Enligt vad utskottet inhämtat bereds frågan om vattenkontrollen f. n. i regeringskansliet. Med hänsyn härtill anser utskottet det inte påkallat med någon riksdagens åtgärd i här aktuellt ärende, som det heter.

Herr talman! Mot bakgrund av denna redovisning är vi t. v. nöjda men återkommer om det inte händer något i frågan inom rimlig tid.

Under detta anförande övertog andre vice talmannen ledningen av kammarens förhandlingar.

Anf. 69 STIG ALFTIN (s):

Herr talman! Det är tre motioner som behandlas i det här utskottsbetänkandet. Motionerna tar upp olika frågor som berör kontrollen och kvaliteten på dricksvatten. När det gäller nuvarande kontrollsystem och pågående utredningsarbete på detta område vill jag helt kort anföra följande.

Torsdagen den
18 december 1980

Vissa frågor rörande dricksvatten

Hälsovårdsstadgan innehåller grundläggande bestämmelser om vattenförsörjning och vattenundersökning. Där anges krav på kvalitet och ges föreskrifter för den offentliga vattenkontrollen. Även livsmedelslagen innehåller bestämmelser om vattenkvalitet.

Huvudansvaret för vattenkontrollen enligt hälsovårdsstadgan åvilar centralt socialstyrelsen. Som central tillsynsmyndighet över den allmänna hälsovården har socialstyrelsen att följa utvecklingen på vattenhygienens område och initiera lagstiftningsåtgärder och annan reglering som är erforderlig. Efter samråd med övriga berörda myndigheter skall socialstyrelsen meddela råd och anvisningar till ledning för hälsovårdsnämnderna. Det åligger hälsovårdsnämnderna att utföra stickprovskontroller och att övervaka efterlevnaden av hälsovårdsstadgan och andra förordningar inom vattenkontrollens område. Centrallaboratoriefunktionen inom den offentliga vattenkontrollen utövas i vad gäller bakteriologiska undersökningar av statens bakteriologiska laboratorium och i vad gäller fysikaliska-kemiska undersökningar av statens miljömedicinska laboratorium SML, som tillkom den 1 juli i år genom ombildning av omgivningshygieniska avdelningen vid statens naturvårdsverk.

Hälsovårdsstadgutredningen har framlagt ett betänkande, som bl. a. behandlat lagstiftningen som gäller kontrollen av konsumtionsvatten. Utredningen har i en rad punkter, som finns redovisade i det här betänkandet, föreslagit hur den framtida kontrollen skall ske.

Utredningen LAB 76 tillsattes för att utreda frågan om den regionala laboratorieverksamheten inom bl. a. livsmedelshygien, miljövård och närbelägna områden. LAB 76 föreslår att reglerna om konsumtionsvattenskontrollen bryts ut ur hälsovårdsstadgan och överförs till livsmedelslagen. De här båda nämnda betänkandena är efter remissbehandling nu föremål för beredning i social- och jordbruksdepartementen.

När det gäller de tre motioner som utskottet har haft att behandla i det här betänkandet, har utskottet infordrat remissyttrandet från statens naturvårdsverk, statens planverk, Svenska kommunförbundet, socialstyrelsen, Svenska vatten- och avloppsföreningen och statens livsmedelsverk.

I motion 1660 erinras om att vatten enligt hälsovårdsstadgan betraktas som tjänligt om inte halten av vissa kemiska ämnen och föreningar överskrider gränsvärden som anges i författningen. Med hänsyn till den kemiska industrins expansion anser motionären att det finns ett behov av reviderade bedömningsnormer. Motionären anför också att man bör överväga att införa någon form av biotest som kombineras med kemisk-fysikaliska vattenanalyser.

I motion 1442 anförs att den ökade uppmärksamheten på miljöriskerna medfört att man även blivit medveten om att tungmetallerna kan ge allvarliga skador på levande organismer. Vidare att detta lett till att man för en del tungmetaller fastställt bestämda gränsvärden för tillåtna mängder i dricksvatten men att så inte skett beträffande koppar. Motionärerna anser det nödvändigt med kontroller och gränsvärden även när det gäller låga kopparhalter i dricksvatten.

Med hänvisning till vad som anförts och utförligt redovisats i det här betänkandet när det gäller förslag som nu föreligger beträffande förbättrad vattenkontroll och med hänsyn till att frågan om vattenkontrollen f. n. bereds i regeringskansliet anser utskottet det inte påkallat med någon riksdagens åtgärd och avstyrker motionerna 1442 och 1660 i de delar dessa avser översyn av bedömningsgrunder och analysmetoder rörande dricksvatten.

Vad gäller frågan om införandet av obligatoriska biotester som tas upp i motion 1660 framkommer i remissvaren att utvecklingsarbete med denna typ av testmetod pågår vid båda centrallaboratorierna. Utskottet avstyrker därför motion 1660 även i denna del.

I motion 856 tar motionärerna upp frågor som berör asbest och då främst asbestbetongrör som används i bl. a. dricksvattenledningar. Asbest är numera förbjudet. Asbestdamm är mycket skadligt att inandas, men däremot anser motionärerna det inte lika väl belagt om asbest utgör en hälsorisk också vid nedsväljning. Det har nu enligt motionärerna visat sig att asbestfibrer vid lägre pH-värden i vatten kan frigöras från rören. Motionärerna anser det därför vara nödvändigt att landets kommuner gör en inventering av sina rörnät och att dricksvattnet kontrolleras.

Nu förhåller det sig så att nästan alla landets kommunala vatten- och avloppsverk är anslutna till Svenska vatten- och avloppsföreningen. Föreningen har meddelat att man tagit upp den här problematiken med asbestcimentrör och att man avsätter medel för undersökningar.

Jordbruksministern Anders Dahlgren framhöll vid en interpellationsdebatt den 7 februari i år att han anser det nödvändigt att berörda myndigheter nu följer den här frågan med uppmärksamhet. Jordbruksministern framhöll vidare att han räknar med att livsmedelsverket, socialstyrelsen och Svenska vatten- och avloppsverksföreningen kommer att ta upp frågan om särskilda råd och anvisningar för driften där asbestcimentrör används i vattenförsörjningsanläggningar. Arbetarskyddsstyrelsen har också utfärdat anvisningar som gäller nyinstallation av asbestcimentrör.

Av remissvaren framgår det att problemen med asbestcimentrör nu är föremål för undersökningar. Då det gäller asbest i dricksvatten framgår det av naturvårdsverkets och socialstyrelsens yttranden att arbete pågår som syftar till att klarlägga hälsoeffekterna av asbestfibrer i konsumtionsvatten. Socialstyrelsen uttalar bl. a. att styrelsen med utgångspunkt i det beslutsunderlag som tas fram av statens miljömedicinska laboratorium kommer att ta ställning till frågan om fastställande av ett hygieniskt gränsvärde för asbest i dricksvatten.

Med hänvisning till det anförda och med beaktande av de överväganden som redovisats i betänkandet och den beredning som pågår inom regeringskansliet rörande dricksvattenkontrollen anser utskottet att någon riksdagens åtgärd inte nu är påkallad med anledning av motion 856.

Herr talman! Jag ber härmed att få yrka avslag på motionerna och bifall till utskottets hemställan på samtliga punkter.

Utskottets hemställan bifölles.

10 § Regionsjukvården

Föredrogs socialutskottets betänkande 1980/81:6 om regionsjukvården (prop. 1980/81:9).

Anf. 70 Statsrådet ELISABET HOLM:

Herr talman! Vägen fram till det beslut riksdagen nu står inför har varit lång.

Den första utredningen om regionsjukvården tillsattes 1958 och ledde till riksdagens beslut 1960 om en indelning av riket i sju sjukvårdsregioner.

Intentionerna i 1958 års regionvårdsutredning genomfördes under en period då nya medicinska specialiteter utvecklades snabbt och lasarettsvården var landstingens dominerande uppgift och kraftigt expanderade. Utvecklingen skedde också mot bakgrund av tätorternas expansion och en snabb utökning av landstingens intäkter.

Enligt riksdagsbeslutet borde också samarbetet mellan sjukvårdshuvudmännen i fråga om regionsjukvården vila på frivillig grund. Det skulle alltså ankomma på huvudmännen att själva besluta i fråga om planeringen och utbyggnaden av regionsjukvården, och det förutsattes att samarbetet mellan sjukvårdshuvudmännen i detta avseende skulle bli föremål för särskild avtalsreglering.

Den vård som meddelats enligt regionsjukvårdsavtalen har minskat under senare år från ca 307 500 vårddagar år 1975 till ca 279 600 år 1977. Övrig vård av utomlänspatienter med specialistremiss uppgick under samma år till ca 250 200 resp. 237 500 vårddagar.

Även den sistnämnda vården är så gott som uteslutande förlagd till regionsjukhusen.

Ett ömsesidigt beroendeförhållande råder mellan sjukvård å ena sidan samt utbildning jämte forsknings- och utvecklingsarbete å andra sidan. Genom 1960 års riksdagsbeslut inrättades ett särskilt samordningsorgan, centrala regionsjukvårdsnämnden, där representanter för staten och övriga regionsjukvårdshuvudmän skulle överlägga om gemensamma regionsjukvårdsproblem. Framför allt avsågs takten för utbyggnaden av regionsspecialiteterna, varvid sjukvårdens och utbildningens behov skulle vägas samman med tillgången på ekonomiska och personella resurser. Centrala regionsjukvårdsnämnden kom emellertid aldrig att spela den roll som man hade väntat sig, och dess uppgifter överfördes 1965 till den då inrättade socialdepartementets sjukvårdsdelegation.

Inom socialdepartementets sjukvårdsdelegation genomfördes våren 1974 en förberedande utredning om regionsjukvården. Anledningen härtill var bl. a. en begäran från regionsjukvårdsnämnden i Umeåregionen om att ytterligare befolkningsunderlag skulle tillföras sjukvårdsregionen. Regeringen tillsatte regionsjukvårdsutredningen den 28 juni 1974. Dess uppdrag var att utreda regionsjukvårdens innehåll och verksamhetsformer, regionindelning samt frågan om samverkan inom och mellan sjukvårdsregionerna m. m. I sitt betänkande SOU 1978:70 Regionsjukvården behandlar utredningen

frågor som rör definitioner av begreppet regionsjukvård, regionsjukvårdens innehåll, omfattning och avgränsning gentemot länssjukvården, former för planeringsamverkan, regionindelning, avtal och kostnader samt forsknings- och utvecklingsarbete.

Regionsjukvårdsbegreppet får nu en ändrad innebörd.

Regionsjukvården skall sålunda omfatta:

”det fåtal patienter, som erbjuder speciellt svårbemästrade problem och kräver samverkan mellan ett antal högt utbildade specialister samt eventuellt också särskild utrustning, som är dyrbar eller svårskött. Hit räknas också sjukdomstillstånd, som uppträder så sällan att man på länsnivå inte får erfarenhet av hur de bör behandlas.”

Regionsjukvård skall i princip finnas inom alla medicinska verksamhetsområden. Kliniker för långvårdsmedicin samt barn- och ungdomspsykiatri på regionsjukhusen har i regel inte regionpatienter men bör ha likartade uppgifter som övriga kliniker på regionsjukhuset vad avser utbildning samt forsknings- och utvecklingsarbete.

Uppslutningen kring det nya regionsjukvårdsbegreppet har varit stor. Debatten har huvudsakligen rört antalet sjukvårdsregioner, som nu föreslås minskade till sex.

Enligt regionsjukvårdsutredningens uppfattning ankommer det på sjukvårdshuvudmännen att planera och besluta om dimensionering och lokalisering av regionsjukvården. De resurser som krävs för regionsjukvården vid skilda tidpunkter och den avvägning som måste ske gentemot länssjukvården måste bli resultatet av huvudmännens gemensamma planering och vara ett uttryck för den utveckling som ständigt sker inom sjukvården. Vi kan förutse att den slutna regionsjukvården totalt sett kommer att minska i omfattning, medan den öppna regionsjukvården, liksom konsultationerna, kommer att öka i omfattning.

Enligt min mening är det sålunda viktigt att sjukvårdshuvudmännen vid sin planering av regionsjukvården utgår från en helhetsbedömning av behovet av hälso- och sjukvård inom regionen, innefattande såväl regionsjukvård, länssjukvård som primärvård. Beräkningar och dimensionering av regionsjukvården skall utgå från de lokala förutsättningar som gäller för varje region, liksom att skillnader i sjukvårdshuvudmännens sjukvårdsorganisation medför att efterfrågan på regionsjukvård alltid kommer att variera dem emellan. Utvecklingen pekar på att allt fler kontakter mellan den enskilde och sjukvården sker inom det egna sjukvårdsområdet. Den utvecklingen är riktig ur flera synpunkter, liksom att starkt specialiserad sjukvårdspersonal inte onödigtvis skall tas i anspråk för vårduppgifter som med gott resultat kan fullgöras på en lägre nivå. Specialiseringen inom länssjukvården bör alltså inte drivas alltför långt. Det är viktigt att en noggrann avvägning sker mellan regionsjukvårdens och länssjukvårdens resurser. Nödvändigheten av ett relativt stort patientunderlag för att vidmakthålla och utveckla kunnandet inom den högspecialiserade vården tror jag alla inser. Det är en förutsättning för att resurserna inom en sjukvårdsregion skall kunna utnyttjas effektivt.

Det viktiga beslut riksdagen nu har att fatta är ägnat att underlätta

planering och ekonomiska prioriteringar icke bara för regionsjukvården utan i lika hög grad för länssjukvården. Sjukvårdshuvudmännen kan nu börja en planering som ger alla människor en så kvalificerad vård som möjligt.

Herr talman! Låt mig avslutningsvis få uttrycka min tillfredsställelse med den inriktning av regionsjukvården som utskottets förslag innebär. Det var min förhoppning att redan i propositionen kunna föreslå att Värmland skulle föras till Örebro regionsjukhus, men det var vid tidpunkten för propositionsarbetet inte möjligt att få gehör för detta.

Tiden har varit till hjälp i det här fallet. Jag kritiserades i våras här i kammaren för att arbetet med propositionen drog ut på tiden. Det var dock helt enkelt nödvändigt för att resultatet skulle bli så bra som möjligt. Den ytterligare tid arbetet i utskottet har tagit har bidragit till en lösning som är väl ägnad att utnyttja tillgängliga resurser på bästa sätt.

Det är en ur många synpunkter bra lösning som utskottet nu föreslagit.

Anf. 71 RAUL BLÜCHER (vpk):

Herr talman! I vpk-motionen har vi efterlyst en helhetssyn på hälso- och sjukvården och framfört en övergripande kritik. Vi har påpekat hur en helhetsplanering av det slag som det talas om t. ex. i hälso- och sjukvårdsutredningen lyser med sin frånvaro såväl i propositionen som i det utredningsarbete som ligger till grund för denna. Vi har kritiserat att det saknas underlag för att bedöma följderna av förslagen för länssjukvården och att bedömningarna i propositionen grundar sig på ett utredningsarbete som inte ser längre än till år 1985.

Utskottet har inte närmare gått in på dessa övergripande frågor, och vi får därför från vpk:s sida senare återkomma till detta.

I de frågor som gäller rikets indelning i sjukvårdsregioner har de synpunkter som framfördes i vpk-motionen tillgodosetts.

Jag har, herr talman, inget yrkande.

Anf. 72 NILS-OLOF GUSTAFSSON (s):

Herr talman! I regeringens proposition om regionsjukvården föreslås bl. a. att Jämtlands län, som nu tillhör Uppsalaregionen, överförs till Umeåregionen.

Vi tre socialdemokratiska riksdagsledamöter från Jämtlands län har i motion 1980/81:37 gått emot propositionens förslag i den delen.

Skälen till att vi motsatt oss en flyttning till Umeåregionen är följande:

Ett sedan början av 1960-talet väletablerat och välfungerande samarbete, både medicinskt och administrativt, mellan vårt län och Uppsalaregionen avbryts.

Invånarna i Jämtlands län kommer enligt förslaget att hänvisas till olika regionsjukhus med hänsyn till att Umeåregionen inte kommer att omfatta alla regionspecialiteter, bl. a. thoraxkirurgi och barnkirurgi.

De ekonomiska villkoren för överflyttningen har inte klarlagts i propositionen. Vi har inte ansett det rimligt att besluta om omorganisationen innan det klarats ut på vilket sätt den kvarvarande skulden på ca 9,5 miljoner, som

vårt landsting har, skall regleras.

Möjligheterna till besök av anhöriga blir sämre. Det är ju så att en stor del av länsbefolkningen, av arbetsmarknadsskäl, under åren flyttat till Uppsala- och Stockholmsområdet. Den länsbo som vårdats i Uppsala har alltså i stor utsträckning kunnat räkna med besök av någon anhörig. Det här är ju inte mätbart i några ekonomiska termer, men har tvivelsutan stor betydelse när det gäller patientens mentala förutsättningar för tillfrisknande. Det har av många framförts till oss som ett starkt argument för att bibehålla nuvarande ordning.

Det kanske viktigaste skälet mot en flyttning är att kommunikationerna är väsentligt sämre till Umeå än till Uppsala. Detta gäller inte de akuta transporterna. Där är förhållandena jämförbara. För de normala patient- och besöksresorna är dock transportmöjligheterna mycket sämre.

Jämtlands läns landsting har, med åberopande av de skäl som jag här redovisat, motsatt sig en flyttning till Umeåregionen. De här synpunkterna är uttryck för en bred folkopinion i vårt län.

Vi motionärer har inte varit omedvetna om den stora regionalpolitiska betydelse som frågan har. Vi inser också de påtagliga fördelarna med att gränserna för regionsjukvården och högskoleregionen sammanfaller. Det har redovisats att en stor del av de läkare som utbildats i Umeå stannar och tjänstgör inom Norrlandslänen efter utbildningen. Vi är också övertygade om att vårdens kvalitet inte på något sätt är lägre i Umeå än i Uppsala. Att vi trots detta gått emot en flyttning beror på det starka tryck vi har känt från länsborna, speciellt från Härjedalen och södra Jämtland. I det området drabbas man särskilt hårt av de försämrade kommunikationerna.

Nu har socialutskottet i sitt eniga betänkande 1980/81:6 tillmötesgått vår motion på två väsentliga punkter. När det gäller kommunikationerna säger utskottet: "Om Jämtlands län skall tillföras Umeåregionen är det nödvändigt att länetns invånare får försäkran om att kommunikationsfrågan löses. En självklar förutsättning för en utökning av Umeåregionen med Jämtlands län är att rese-möjligheterna förbättras för patienter från länet som skall få regionsjukvård i Umeå. Snabba och bra kommunikationer måste finnas mellan Jämtlands län och Umeå."

Det är en stark och förpliktande skrivning som utskottet gör, när man säger att en självklar förutsättning är att det skall finnas snabba och bra kommunikationer. Vi skall nogsamt kontrollera att riksdagens uttalande i den delen också fullföljs med faktiska åtgärder.

Beträffande de ekonomiska villkoren för de förändrade sjukvårdsregionerna förutsätts i propositionen att de skall klaras i förhandlingar mellan de berörda sjukvårdshuvudmännen.

Socialutskottet har samma mening. Skrivningen i den delen är väl inte direkt något under av klarhet. Utskottet hänvisar till pågående förhandlingar och anser att de ekonomiska mellanhavandena mellan bl. a. Uppsala läns landsting och Jämtlands läns landsting skall beaktas vid dessa förhandlingar. Utskottet understryker också angelägenheten av att man från statens sida verkar för att förhandlingarna skyndsamt genomförs. Jag tolkar inte

utskottets skrivning på annat sätt än att det förutsätts att vårt landsting eller något annat enskilt landsting inte skall drabbas av stora merkostnader med anledning av omorganisationen.

Jag inser det meningslösa i att yrka någonting mot ett enigt utskott, så jag har – herr talman – inget särskilt yrkande. Jag har dock ansett det viktigt att få framföra dessa synpunkter, i en för befolkningen i vårt län så betydelsefull fråga.

Anf. 73 ERIK LARSSON (c):

Herr talman! Låt mig först uttala min tillfredsställelse över att utskottet i detta fall har blivit enigt. Med hänsyn till de diskussioner som sjukvårdsministern här hänvisade till är det välgörande att man kunnat nå fram till en enig lösning i denna svårbemästrade fråga. Låt mig också säga att det inte är så ofta som ett ansvarigt statsråd från den här talarstolen uttalar sin tillfredsställelse över ändringar i propositionen. Att detta nu skett kan jag väl också notera som ett uttryck för uppskattning av utskottets arbete i den här frågan.

Enligt socialstyrelsens principprogram för hälso- och sjukvård inför 1980-talet, HS-80, skall regionsjukvården omfatta det fåtal patienter som erbjuder speciellt svårbemästrade problem och kräver samverkan mellan ett antal högt utbildade specialister samt eventuellt också särskild utrustning, som är dyrbar eller svårskött. Detta har sjukvårdsministern redan citerat. Det ligger alltså till grund för dagens beslut.

Ett beslut om regionsjukvårdens innehåll och organisation innebär alltså en samhällets garanti för att alla människor här i landet får den högspecialiserade vård som motiveras av deras vårdbehov. Inom de ramar som riksdagen beslutar åligger det sedan sjukvårdshuvudmännen att i samarbete utforma den praktiska verksamheten. Detta sammanhållna ansvar ger också, som angetts i propositionen, utrymme för flexibla lösningar, som kan anpassas efter varje regions speciella förhållanden.

Antalet sjukvårdsregioner har diskuterats. Utskottet har härvid enhälligt ställt sig bakom förslaget i propositionen. Utskottet har således bedömt en utökning av underlaget för Umeåregionen som ofrånkomlig om regionsjukvård i framtiden skall kunna bedrivas där. Även regionsjukvård bör, med hänsyn till den vårdens speciella förhållanden, förläggas så nära människorna som möjligt. Det skulle te sig orimligt om hela norra Sverige skulle sakna varje form av regionsjukvård. Att man vid nya gränsdragningar inte kan undvika problem för vissa orter är alldeles uppenbart. Nils-Olof Gustafsson har pekat på Jämtlands problem i detta sammanhang. Han har emellertid själv citerat vad utskottet sagt – ett uttalande från utskottet som jag anser vara så kraftigt att det knappast kunde göras kraftigare. I och med att riksdagen förhoppningsvis ställer sig bakom detta uttalande bör väl också kommunikationsfrågorna för Jämtlands del kunna lösas.

När det gäller Värmlands regiontillhörighet har utskottet enhälligt förordat en anslutning av Värmlands län till Uppsala-Örebroregionen. Skälen till detta ställningstagande är dels det genomsnittligt sett kortare

reseavståndet från Värmland till Örebro, dels det förhållandet att regionsjukvården i Örebro län är utbyggd även för Värmlands behov i dagens läge. Samhällsekonomiskt bör man givetvis i första hand begagna de resurser som redan finns.

Jag har tidigare sagt att man bör vara försiktig med en alltför stark centralisering av regionsjukvården. Ett skäl för detta är bl. a. den forskning och utbildning som sker inom regionsjukvårdens ram, en forsknings- och utbildningsverksamhet som säkerligen kommer att utökas i framtiden. Det är viktigt att sådana aktiviteter från samhällets sida i möjligaste mån decentraliseras till olika orter i landet.

Med detta, herr talman, yrkar jag bifall till utskottets hemställan.

Anf. 74 HANS ALSÉN (s):

Herr talman! Helt kort bara några synpunkter.

I en fempartimotion har vi riksdagsledamöter från Uppsala län påtalat problem som uppstår för Akademiska sjukhuset i Uppsala vid en tillämpning av de i proposition 9 föreslagna riktlinjerna för den framtida regionsjukvården. Genom att utskottet beaktat en god del av våra synpunkter finner vi att förslagen i föreliggande betänkande till väsentlig grad tillgodoser våra önskemål, även om de inte gör det fullt ut.

Jag vill nu bara peka på nödvändigheten av att statsmakternas företrädare vid kommande förhandlingar tar fasta på utskottets uttalade uppfattning om att Uppsala läns landsting skall kompenseras för bortfallet av vårddagar vid Akademiska sjukhuset. Landstinget skall med andra ord, som jag ser det, inte ekonomiskt komma att drabbas av de ändrade regiongränserna.

Dessutom förutsätter jag att man allvarligt beaktar personalens speciellt besvärliga situation och på allt sätt underlättar den övergång till nya regioner som nu kommer att ske.

Anf. 75 INGEMAR KONRADSSON (s):

Herr talman! Regionsjukvårdsutredningens förslag, som i praktiken skulle ha lett till en nedläggning av regionsjukhuset i Örebro, var ur flera synpunkter ett mindre välbetänkt förslag.

För det första har under 1960- och 1970-talen byggts upp ett väl fungerande regionsjukhus i Örebro. Utbyggda resurser – både tekniskt och personellt – tillsammans med en speciell profilering inom vissa verksamheter har medgett vård på en kvalitativt sett mycket hög nivå – en vård som naturligtvis kommit patienter från regionen till del men också i många fall en specialistvård som utnyttjats av de övriga regionerna i landet. Ett fullföljande av utredningens förslag skulle utan tvivel ha splittrat och skingrat mycket av de medicinska resurser och kunskaper som finns vid regionsjukhuset i Örebro. Det hade på sikt även betytt att de i många fall unika kunskaper som finns inom det yrkesmedicinska området skulle ha skingrats, eftersom yrkesmedicinen i stor utsträckning är direkt beroende av de övriga specialiteterna vid sjukhuset.

För det andra skulle en nedläggning av regionsjukhuset i Örebro ha

medfört betydande nackdelar för både patienter och anhöriga till patienter i den här delen av landet. Det skulle inte ha funnits ett regionsjukhus i hela det mellansvenska inlandet. Långa resvägar och restider och därmed väsentligt ökade kostnader för patienter och deras anhöriga men också för samhället och sjukförsäkringen hade blivit följderna av utredningsförslaget.

Opinionsyttringarna mot förslaget blev också mycket starka. Från ett par av de i regionen ingående länen strömmade ca 110 000 namnunderskrifter in i protest mot en nedläggning av regionsjukhuset i Örebro.

Opinionsyttringarna tillsammans med den särskilda konsekvensutredningen och en del av remissvaren öppnade vägen för ett betydligt bättre förslag till förändringar i regionsjukvårdsorganisationen.

Förslaget till en mellansvensk dubbelregion med regionsjukhus i såväl Uppsala som Örebro innebär ett fortsatt utnyttjande av kunskaper och resurser som redan är uppbyggda. Jag vill gärna ge sjukvårdsministern ett erkännande för att hon i det här avseendet inte har följt utredningens förslag.

Värmlands läns landstings yttrande med önskemål att tillhöra Göteborgsregionen måste ses i sitt rätta sammanhang. I det läget hade Värmland att välja mellan regionsjukvård antingen i Göteborg eller i Uppsala. Yttrandet innehöll också reservationer för kostnader och eventuellt ändrade förutsättningar.

Eftersom det i propositionen föreslås att Värmland skall tillföras Göteborgsregionen har det varit naturligt för många av oss som bor i den nu föreslagna dubbelregionen att i motioner argumentera för Värmlands naturliga plats i den regionen. Sedan utredningen gjordes har förutsättningarna förändrats. Regionsjukhuset i Örebro blir kvar. Då är det också naturligt att den nya, utvidgade regionen får ett tillfredsställande befolkningsunderlag, så att de medicinska resurserna kan utnyttjas på ett så bra sätt som möjligt. Men också från geografisk och kommunikationsmässig synpunkt är vårt förslag väl motiverat.

I motion nr 39 behandlas inte några andra avsnitt av propositionen än frågan om en förstärkning av den föreslagna Uppsala-Örebroregionen. Socialutskottet har tillstyrkt motionen, och jag vill därför med tillfredsställelse yrka bifall till socialutskottets hemställan.

Jag noterar också att sjukvårdsministern själv med tillfredsställelse tillstyrker utskottets förslag med ändring av förslaget i propositionen. Det råder således stor enighet kring förslaget om regionsjukvården. Med utgångspunkt i synpunkterna i motion 39 är detta både glädjande och tillfredsställande.

Anf. 76 GÖRAN KARLSSON (s):

Herr talman! Jag vill å utskottets vägnar tacka för de välvilliga ord som sagts om betänkandet.

Det är utan tvivel så att de förändringar vi företagit varit till det bättre. Jag tror inte att sjukvårdsministern har någonting emot att vi gjort dem – det framgick också av hennes anförande.

Värmlands läns landsting önskade i sitt remissyttrande att länet skulle tillföras Göteborgsregionen. Vid landstingsmötet i höstas gjordes emellertid ett uttalande som visade att majoriteten i landstinget hade ändrat inställning, främst av ekonomiska skäl. När Örebro fick bli kvar som egen sjukvårdsregion var det också naturligt att Värmland kom att tillhöra den. Vi var glada över att vi kunde fatta det beslutet i full enighet. Självfallet står det Värmland fritt att träffa avtal med Göteborg.

Den andra fråga som varit kontroversiell har gällt vilken sjukvårdsregion Jämtlands län skulle tillhöra. Man kan tycka att det rent kommunikationsmässigt blir en försämring för jämtlänningarna att behöva fara till Umeå. Men på den punkten har utskottet gjort en så stark skrivning att den inte går att nonchalera. Antar riksdagen förslaget vågar jag påstå att jämtlänningarna kan avvakta utvecklingen. Jag håller med Nils-Olof Gustafsson från Jämtland om att jämtlänningarna noga bör följa frågan. Socialutskottet kommer också att se till att problemet blir löst i enlighet med utskottets uppfattning. Men faktum är att ville man stärka Umeåregionen, vilket är nödvändigt eftersom den är för liten f. n., fanns det inte något annat att göra än att flytta Jämtlands län till Umeåregionen. Samtidigt har utskottet skrivit att vi förväntar att man tar hänsyn till de problem som finns av ekonomisk art i samband med att en uppgörelse träffas för Uppsala läns landsting.

Herr talman! Jag ber att med dessa ord få yrka bifall till utskottets förslag.

Utskottets hemställan bifölls.

11 § Föredrogs

Kulturutskottets betänkanden

1980/81:14 om tilläggsbudget I såvitt gäller kulturändamål (prop. 1980/81:25)

1980/81:15 om tilläggsbudget I såvitt gäller kyrkliga ändamål (prop. 1980/81:25)

1980/81:19 om tilläggsbudget I såvitt gäller idrottsändamål (prop. 1980/81:25)

Utbildningsutskottets betänkande

1980/81:13 om tilläggsbudget I (prop. 1980/81:25)

Vad utskotten hemställt bifölls.

12 § Kammaren beslöt att förhandlingarna skulle fortsättas kl. 19.30.

13 § Anmäldes och bordlades

Skrivelse

1980/81:79 om vissa bilarbetstidsfrågor

14 § Anmäldes och bordlades

Finansutskottets betänkande

1980/81:16 om tilläggsbudget I till statsbudgeten för budgetåret 1980/81

Torsdagen den
18 december 1980

*Anmälan av inter-
pellationer*

Anmäldes och bordlades följande interpellationer som ingivits till kammarkansliet

den 18 december

1980/81:72 av *Marie-Ann Johansson* (vpk) till statsrådet Olof Johansson om samhällets inflytande på datautvecklingen:

Datasaab ägs gemensamt av staten och Saab-Scania. Enligt pressuppgifter avser de nuvarande ägarna att sälja företaget till L M Ericsson. Staten skulle behålla ett inflytande genom en minoritetspost i det nya bolaget.

Dataindustrin är en mycket viktig maktfaktor när det gäller den framtida samhällsutvecklingen. Den som har makt över dataindustrins forskning och utveckling har också makt över inriktningen på den framtida datapolitiken.

Regeringen har tillsatt datadelegationen för att, som sägs i direktiven, "bevaka utvecklingen av datoriseringen, främja kunskapsutvecklingen på området och föreslå åtgärder för att garantera en positiv utveckling av datoranvändningen i samhället under demokratisk styrning och kontroll".

Om den nyss nämnda försäljningen av Datasaab genomförs innebär det att samhället ytterligare avhänder sig möjligheterna till inflytande över forskning och utveckling inom dataområdet.

Mot bakgrund av det framförda vill jag fråga statsrådet Olof Johansson:

Vilken betydelse kommer den förändrade ägarstrukturen att få på samhällets möjligheter att garantera en "positiv utveckling av datoranvändningen i samhället under demokratisk styrning och kontroll"?

1980/81:73 av *Hugo Bengtsson* (s) till industriministern om åtgärder för att garantera sysselsättning för de anställda vid Öresundsvarvet:

Riksdagen beslutade den 5 juni i år om viss anpassning av den svenska varvskapaciteten till rådande marknadssituation. Beslutet kom bl. a. att innebära att nybyggnadskapaciteten vid Öresundsvarvet i Landskrona kraftigt skulle skäras ner. För att de anställda som på detta sätt kom att friställas från fartygsproduktionen skulle få möjligheter till nya arbetsuppgifter vid företaget eller i regionen, anslag riksdagen 100 milj. kr. Med dessa pengars hjälp skulle Svenska Varv medverka till att nya arbetsuppgifter och nya sysselsättningstillfällen skapades. Under oktober månad beslutade Svenska Varvs styrelse i strid med riksdagens beslut att Öresundsvarvet skulle läggas ned.

Det är inte svårt att bilda sig en uppfattning om den situation som nu anmäler sig för företagets ca 2 500 anställda. Möjligheterna att i regionen skaffa nya sysselsättningar är i rådande konjunkturläge ytterst begränsade. De som dessutom är ortsbundna och kanske, som fallet är för många, har

skaffat sig ett eget hem eller en bostadsrättslägenhet, ter sig situationen i dagsläget hopplös.

Det har nu gått sex månader sedan riksdagsbeslutet, men ännu har ingenting förspotts om någon form av åtgärder för att lösa de frågor som står för dörren.

Vad man har rätt att kräva är att ledningen för Svenska Varv nu på allvar tar itu med uppgiften att placera andra arbetsuppgifter vid varvet och i regionen. De ekonomiska resurser som riksdagen redan ställt till förfogande för ändamålet bör underlätta möjligheterna att nå resultat. Arbetet med detta borde, om företagsledningen känt något verkligt ansvar för sina anställda, ha varit i gång för länge sedan.

En annan fråga som också anmäler sig är hur och på vilket sätt man avser att klara den treåriga lärlingsutbildning som företaget bedriver i samarbete med kommunens gymnasieskola. Vid denna har under närmare 30 år bedrivits en, för såväl den enskilde som företaget och samhället i stort, gedigen yrkesutbildning. Vad kommer att ske med denna? Behovet av yrkeskunnig arbetskraft kommer alltid att finnas. Vad avser man att göra för att även framdeles bereda ungdomen kvalificerad yrkesutbildning?

Industriministern har vid ett tidigare tillfälle då vi diskuterade denna fråga sagt att Öresundsvarvet skall vara kvar som arbetsplats. Den fråga som då anmäler sig blir: Hur skall företaget struktureras? Skall någon form av varvsrörelse vara kvar? Behovet av ett reparationsvarv i Öresundsregionen finns utan tvivel, och ett sådant varv kan inte medföra konkurrens med annan svensk varvsrörelse. Hur kommer man att ställa sig till denna fråga?

Svenska Varv kan inte avsvära sig sitt ansvar för företagets anställda genom att fatta ett beslut om nedläggning. Företaget har kvar ansvaret för samtliga anställda och deras framtid, men nu brådskar det med konstruktiva förslag.

Med hänvisning till det anförda vill jag ställa följande fråga till industriministern:

Vill statsrådet redovisa de åtgärder som vidtagits eller som man står i begrepp att vidta för att garantera sysselsättning och trygghet för de anställda vid Öresundsvarvet?

16 § Kammaren åtskildes kl. 17.47.

In fidem

TOM T:SON THYBLAD

/Solveig Gemert

Nr 54

Torsdagen den
18 december 1980

Anmälan av interpellationer